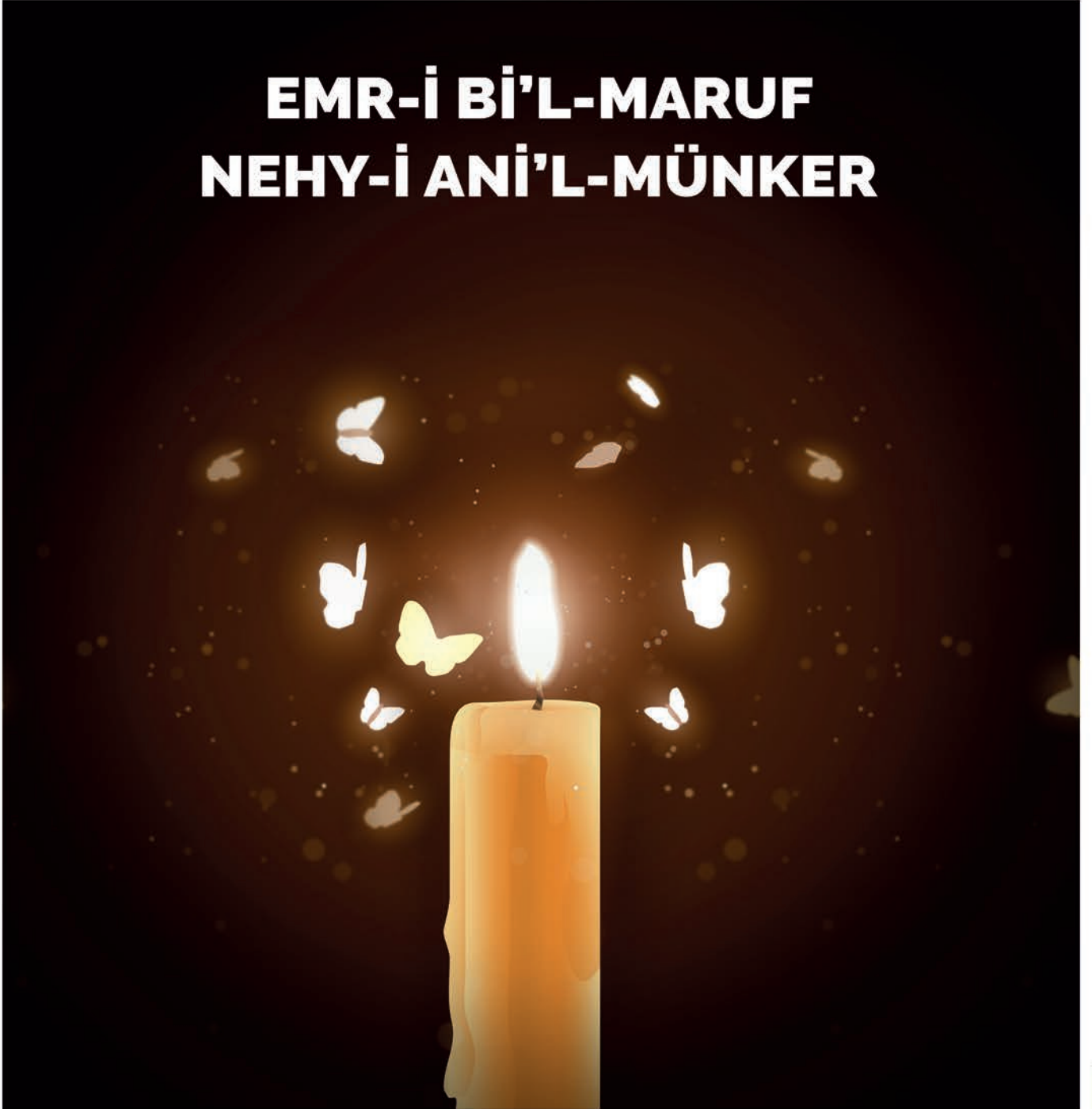

diyanet

Aylık Dergi | Nisan 2024

400 SAYI

EMR-İ Bİ'L-MARUF NEHY-İ ANİ'L-MÜNKER

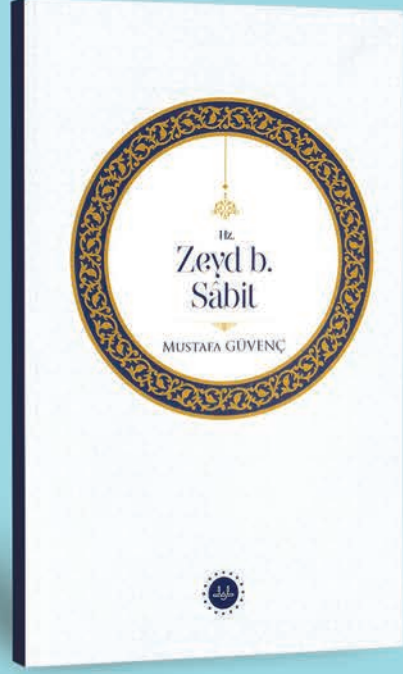
- Vahyin İkliminde Kuşatıcı Bir Emir
- İyiliğe Davetin ve Kötülükleri Engellemenin Usulü
- Prof. Dr. Temel Yeşilyurt ile Ramazan ve Ahiret Bilinci Üzerine Söyleşi
- Dünyanın Kalbi Gazze'de Atıyor
- Bayramınız Bayram Ola

www.yayinsatis.diyamet.gov.tr

Yurt içinde Diyanet Yayınları satış yerlerinden,
yurt dışında müşavirlik ve atışeliklerimizden temin edebilirsiniz.

YAYINLARIMIZ

Ömrünün gençlik yıllarında Peygamber Efendimizin yanında olan ve Peygamberimizin vefatından sonra da Kur'an yolunda eşsiz ve bereketli işlere imza atan Zeyd b. Sabit çalışkanlığı, sadakati ve özverili karakteriyle de örnek bir şahsiyettir.

Yüce Allah, lütfu ve keremiyle yarattığı ve yeryüzünün halifesi kıldığı insanı yalnız bırakmamış, ilk insan ve ilk peygamber Hz. Âdem'den itibaren gönderdiği elçiler vasıtasıyla ona dünya ve ukba saadetinin yollarını göstermiştir. Son peygamber Hz. Muhammed (s.a.s.) ile nübüvvet sona ermiş fakat tebliğ vazifesi bütün Müslümanların uhdesine tevdi edilerek müminler birbirinin hem kardeşi hem vekili kılınmıştır. (Tevbe, 9/71.) Yine Âl-i İmran suresinde “Siz, insanlar için ortaya çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz. İyiliği emredersiniz, kötülükten alıkoysunuz ve Allah’a inanırsınız.” buyrulurken Müslümanların bu sorumluluğuna işaret edilir. (Âl-i İmran, 3/110.) Bu ifadeler Müslümanlara önemli bir vazife tayin etmiştir: Allah’a inanmak, iyiliği emredip kötülükten alıkoymak. Zira müminler hilkatte eş ve dinde kardeştir, kardeşin kardeşe vazifesi de birbiri için iyi ve güzeli dilemesi, birinin diğerini kötülükten korumasıdır. Müslümanın gayesi, içinde bulunduğu cemiyet yaşamını da ahlaki ilkelere göre düzenlemektir. Her mümin bu konuda kendini sorumlu ve vazifeli görmelidir. Böyle olunca mümin sadece kendisini kurtarmakla iktifa etmez, bütün insanların güven ve huzur ortamında yaşaması için gayret eder. Doğruluğun ve iyiliğin destekçisi olurken zulmün ve yanlışın karşısında durur. Zira toplumu tehdit eden felaketler eninde sonunda onun da kapısını çalacaktır. Gemi battığı zaman sadece geminin altını oyanlar değil, bu işle ilgisi olmasa dahi yapılanlara seyirci kalanlar da felakete uğrayacaktır.

Diyanet Dergisi olarak bu sayımızda “emr-i bi'l-maruf nehy-i ani'l-münker” ilkemizi işledik. İyiliği emreden ve kötülüğü nehyeden insanların oluşturacağı toplumu, o toplumun yaşayacağı huzur ve güven ortamını, içtimai hayatın tesisinde Müslüman bireye düşen görevleri sayfalarımıza taşıdık. Dr. Sema Yiğit, “Vahyin İkliminde Kuşatıcı Bir Emir” yazısıyla “emr-i bi'l-maruf ve nehy-i ani'l-münker”in Müslüman topluma tevdi edilen kifai farzlardan kabul edildiğini hatırlatarak bireysel sorumluluklarımızın altını çizdi. Prof. Dr. Soner Duman, “İyiliğe Davetin ve Kötülükleri Engellenmenin Usulü”; Dr. Hüseyin Arı, “Bir Davetçi Olarak Hz. Peygamber (s.a.s.)” yazılarıyla dosyamıza katkı sundu. Bu ayki söyleşimizi Prof. Dr. Temel Yeşilyurt'la gerçekleştirdik. Hocamızla ramazanı, ahiret bilincini ve Müslümanların asli vazifelerinden olan “emr-i bi'l-maruf nehy-i ani'l-münker”i konuştuk.

Sizleri dergimizle baş başa bırakırken Ramazan Bayramı'nızı en içten dileklerle tebrik ediyor, Yüce Allah'tan başta Gazze ve Doğu Türkistan'da gadre uğrayan din kardeşlerimize güç ve kuvvet, bütün İslam âlemine “emr-i bi'l-maruf nehy-i ani'l-münker” ile mayalanmış bir şuur niyaz ediyorum. Filistin özelinde insanlığın haysiyet davasını güden bütün o iyi insanlara da şükranlarımı sunuyorum.

Bereketli okumalar.

Cafer Tayyar DOYMAZ

İÇİNDEKİLER

14 GÜNDEM

BİR DAVETÇİ OLARAK
HZ. PEYGAMBER (s.a.s.)
Dr. Hüseyin ARI

6 GÜNDEM

VAHYİN İKLİMİNDE
KUŞATICI BİR EMİR
Dr. Sema YİĞİT

10 GÜNDEM

İYİLİĞE DAVETİN VE KÖTÜLÜKLERİ
ENGELLEMİNİN USULÜ
Prof. Dr. Soner DUMAN

18 SÖYLEŞİ

PROF. DR. TEMEL YEŞİLYURT
"TOPLUMUN BİR ARADA YAŞADIĞI AMA AYNI
ZAMANDA ÖTEKİNİN HÂLİNİ, DERDİNİ HİSSETMESİNE
VESİLE OLAN BU AYDA "BU RAMAZAN VE
HER ZAMAN" DÜSTURUNCA İMAR ETTİĞİMİZ
GÖNÜLLERİMİZİ KORUMALI, EDİNDİĞİMİZ GÜZEL
HASLETLERİ, ALIŞKANLIKLARI SÜRDÜREBİLMELİYİZ."
Mahir KILINÇ

22 DİN DÜŞÜNCE YORUM

KUR'AN EĞİTİM MERKEZLERİ:
İLİM YOLUNDA HAFIZLAR İÇİN YENİ BİR İMKÂN
Prof. Dr. İbrahim Hilmi KARSLI

26 DİN DÜŞÜNCE YORUM

DÜNYANIN KALBİ GAZZE'DE ATIYOR
Şeniz YILDIRIMER

30 VAHYİN AYDINLIĞINDA

ASR SURESİNİ NASIL OKUYALIM?
Doç. Dr. Bayram KÖSEOĞLU

32 HADİSLERİN IŞIĞINDA

KARDEŞLİK HUKUKU
Dr. Ahmet OĞUZ

34 DİYANET ARŞİVİ

REİSLİĞİN İLK YILLARINDA
RAMAZANLAR
Dr. Mehmet BULUT

diyanet

400
SAYI

Nisan
2024

Diyanet İşleri Başkanlığı Adına
Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni
Cafer Tayyar DOYMAZ

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Dr. Lamia LEVENT ABUL

Mali İşler ve Dağıtım Sorumlusu
Ahmet BULUT

Yayın Kurulu
Cafer Tayyar DOYMAZ
Dr. Lamia LEVENT ABUL
Dr. Abdülkadir ERKUT
Dr. Hüseyin ARI
Mahmut KAYIŞ
Esmâ GÜNER

Yayın Koordinatörleri
Mustafa BERK
Mahir KILINÇ
Mustafa Mirza DEMİR
Sema BAYAR
Nisanur Mukaddes UYANIK

Sosyal Medya
Asuman AYDIN

Dijital Medya
Ömer GÜÇLÜ
Şahin BODUR

Arşiv
Ali Duran DEMİRCİOĞLU

Grafik - Tasarım
Arketip Ajans
www.arketipajans.com

İletişim
Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Blv.
No: 147/A 06800 Çankaya/Ankara
Tel : 0312 295 86 61 - 62
Faks: 0312 295 61 92
dergi.diyanet.gov.tr
diyanetdergi@diyanet.gov.tr

Sosyal Medya Hesapları
Facebook: /diyanetdergisi
Twitter: /diyanetdergisi
Instagram: /diyanetdergisi

38 YARININ DÜNYASI

İNSAN NEREYE?
Prof. Dr. Hasan ÖZALP

42 KISSADAN HİSSE

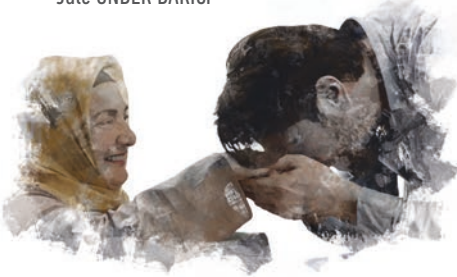
ZEMBİLİN GEMİYE DÖNÜŞTÜĞÜ
YERDEKİ BİLGELİĞİN PEŞİNDE
Doç. Dr. Güldane GÜNDÜZÖZ

44 BUNU KONUŞALIM

HATİCE SENA İMEL:
"YAVRULARIMIZIN GÖNÜLLERİNE
GİRDİĞİMİZDE DİNİMİZİ DOĞRU ANLATMAK
ADINA SÖYLEYİP VE YAPTIĞIMIZ HER
ŞEYİN TESİRİ OLUYOR."
Mahir KILINÇ

46 DİN TARİH TOPLUM

BAYRAMINIZ BAYRAM OLA
Jale ÖNDER DARICI

48 DİN TARİH TOPLUM

SANAL MÜBADELE: ÇALINAN
DİKKAT VE EKRAM BAĞIMLILIĞI
Eda KÖKSAL

52 KUR'AN SURELERİ

NAHL SURESİ
Dr. Faruk GÖRGÜLÜ

58 KÜLTÜR SANAT EDEBİYAT

SANATÇININ ARADIĞI
Sümeyye KARAKAYA

62 KÜLTÜR SANAT EDEBİYAT

OKUMAK, BİLMEK, ANLAMAK
Mehmet KAHRAMAN

66 ÖLÜMSÜZLÜK DÜŞÜNCESİ

Abdurrahman AKBAŞ

70 KAFAMA TAKILANLAR

İNCİL TAHRİFE UĞRADI MI?
Prof. Dr. Cağfer KARADAŞ

72 ÇAĞIN ÂLİMLERİ

MALİK BİN NEBİ
İSLAM DAVASININ ÇİLEKEŞ BİLGESİ
Enbiya YILDIRIM

76 İNSAN HÂLİ

MODERN ÇAĞIN SALGINI
NARSİSİZM
Erva KIRAY

78 HATIRA DEFTERİ

AZİZE HANIM
Hatice KURT

80 KİTAPLIK

MECELLE KAİDELERİNİ ANLAMAK
Hilal KOÇ HANCI

Abone İşlemleri

Tel: 0312 295 71 96 – 97
0312 295 72 05 – 06
Faks: 0312 285 18 54
e-mail: dosim@diyanet.gov.tr
dosabone@diyanet.gov.tr

Online Abonelik

dergiabone.diyanet.gov.tr
yayinsatis.diyanet.gov.tr

Hesap No

Döner Sermaye Daire Başkanlığı TC Ziraat Bankası,
Mustafa Kemal Mahallesi Şube IBAN:
TR61 0001 0024 8605 9943 0850 57

Temsilcilikler; Yurt İçi: İl Müftülükleri, İlçe Müftülükleri -
Yurt Dışı: Din Hizmetleri Müşavirlikleri, Din Hizmetleri Ataşelikleri.

Yayın Türü:

Aylık, Yaygın, Süreli Yayın, Diyanet Aylık Dergi (Türkçe)

Baskı

İhlas Gazetecilik A.Ş.
Merkez Mah. 29 Ekim Cad. İhlas Plaza No: 11 A/41
Yenibosna Bahçelievler, İstanbul
Tel: 0 212 454 30 00

Basım Tarihi: 27.03.2024

Yayımlanacak yazılarda düzeltme ve çıkartmalar yapılabilir. Yazıların bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir. Diyanet Aylık Dergi, Diyanet İşleri Başkanlığı yayınıdır. Dergide yayımlanan yazı, konu, fotoğraf ve diğer görsellerin her hakkı saklıdır. İzinsiz, kaynak gösterilmeden her türlü ortamda alıntı yapılamaz.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allah'ın Adıyla.

EMR-İ Bİ'L-MARUF VE NEHY-İ ANİ'L-MÜNKER

Prof. Dr. Ali ERBAŞ

Diyanet İşleri Başkanı

İslam medeniyeti bir iyilik medeniyetidir. Bu medeniyete kaynaklık eden İslam dini, iyiliğin yeryüzüne egemen olmasını hedeflemiştir. Bu minvalde Müslümanları iyiliğin kılavuzu olan Kur'an ve sünnetin rehberliğinde sahih inanç, doğru bilgi ve iyi niyetle çalışmaya yöneltmiş; adaleti, merhame-ti, iyiliği, paylaşmayı, yardımlaşmayı emrederek bu değerlerin yaygınlaşması ve hayata hâkim olması için Müslümanların gayret etmelerini istemiştir. Daha da önemlisi bu yönde gayret göstermelerini imani bir sorumluluk olarak onlara teklif etmiştir. Bununla birlikte kötülüğün, ifsadın, zulmün, fitnenin, ayrımcılığın, ötekileştirmenin, haksızlığın, şiddetin önüne geçmek için çaba göstermeyi de aynı sorumluluğun bir gereği olarak takdim etmiştir. Söz konusu bu asil sorumluluğun Kur'an-ı Kerim'deki en açık ve kapsamlı ifadesi "emr-i bi'l-maruf ve nehy-i ani'l-münker"dir.

Tevhid inancının temel ilkelelerinden biri olan emr-i bi'l-maruf ve nehy-i ani'l-münker, yüce kitabımız Kur'an-ı Kerim'de "Siz, insanlar için ortaya çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz. İyiliği emredersiniz, kötülükten alıkoyarsınız ve Allah'a inanırsınız." (Âl-i İmran, 3/110.) ayetiyle Müslümanların en bariz vasıflarından biri olarak zikredilmiştir. Cenab-ı Mevla, bu doğrultuda "İçinizden hayra çağıran, iyiliği emredip kötülükten men eden bir topluluk bulsun. İşte onlar kurtuluşa erenlerdir." (Âl-i İmran, 3/104.) fermanıya da Müslümanlar içerisinde bu görevi yerine getirecek örnek, önder ve ehil bir topluluğun zaruretine dikkat çekmiştir. Kur'an-ı Kerim'in hakikatlerini yaşanan bir hayata dönüştüren Sevgili Peygamberimiz ise ortaya koyduğu iyilik mücadelesiyle ümmetine en güzel şekilde örnek olmuştur.

Müslümanların başta kendi aile ve yakın çevreleri olmak

üzere insanlara iyiliği emretmesi ve onları kötülükten sakındırması, hem kendilerinin hem de bütün insanlığın geleceği açısından hayati öneme sahip bir görevdir. Zira Peygamber Efendimiz, bir toplumda bilgi ve yetki sahibi olanların diğer insanların hatalarını düzeltme gayretinde olmamaları durumunda giderek bozulan toplumsal yapıda kendilerinin de felâkete uğrayacakları uyarısında bulunmuştur. Allah Resülü (s.a.s.), “Canım elinde bulunan Allah’a yemin ederim ki ya iyilikleri emreder, kötülüklerden insanları sakındırır-sınız yahut Allah size öyle bir ceza gönderir ki dua ederseniz (ama) duanız kabul olmaz.” (Tirmizi, Fiten, 9.) sözleriyle de iyiliği tavsiye etme gayretinden ve kötülüğü önleme bilincinden yoksun olanların Allah katında dualarının bile makbul olmayacağını bildirmiştir. Bu bağlamda “Kim kötü ve çirkin bir iş görürse onu eliyle düzeltsin; eğer buna gücü yetmiyorsa diliyle düzeltsin; buna da gücü yetmezse kalben karşı koysun. Bu da imanın asgari gereğidir.” (Müslim, İman, 78.) ifadeleriyle marufu emretme ve münkerden sakındırma erdeminin imanla olan sıkı ilişkisini dile getirmiş ve herkesin gücü, ilmi, imkânı ve konumu gereğince bu görevin hakkını vermesini emretmiştir. Hatta “...İyiliği emredip kötülükten uzaklaştırmayan bizden değildir.” (Tirmizi, Birr, 15.) ikazıyla da Müslümanların söz konu-

su sorumluluğu en güzel şekilde yapmalarının zorunluluğuna dikkat çekmiştir. Çünkü bir topluma iyiliğin hâkim olması ve kötülüğün ortadan kalkması ancak o toplumu oluşturan bireylerin üzerlerine düşen sorumluluğu hakkıyla yerine getirmeleriyle mümkündür.

Bu inanç ve anlayışla Müslümanlar, asr-ı saadetten itibaren hep marufu emretme ve münkerden sakındırma ilkesi doğrultusunda hareket etmiş; bu uğurda hiçbir zorluğu göğüslemekten kaçınmamışlardır. Nitekim insanları iyilikle buluşturma ve kötülüklerden uzaklaştırma adına diyar diyar hicret edenler olduğu gibi bu yolda sürgüne, zulme ve işkenceye maruz kalanlar bile olmuştur. Buna rağmen onlar, bu yoldaki kararlılıklarından asla vazgeçmemişlerdir. Şüphesiz onları emr-i bi'l-maruf ve nehy-i ani'l-münker hususunda bu denli duyarlı ve kararlı kılan, Allah'a ve Resulüne imanları ve imanlarının kendilerine yüklediği bu vazifeyi ihmal etmenin birçok kötülük ve günahın yayılmasına sebep olacağını idrak etmiş olmalarıydı. Bununla birlikte her türlü hayrın, faziletin, erdem ve güzelliğin ancak iyilikleri artırarak ve kötülükleri azaltarak gerçekleşeceğine yürekten inanmış olmalarıydı.

Şu bir gerçektir ki hayatta ve insanın fitratında aslanan iyiliktir. Eğer iyilik ihmal edilirse kötülük kendine zemin bulur.

Bu bakımdan kötülüklerle en doğru ve en güçlü mücadele, iyiliğin yaygınlaşması için yapılan çalışmalardır. Özellikle kötülüklerin yeryüzünü kuşattığı, savaşların, yoksulluğun, şiddetin, terörün huzuru, güveni ve neşeyi esir aldığı bir dünyada iyiliği yeniden hayata hâkim kılmak için çalışmalar yapmak önem arz etmektedir. Dolayısıyla her türlü kötülüğün revaç bulduğu günümüzde Müslümanlara düşen, zihinlerde ve gönüllerde iyilik adına farkındalıklar oluşturmaktır. İslam'ın emr-i bi'l-maruf ve nehy-i ani'l-münker ilkesini doğru anlayıp hayatla bütünleştirmektir. Doğru bilgi, ihlas ve samimiyetle mücadele ederek iyiliği güçlendirmek, iyilikleri birleştirmek, iyilik kervanını yeryüzünün her yerine ulaştırmak ve kötülüğe yer bırakmamak gayesi ile çalışmaktır.

Vahyin rehberliği ve nübüvvetin örneğinde insanlığı ahlakten daha iyi bir yere taşımak, bütün Müslümanların ortak sorumluluğudur. Bilinmelidir ki gerek fert ve toplumu gerekse aile ve nesilleri her türlü kötülükten korumak için iyiliğin yaygınlaştırılmasından başka bir yol bulunmamaktadır. Bu yol ise ancak hep birlikte yüründüğünde anlamlı, değerli ve bereketli olacaktır. Nitekim Yüce Allah'ın, “...İyilik ve takva hususunda yardımlaşın, günah ve haksızlık yolunda yardımlaşmayın...” (Maide, 5/2.) fermanı ile Müslümanlardan istediği de budur. ■

VAHYİN İKLİMİNDE KUŞATICI BİR EMİR

Dr. Sema YİĞİT

DİB Başkanlık Müşaviri

(Araf, 7/199.)

Din bireyin hayatını şekillendiren bir inanç sistemi sunarken aynı zamanda insan-Allah, insan-toplum ilişkilerini belli kurallar ile düzenlemektedir. Bu kurallar dinî, ahlaki ve hukuki alanlarda ve hem bireyin hem de toplumun sorumluluk alanı içinde tanımlanabilmektedir. İnsanlığa gönderilen son vahiy olan Kur'an-ı Kerim'in temel hedeflerinden biri Allah'a ve diğer insanlara karşı yaratılış amacına uygun olarak davranan ahlaklı insanlar yetiştirmek ve bu bilince sahip olan bir toplumun kurulmasını gerçekleştirmektir. Kuralların ve sorumlulukların çerçevesi, Kur'an'da (Âl-i İmran, 3/104, 110, 114; Araf, 7/157; Tevbe, 9/67, 71, 112; Hacc, 22/41; Lokman, 31/17.) ve hadiste yer alan kullanımlar "emr-i bi'l-maruf nehy-i ani'l-münker" olarak formüle edilmiştir ve İslam'ın en önemli prensiplerinden biri olarak kabul edilmiştir. İslam âlimleri arasında kitap, sünnet ve icmaya dayanılarak bu faaliyetin vücubiyeti hususunda bir fikir birliği oluşmuştur.

Kur'an-ı Kerim'de peygamberlerin görevlerinden söz edilirken maruf ve münker kavramlarının kullanıldığı görülmektedir. Araf suresi 157. ayette anılan sıfatların, Hz. Muhammed'in kutsal kitaplarda geçen sıfatları olduğu, marufu emrettiği ve münkerden nehyettiği, Allah'ın onu yalnızca kendisine ibadet etmeyi ve şirk koşturmayı emretmekle ve kendinden başkasına ibadetten nehyetmekle görevli olarak gönderdiği ifade edilmiştir. Bu vazifeye büyük bir değer

atfeden İslam âlimleri peygamberlerin gönderilme amacının, emr-i bi'l-maruf nehy-i ani'l-münker görevini icra etmek olduğunu söylemişlerdir (Gazali, *İhya'ü ulumi'd-din*, çev. Mustafa Çağrırcı (İzmir: DİB Yayınları, 2020), 2/441.) Peygamberlerin, insanların sadece iyi ahlaklı olmalarını sağlamakla değil, insanların Allah'a kayıtsız şartsız itaate ve kulluğa davet etmekle görevli oldukları vurgulanmıştır. Bu açıdan bakıldığında ümmetin sorumluluğu emr-i bi'l-maruf nehy-i ani'l-münker yapmak, bireyin sorumluluğu Allah'ın emir ve nehiyelerine tabi olmak ve bunları hayata hâkim kılmak şeklinde belirlenmiştir.

Emr-i bi'l-maruf ayetleri genel itibarıyla müminlerin övülen niteliklerinin sayıldığı ayetlerdir. Müminlerin ortak niteliklerinden bahseden Tevbe suresindeki 71. ayet, münafık karakterine işaret eden 67. ayetin karşılığı olarak görülmektedir. (Razi, *Tefsiru'l- Kebir* (Beyrut: Daru'l-İhyai't-Türasi'l-Arabi, 1420/1999), XVI, 131.) Bu iki ayette iman edenlerle münafıklar arasında karşılaştırma yapıldığında marufu emretmek ve münkerden men etmek ayırıcı bir özellik olarak vurgulanmaktadır. Bunun dışında ayetlerde Allah yolunda harcarken eli sıkı ya da cömert olmak, namazı üşenerek ya da içtenlikle kılmak, Allah yolunda savaşmak gerektiğinde bahaneler üretmek ya da canını ve malını esirgmeden koşmak gibi karşıt niteliklerle Müslümanlar ve münafıklar tefrik edilmiştir. Münafıklar Allah'ı ve İslam'ı umursamaz, müminlerle dalga geçerler; müminler de Allah'a

ve Resulü'ne kayıtsız şartsız bir itaat içindedirler.

Nüzul dönemine en yakın tefsir kaynaklarında emr-i bi'l-maruf ifadesi; tevhid, Allah'a ibadet ve itaat, tevhide bağlı olan hususları emretme, Hz. Muhammed'e ve getirdiklerine iman, dine ittibayı emretme anlamları ile karşılık bulmuştur. "En-nehü 'ani'l-münker" ifadesi de Allah'a şirk, Allah'ı inkârdan ve Hz. Muhammed'i yalanlamaktan, Allah'ın yasakladıkları ile amel etmekten ve nifaktan nehiy olarak açıklanmıştır. (Taberi, *Camiu'l-Beyan*, Mısır, 1373/1954, XVII, s.178-179; Sema Yiğit, *Erken Dönem Kaynaklarda Maruf ve Münker*, KURAMER, İstanbul, 2023, s. 84-93.) Müfessirler özellikle

Kapsamı çok geniş olan maruf ve münker kelimeleri inanç, ibadet, ahlak ve tüm toplumsal hayatı ve ilahi hukuku içine alır. Emr-i bi'l-maruf nehy-i ani'l-münker emrinin maksadının, marufu kaybetmemek, iyiliği yerleştirmek ve münkerin oluşmasını engellemek, kötülüğü ortadan kaldırmak olduğu vurgulanır.

Ebu'l-Aliye kanalıyla gelen "Kim imana çağırır ve putlara ibadetten nehyederse marufu emir, münkerden de nehiy yapmış olur." rivayetini bu anlamlar için delil olarak nakletmişlerdir. (Mücahid, *Tefsir-ü Mücahid*, Katar, 1976, I, s.542; Yahya b. Sellam, *Tefsir-ü Yahya b. Sellam*, Thk: Hind Şelebi, Beyrut, Lübnan: Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1425/2004, I, s.676.)

İslam düşünürleri Kur'an-ı Kerim'in ve İslam'ın maruf ve münker üzerine kurulduğunu, bu kavramların dünyadaki tüm İslam'a aykırı yanlışlıkları düzeltmek için sarf edilen çabaları içine alacak bir genişlikte olduğunu dile getirmişlerdir. Kapsamı çok geniş olan maruf ve münker kelimeleri inanç, ibadet, ahlak ve tüm toplumsal hayatı ve ilahi hukuku içine alır. Emr-i bi'l-maruf nehy-i ani'l-münker emrinin maksadının, marufu kaybetmemek, iyiliği yerleştirmek ve münkerin oluşmasını engellemek, kötülüğü ortadan kaldırmak olduğu vurgulanır. Kalam alimleri marufun ve münkerin belirlenmesinde akıl ve din kıstasını kriter olarak belirlemişlerdir. Birçok Mutezili âlim, hüsun-kubuh yaklaşımlarının doğal bir sonucu olarak aklın güzel gördüğü eylemleri maruf, kötü olarak sıfatlandığı eylemleri de münker olarak kabul etmiştir. (Kadi Abdülcabbar, *Şerhu'l-Usulü'l-Hamse*, thk. Abdülkerim Osman, (Kahire: 1416/1996), s.141.)

Dolayısıyla akıl, bilgi ve bilgisizliğin iyi ve kötü olduğunu kavrayabildiği gibi adaletin iyi, zulmün de kötü olduğunu fark edebilecek kabiliyettir. Bu

Allah'ın insanlarla iletişim biçimi olan vahiy, insana en güzel amelleri yapma konusunda sınanacağını haber verir ve uyulması gereken kaideleri ve ilkeleri bildirir. Hayatın akışı içinde karşılaştığı durumları iyi ya da kötü olarak tanımlayabilecek kabiliyette yaratılan insan maruf olana talip olacaktır.

bağlamda Maturidiler, fiillerin iyi ya da kötü olmasının akıl ile idrak ederek bilinebileceğini öne sürmüşlerdir. Bununla birlikte Ehl-i Sünnet kalam âlimleri ve özellikle Eşariler akli değil nakli esas almışlardır. Eşariler marufu dinin iyi ve güzel gördüğü şeyler, münkeri de Allah'ın hoşnutluğunun olmadığı söz ve eylem (Cürcani, *Kitabü't-Ta'rifat* (Beyrut: Mektebetü Lübnan, 1985), s. 221, 234.) olarak görmüşlerdir.

Marufu emir ve münkeri nehiy prensibi için temel kabul edilen Âl-i İmran suresinin 104. ayeti ulvi prensipleri ihtiva eden, müminlere dinlerinin emrine sarılmaları ve önceki ümmetlere benzeyerek ayrılığa düşmemeleri emredilen bir ayet olarak tefsir edilir. Ayet ümmetin birliğine ve tefrikadan uzak durmaya vurgu yapmaktadır. Ayette beyan edilen hayra davet, marufu emir ve münkeri nehiy olarak zikredilen üç vazife bulunur ve her mekâna, zamana ve şartlara uyum sağlayabilme açısından genel bir emirdir. İlki hayra; adalet, ihsan ve yardımlaşmaya davettir. İkinci vazife, bireyin ve toplumun menfaati ve istikrar için zaruri olan dinamikleri emreder. Son vazife ise bireyin ve toplumun zararına, fesadına sebep olan her şeyi nehy etmektir. İslam toplumu bu temel dinamikler yoluyla huzurlu bir toplum olma fırsatı bulur. Bu vazifeyi yerine getirdiğinde isyan, günah, zulüm ve fitneden uzak bir hayat mümkün olabilir. (İzzet Derveze, *et-Tefsiru'l-Hadis*, Ekin Yayınları, V, 543.)

Emr-i bi'l-maruf nehy-i ani'l-münker prensibinin önemi konusunda görüş birliği vardır; ancak bu vazifenin nasıl uygulanacağı ve kimlerin sorumlu olacağı konusunda fikir ayrılıkları doğmuştur. Bazı müfessirler söz konusu vazifenin, namaz ve zekâtın vücubiyeti gibi vacip sayıldığını, ancak sadece emretme işini yapacak bir grubun bu görevi yapmasının caiz olduğunu söylerler. Zeccac, Âl-i İmran suresinin 104. ayetinde “hayra davet ederler” ifadesindeki davetin imana davet olduğunu ve bu davetin halkın tamamı tarafından değil sadece âlimler tarafından yapılabileceğini belirtmiştir. (Zeccac, *Me'ani'l-Kur'an ve İrabuhu*, Beyrut: Daru'l-Hadis, 1994, I, s.453.) Genel olarak Âl-i İmran 104. ayette geçen “veltekün minküm” ifadesinin teb'iz (kısmilik) maksatlı bir ifade olduğu ve emr-i bi'l-maruf nehy-i ani'l-münker vazifesinin kifai farzlardan sayıldığı görüşü hâkimdir. Bu görevi ancak emir ve nehyin nasıl uygulanması gerektiği hususunda bilgi sahibi olanların yapabileceğine, aksi durumda iyiliğin veya kötülüğün ayırt edilememesi sebebiyle yanlışlıklar yaşanabileceğine dikkat çekilmiştir. Ayetin ifadesinde yer alan “minküm” ifadesindeki harfi cerrin “teb'iz” yani kısmilik ifade ettiği görüşü dışında “tebyin” yani umumilik manası taşıdığı da söylenmektedir. Razi bu görüşü savunmaktadır ancak ayette “min” harfi cerrinin getirilmesinin bir kolaylık sağladığı düşüncesi ile teb'izin yani ümmetin tamamının değil sadece bir kısmının

sorumlu olduğunu söylemek mümkündür. Dolayısıyla bu sorumluluk liyakatli bir uzman grup tarafından yerine getirilirse, diğer bütün Müslümanların üzerinden sorumluluk kalkar. (Razi, *Tefsiru'l-Kebir*, III, s.20.)

Her ne kadar bir grubun sorumluluğu üstlenmesi uygun görülse de ümmetin sorumluluğunun tam anlamıyla kalktığı söylenemez. Hz. Peygamber'in, “Kim bir kötülük görürse eliyle, buna gücü yetmezse diliyle onu önlesin; buna da gücü yetmezse kalbiyle kötülüğe öfke duysun; bu ise imanın en zayıf derecesidir.” (Müslim, İman, 78; Salat, 232, Ebu Davud, Salat, 232, 248; Buhari, Melahim, 17; Tirmizi, Fiten, 11.) hadisinin, İslam'a ters düşen tutum ve eylemlere yönelik fiilî tedbir alma, sözle uyarma ve psikolojik muhalefet şeklinde tavır almanın vücubiyeti konusunda delil olduğu kabul edilir. Ehl-i Sünnet, kötülüğe karşı kalben muhalefet etmeyi yeterli görmüş ve bu görevin dil ile uyarma şeklinde yerine getirilmesinin uygunluğunu savunmuştur. (İbn Hazm, *el-Fasl fi'l-Milel ve'l-Ehva ve'n-Nihal*, Muhammed İbrahim Nasır-Abdurrahman Umeyre, Beyrut: Daru'l-Ceyl, 1996, IV, s. 171.) Genel olarak Ehl-i Sünnet âlimleri münkeri engelleme metodu olarak “dil” ve “kalp” araçlarını kullanmayı önermişlerdir. (Cihad Tunç, “İyiliği Emredip Kötülüğü Yasaklama Görevi”, *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 3 (1987), s. 5.)

Allah'ın insanlarla iletişim biçimi olan vahiy, insana en güzel amelleri yapma konusunda sınanacağını haber verir ve uyulması gereken kaideleri ve ilkeleri bildirir. Hayatın akışı i-

çinde karşılaştığı durumları iyi ya da kötü olarak tanımlayabilecek kabiliyette yaratılan insan maruf olana talip olacaktır. Bu süreçte birey olarak vazifeler üstlenirken bir arada yaşadığı insanlara karşı da kayıtsız kalmayacaktır. Toplumsal sorumlulukların ihmal edilmesi durumunda zararının tüm toplumu ilgilendireceğini ifade buyuran Allah Resülü (s.a.s.) “Allah'ın men ettiği hududu koruyan ile korumayan kimse- nin misali, bir gemide kura ile yerlerini belirleyen kimselerin misali gibidir. Buna göre, bazıları geminin üst katına bazıları ise geminin alt katına yerleşirler. Geminin alt katında olanlar, susadıkları zaman üst kattakilere uğrayarak, ‘Kendi bulunduğumuz kattan bir delik açsak ve üst kattakilere zarar vermesek.’ derler. Bu durumda, eğer üst kattakiler onları bu istekleriyle baş başa bırakırlarsa hepsi birlikte batmaya mahkûmdur. Eğer onlara engel olurlarsa, hem onlar hem de kendileri kurtulur.” (Buhari, Şerike, 6.) diyerek ümmetini uyarmaktadır. Hz. Peygamber faziletli bir toplum önerisinde yarımlaşmanın ve toplumu ilgilendiren bir zararı engellemenin önemine işaret etmekte ve fikrî, içtimai, ahlaki kötülüklerle mücadelede toplumsal birliğe vurgu yapmaktadır. Emr-i bi'l-maruf nehy-i ani'l-münker prensibi ile Müslümanlar her alanda bireysel ve toplumsal sorumluluklarını yerine getirirken bunu inançlarının bir gereği olarak da yaptıklarının bilincini her daim diri tutarlar. Marufun peşinde, münkerin karşısında saf tutarak yaşayanlar ilahi övgüye layık olurlar.■

İYİLİĞE DAVETİN VE KÖTÜLÜKLERİ ENGELLEMENİN USULÜ

Prof. Dr. Soner DUMAN

Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Bu yazıda, iyiliği emretme ve kötülüğü engelleme vazifesinin hükmü, mahiyeti ve usulüne ilişkin temel noktalar üzerinde duracağız.

İyiliği emretme ve kötülüğü engellemenin hükmü

Âlimlerin çoğunluğu iyiliği emretme ve kötülüğü engelleme vazifesinin farz-ı kifaye olduğu görüşünü benimsemiştir. Buna göre İslam ümmeti içerisinde yeterli sayıda kişi bu görevi yerine getirdiğinde bunu yapmayanlar üzerinden sorumluluk kalkar, bu görevi yapanlar da yaptıklarının ecrini alırlar. Ancak bu görevi yerine getirme-

nin gerekli olduğu bir durumda hiç kimse yerine getirmezse yapma gücü olduğu hâlde yapmayanların tümü günahkâr olur. Şayet bir iyiliği yapmanın gerekli olduğu bir yerde onu yapma veya emretme imkânı bulunan tek bir kişi bulunuyorsa ya da bir kötülüğün meydana geldiği yerde onu engelleme imkânı olan tek bir kişi varsa onun bu kötülüğü önlemesi farz-ı ayn hâline gelir.

Bazı âlimler ise bu görevin hükmünün emredilen iyiliğin veya engellenen kötülüğün dindeki hükmüne bağlı olduğunu belirtmişlerdir. Buna göre farz olan iyilikleri emretmek farz,

vacip olan iyilikleri emretmek vacip, mendup olan iyilikleri emretmek ise menduptur. Aynı şekilde haram olan kötülükleri engellemek farz, tahrimen mekruh olan kötülükleri engellemek vacip, tenzihen mekruh olan kötülükleri engellemek ise menduptur.

İyiliği emretme ve kötülüğü engelleme göreviyle yükümlü olan kişi

İyilikleri emretme ve kötülükleri engelleme görevini yapacak olan kimsenin her şeyden önce mükellefiyet şartlarını taşıması yani akıl sahibi ve yetişkin olması (ergenlik çağına ulaşması)

gerekir. Bunun yanında Müslüman olması da şarttır.

Bazı âlimler Kur'an'daki "Sizler insanlara iyiliği emreder de kendinizi unuttur musunuz?" (Bakara, 2/44.) ve "Ey iman edenler! Yapmadığınız şeyleri niçin söylüyorsunuz? Yapmadığınız şeyleri söylemeniz Allah katında büyük bir öfkeye sebep olmaktadır." (Saff, 61/2-3.) ayetlerinden yola çıkarak dindeki emirlere ve yasaklara uymayan bir kimsenin başkalarına iyiliği emretme ve kötülüğü yasaklama görevini yerine getiremeyeceğini savunmuşlardır. Buna karşılık bazı âlimler ise peygamberler dışında günah-

sız hiç kimse olmadığını, böyle bir şart koşulması hâlinde bu görevi hiç kimsenin yapamayacağını belirterek bunun şart olmadığını belirtmişlerdir. (Mevsuatü'l-fıkhiyyetü'l-Kuveytiyye, 6/249.)

Emretmeye konu olan iyilikler ve yasaklamaya konu olan kötülükler

Bir şeyin iyilik olarak kabul edilip emredilebilmesi için dinde böyle bir emrin var olduğu bilinmelidir. Yine bir şeyin kötülük olarak kabul edilip yasaklamaya ve engellemeye konu olabilmesi için onun din tarafından yasaklandığının kesin olarak bilinmesi gerekir. Mezhepler arasındaki ihtilafa bağ-

lı olarak bir mezhep tarafından helal ve caiz olarak görülen bir şeyin, o mezhebe mensup kimseler tarafından işlenmesi bir kötülük olarak görülemez ve engellenemez.

Bir kötülüğü engellenmenin sözü konusu edilebilmesi için an itibarıyla mevcut veya etkilerini devam ettiriyor olması gerekir. Daha önce olmuş, bitmiş bir kötülük için ancak ilgili şahıslar tövbeye davet edilebilir.

Bir kötülüğü engellenmenin sözü konusu olabilmesi için bu kötülüğün açıkta işlenmesi gerekir. Buna göre insanların özel hâl ve durumlarını araştırarak buralardaki birtakım yanlışlık-

lar ve kötülükleri tespit etmek ve bunları engellemeye çalışmak doğru değildir. Zira Kur'an, özel hayatın gizliliğine büyük bir önem vererek insanların gizli hâllerinin araştırılmasını yasaklamıştır. (Hucurat, 49/12.)

İyiliği emretme ve kötülüğü engellemenin muhatabı olan şahıslar

İyiliği emretme ve kötülüğü engellemenin muhatabı şahsın mükellef olması yani akli basında ve ergenlik çağını aşması şart değildir. Söz gelimi henüz buluş çağına ulaşmamış bir çocuğun alkollü içecek içtiğini gören ve bunu engelleme imkânı bulunan kişinin buna engel olması gerekir. Aynı şekilde bir akıl hastasının kendisine ya da başkasına zarar vermekte olduğunu gören ve bunu engelleyebilecek kimsenin buna engel olması gerekir.

Yine çocukların ibadetlere alıştırılması noktasında onlar henüz mükellef olmasalar bile yedi yaşından itibaren kendilerine namaz kılmalarının, güçleri yeter bir duruma geldiklerinde oruç tutmalarının emredilmesi, onların küfür ve kötü sözlerden uzak tutulması da böyledir.

İyiliği emretme ve kötülüğü engellemenin aşamaları

Allah Resulü'nün (s.a.s.) kötülük karşısında bir Müslümanın nasıl hareket etmesi gerektiğini belirten hadisi, iyiliği emretme ve kötülüğü engellemenin aşamalarını ortaya koymaktadır. Hz. Peygamber (s.a.s.) konuya ilişkin hadisinde şöyle buyurmuştur: "Sizden bir kötülük gören bunu eliyle düzelsin. Buna gücü yetmezse diliyle düzelt-

sin. Buna da gücü yetmezse kalbiyle [buğzetsin]. Bu, imanın en zayıfıdır." (Müslim, İman, 78.)

Hadis her ne kadar kötülüğü engelleme ile ilgili olsa da aynı aşamalar iyiliği emretme konusunda da geçerlidir. Buna göre iyiliği emretme ve kötülüğü engellemede üç aşama söz konusudur:

a) Bilfiil müdahale

Bu, bir kimsenin dince istenilen bir şeyi yapabilmesini sağlamak için ya da bir kimsenin dince kaçınılması istenilen bir günahattan, kötülükten ve haramdan kaçınması için bilfiil müdahalede bulunmak suretiyle olur.

Söz gelimi kişinin namaz için eşini ve çocuklarını uyandırması, çocuğuna abdest aldırması, çocuğunu camide namaz kılmak üzere camiye götürmesi "iyiliği emretmenin fiil yoluyla gerçekleştirilmesi" bağlamında örnek olarak zikredilebilir.

Buna karşılık mesela kavga eden iki kişinin arasına girerek kavgayı ayırmak, bir kimsenin malını haksız olarak almış olan şahsın elinden o malı alarak sahibine vermek, insanların canlarına, mallarına ve ırzlarına saldıran düşmanlara ve teröristlere kuvvetle karşı koyarak hak ettikleri cezaları vermek kötülüğe bilfiil müdahale örnekleridir.

b) Sözle müdahale

Bir iyiliği bilfiil yaptırma veya bir kötülükten bilfiil sakındırma gücüne sahip olmayan kişi, söyleyeceği sözlerle iyiliğin yapılmasını veya kötülüğe son verilmesini sağlamakla yükümlüdür.

Söz gelimi fakir bir kimseye yardım edilmesi için zenginleri teşvik etmek, namaz vakti geldiğinde kişinin arkadaşlarını namaza davet etmesi iyiliğe sözle davetin örnekleridir. Buna karşılık kötülük yapan bir kimseyi sözlü olarak uyararak suretiyle kötülüğüne son vermeye çalışmak, bir konuda yanlış yapan kişiye o işin doğrusunu söylemek, bir yangın görülmesi durumunda itfaiyeye telefonla haber vermek kötülüğe sözlü müdahale örnekleridir.

c) Kalple müdahale

İyiliği bilfiil ya da sözlü olarak emretme imkânı bulamayan bir kimsenin kalbinden iyilik yapılmasını istemesi kalple müdahaledir. Mesela İslam'ın emir ve yasaklarına uymayan bir kimsenin arkadaşı kendisini davet ettiği hâlde olumlu yanıt alamazsa kalbinden o kimsenin hidayetini istemesi, onun iyiliği yapmasını temenni etmesi kalple müdahaledir. Yine bir kötülüğü bilfiil ya da sözlü olarak engelleme gücüne sahip olmayan bir kimsenin, kalbiyle o kötülüğü kötü görmeye ve bir an önce sonlanmasını temenni etmeye devam etmesi kalple müdahaledir.

İyiliği bilfiil emretme ve kötülüğü bilfiil engelleme güç ve imkânına sahip olan bir kimsenin, yalnızca sözlü bir biçimde iyiliği emretmesi veya kötülüğü engellemeye çalışması yeterli değildir. Aynı şekilde iyiliği sözlü olarak emretme veya kötülüğü sözlü olarak engelleme güç ve imkânına sahip olan bir kimsenin bunu yapmayıp

yalnızca kalbinden iyiliğin işlenmesini, kötülüğün ortadan kalkmasını temenni etmesi yeterli değildir.

İyiliği emretme ve kötülüğü engellemenin adabı

İyiliği emretmek ve kötülüğü yasaklamak son derece hassas bir görevdir. Bu görev usulüne uygun bir şekilde yapılırsa bir kimsenin iyilik yapmasına veya kötülükten uzak kalmasına vesile olmanın sevabını elde etmek söz konusudur. Rabbimiz iyi bir işe aracılık eden kimsenin bu işin yapılmasına vesile olmanın sevabını alacağını belirtir. (Nisa, 4/85.) Allah Resulü (s.a.s.) de bir hayra aracılık eden kimsenin bizzat o hayrı işleyen kimse gibi sevap alacağını söylemiştir. (Müslim, İmare, 133; Tirmizi, İlim, 14; İbn Mace, Edeb, 123.) Ancak bu görev usul ve adabına uygun yapılmazsa muhatapların iyilikten tamamen uzak kalmalarına, kötülüklere daha çok bulaşmalarına, insanların dinden nefret etmelerine sebep olabilir. Bunun için iyiliği emretme ve kötülüğü yasaklama durumunda olanların şu hususlara dikkat etmeleri gerekir:

a) Yumuşak bir üslup kullanmak

Yüce Allah, Hz. Musa ve Hz. Harun'u Firavun'a elçi olarak gönderirken onlara "Ona yumuşak söz söyleyin. Ola ki aklını başına alır veya korkar." (Taha, 20/44.) demiştir. Firavun gibi bir zalim karşısında bile dinden söz ederken yumuşak bir üslup kullanılması isteniyorsa diğer insanlara karşı evleviyetle yumuşak bir üslup kullanılması gerekir.

b) Hikmet ve güzel öğütle davet etmek

Rabbimiz, Resulü'ne davetin üslup ve yöntemini şu şekilde öğretmiştir: "Sen, Rabbinin yoluna hikmet ve güzel öğütle çağır ve onlarla en güzel şekilde mücadele et!" (Nahl, 16/125.)

Hikmet akla, güzel öğüt ise gönle hitap etmektir. Muhatabımız buna yanaşmadığı takdirde de en güzel mücadele yöntemi ne ise onu esas almak gerekir.

c) Önem sırasına riayet etmek

İyiliği emretme ve kötülüğü yasaklamada hiyerarşiye dikkat etmek gerekir. Daha önemli konular dururken ikinci planda kalan konularda gereksiz ayrıntıya girmek hikmete uygun değildir. Hz. Lokman, oğluna öğüt verirken sırayla iman, ibadetler, ahlak ve adaptan söz etmiştir.

d) Muhatapları tanımak

İyiliğe emretme ve kötülüğü yasaklama görevini yerine getirirken muhatapları tanımak, onların bilgi seviyeleri, ilgi ve meraklarını bilmek son derece önemlidir. Rabbimiz her peygamberi kendi kavminin diliyle gönderdiğini belirtir. (İbrahim, 14/4.) Bu, her peygamberin kendi muhataplarını çok iyi bildiğini ve onlara hitap edecek bir üslup sahibi olduğunu gösterir.

e) Kötülüğü engellemenin daha büyük bir kötülüğe yol açmayacağından emin olmak

Bazen bir iyiliği emretmek ya da bir kötülüğü engellemeye

çalışmak, beklenen iyiliğe göre daha büyük bir kötülüğe yol açabilir. Böyle bir durumda iyiliği emretme ve kötülüğü engelleme görevi düşer. Söz gelimi bir iyiliği emretmek ya da bir kötülüğü yasaklamak, muhatapın fiilen saldırıda bulunmasına ya da dini inkâr etmesine yol açacaksa onu o hâlde bırakmak daha uygun olur.

Kuşkusuz bu konuda daha başka hususlar da bulunmakla birlikte iyiliği emretme ve kötülüğü engelleme konusundaki en temel noktalar bunlardır. ■

Bir iyiliği bilfiil yaptırma veya bir kötülükten bilfiil sakındırma gücüne sahip olmayan kişi, söyleyeceği sözlerle iyiliğin yapılmasını veya kötülüğe son verilmesini sağlamakla yükümlüdür.

BİR DAVETÇİ OLARAK HZ. PEYGAMBER (s.a.s.)

Dr. Hüseyin ARI

DİB Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

Allah Teâlâ, Kur'an-ı Kerim'de Hz. Peygamber'i (s.a.s.) önemli vasıflarla nitelemiştir. Bu nitelemeler, onun ne kadar yüce bir şahsiyete sahip olduğunu anlatmasının yanında yüklendiği ağır mesuliyete de işaret etmektedir. Bu konuda en dikkat çeken ayet, Allah Resulü'ne özgü hüküm ve kulların açıklandığı Ahzab suresinde geçmektedir: "Ey Peygamber! Seni tanık, müjdeci, uyarıcı, izniyle Allah'a çağırıcı ve etrafını aydınlatan bir ışık olarak gönderdik." (Ahzab, 33/45-46.) Bu ayette geçen nitelemelerin belki de en önemlisi onun, insanlığı Allah'a çağırıcı/davet edici oluşudur. Nitekim onun görevi, kendi zamanında yaşayan insanları bizzat, sonrasında gelen ve kıyamete kadar gelecek insanları da sünnetiyle ve siretiyle Allah'a imana, İslamiyet'in güzelliklerine, hakka, adalete, iyiliğe ve ebedî kurtuluşa çağırmasıdır. Kendisine risalet görevi verildiği andan itibaren onun hayatına yön veren ana unsur, İslam daveti olmuştur. Bu davet İslam'ın ilk yıllarında gizli bir şekilde ve yakın akrabalara yönelik olarak başlamış, Müslümanların güçlenmesiyle birlikte açık davete dönüşmüş, Medine'ye hicretle birlikte devlet düzeyinde devam etmiş ve uluslararası bir özellik kazanarak geniş coğrafyalara yayılmıştır. Bir başka ifadeyle Allah Resulü kölelere ve zayıflara yönelik olarak başlattığı İslam davetini yirmi yıllık bir süre zarfında Allah'ın inayetiyle dönemin imparatorlarına ve devlet baş-

kanlarına kadar ulaştırabilmiştir. Bu, tarihte eşi benzeri görülmemiş bir başarıdır. Sadece bu husus bile Hz. Muhammed'in Allah'ın elçisi olduğuna yeterli bir delildir.

Kur'an-ı Kerim'de Hz. Peygamber'in (s.a.s.) görevleri arasında sayılan tebliğ, irşad, nasihat, uyarma, müjdeleme, hatırlatma, emr-i bi'l-maruf nehy-i ani'l-münker gibi görevler aslında İslam davetinin çeşitli türlerini ifade etmektedir. Bunların hepsi davet başlığı altında toplanabilir. Nitekim Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de Hz. Peygamber'e (s.a.s.) hitaben; "Davet et/Çağır!" (Nahl, 16/125.), "Tebliğ et!" (Maide, 5/67.), "Uyar!" (Şuara, 26/214.), "Müjdele!" (Bakara, 2/25.), "Hatırlat!" (Zariyat, 51/55; Alâ, 87/9; Gaşiye, 88/21.) buyurarak İslam dinini insanlara ulaştırma yollarını öğretmiştir.

Kur'an-ı Kerim'de davet görevi kapsamında Hz. Peygamber'e (s.a.s.) "Cihad et!" (Tevbe, 9/73; Furkan, 25/52; Tahrim, 66/9.) emri de verilmiştir. İslam davetinin önündeki engelleri kaldırmak için her türlü meşru aracı kullanmak suretiyle mücadeleye etmek anlamına gelen cihad terimi, bu bağlamda Hz. Peygamber'in davet göreviyle doğrudan ilişkilidir. Burada ifade edelim ki; cihadı sadece "kıtal" (sıcak savaş) ile sınırlandırmak eksik bir tanımlama olacaktır. Zira cihad, İslam'a cephe almış; İslam ve Müslümanlar hakkında kara propaganda yaparak insanların İslam'la tanışmasının önüne set çeken kişi ve çevrelerle her platformda mücadele

anlamı taşır. Bu mücadele günümüzde medya ve iletişim araçlarıyla olabileceği gibi Müslümanlara karşı ağır saldırı olması durumunda savaş şeklinde de olabilir. Hz. Peygamber risalet hayatında cihadın bütün çeşitlerini uygulamıştır. O, Allah'tan aldığı emre imtisal ederek gerek sözle gerekse -yeterli güce ulaştığında- savaş meydanında İslam düşmanlarıyla mücadele etmiş ve insanların Müslüman olmasının önündeki engelleri kaldırmıştır. Hz. Peygamber'in cihadı ve genel anlamda daveti, asla insan öldürmek maksatlı değil insanları İslam'la diriltmek ve zulmü ortadan kaldırmak için olmuştur.

Kur'an-ı Kerim'de Allah Resulü'nün (s.a.s.) davetinin ana çizgilerini ve ilkelerini görmek mümkündür. Bu konuda zikredeceğimiz ilk ayet İsra suresinde geçmektedir: "Rabbinin yoluna hikmetle ve güzel öğütle davet et; onlarla en güzel yöntemle tartış." (Nahl, 16/125.) Bu ayette söz konusu edilen "hikmetle davet", muhatabın bilgi düzeyine göre konuşulmasını, mantiki argümanlar kullanılmasını ve davet için uygun ortam ve zamanın gözetilmesini ifade eder. "Güzel öğütle davet" ise muhatabın duygularına da hitap edilerek güzel bir üslup kullanılmasını anlatır. Buradan şunu anlıyoruz ki; İslam davetçisi, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) yaptığı gibi İslam'ı anlatırken hem doğru bilgilerle donanmış olacak hem de bu bilgileri aktarırken güzel bir üslup kullanacaktır. Bu iki husustan biri ek-

sik olduğu takdirde davetin başarıya ulaşma şansı gayet az olacaktır. Zira bilgi eksikliği muhatabın ikna olmasını sağlamayacak, kötü üslup ise -bilgi doğru olsa bile- muhatapta olumlu etki bırakmayacaktır. O yüzden “Kötü üslup doğru bilginin katilidir.” denilmiştir.

Hız. Peygamber’in (s.a.s.) davetinin ana çizgisini oluşturan unsurlardan biri de onun davetinin “basiret üzere” olmasıdır. Bu husus Yusuf suresinde şöyle ifade edilmektedir: “De ki: İşte bu benim yolumdur. Ben, basiret üzere Allah’a davet ediyorum; ben ve beni takip edenler (bunu yapıyoruz). Allah’ı ortaklardan tenzih ederim! Ve ben ortak koşanlardan değilim.” (Yusuf, 12/108.) Basiret kelimesi sözlükte, “delil, kesin kanıt, inanç, bilgi, kalp gözüyle görmek, kestirmek, sezme, idrak etmek” gibi anlamlara gelmektedir. Buna göre ayetin anlamı, Allah Resulü’nün daveti, kesin delillerle desteklenmiş; körü körüne olmayan bir tarzda, davetin sonuçlarını hesaba katarak olmuştur. Onun yolundan gidenlerin daveti böyle olmalıdır. Aksi takdirde bu şartları haiz olmayan bir davet, olumlu sonuç vermeyecektir.

Allah Resulü’nün davetindeki ana hedefi, ulaşabildiği herkesin hidayete ermesi ve böylece cehennem azabından kurtulmasıydı. Kur’an-ı Kerim’de onun bu gayreti çeşitli şekillerde ifade edilmiştir. (Kehf, 18/6; Şuara, 26/3.) O, bu gaye uğrunda bitmez tükenmez bir enerjili-

le çalışmış ve bunu bir temsille şöyle anlatmıştır: “Benimle ümmetimin durumu (geceleyin) ateş yakan kimsenin hâline benzer. Böcekler ve kelebekler o ateşe düşmeye başlar. İşte ben de sizler ateşe girerken kuşaklarınızdan tutup engellemeye çalışıyorum.” (Müslim, Fedail, 17.)

Hız. Peygamber’in (s.a.s.) davetinin ana çizgilerini ifade ettikten sonra bize de ışık tutacak davet yönteminden ve ilkelereinden önemli bazı başlıkları açıklamak yerinde olacaktır. Zira davetin başarıya ulaşabilmesi doğru metod ve ilkelere uygulanmasına bağlıdır.

Hasbîlik ve Samimiyet

İşlerin başarıya ulaşmasını sağlayan en önemli unsur, samimiyetle yapılmasıdır. Samimiyetten uzak, menfaat odaklı işler, ilk başlarda görece başarıya ulaşmış görünse de son merhalede akamete uğrar. İnsanları İslam’a davet ederken samimiyetin en üst düzeyde olması gerekir. Bu yüzden bütün peygamberler, tebliğ görevi için herhangi bir maddi beklenti içinde olmadıklarını beyan etmişlerdir. Onların mükafatı, kullar tarafından değil Allah tarafından verilecektir. Hız. Peygamber (s.a.s.) de risalet hayatı boyunca kendisine sunulan bütün maddi teklifleri elinin tersiyle itmiş ve sade bir hayatı tercih etmiştir. Onun bu samimi ve hasbî davranışı, insanlar üzerinde müthiş bir etki bırakmış ve birçok kişinin İslam’a girmesine vesile olmuştur.

Kararlılık

Allah Resulü’nün davet konusundaki en bariz özelliklerinden birisi, yılmaması ve kararlı olmasıdır. İslam daveti yolunda güçlük ve zorluklarla karşılaştığında hemen pes etmemiş ve bıkmadan usanmadan İslam’ı anlatmaya devam etmiştir. Yılgınlık ve ümitsizliğe kapılmak onun kitabında hiç olmamıştır. Bütün kapıların yüzüne kapandığı Mekke yıllarında hep Allah’ın yardımını yanında hissetmiş ve kararlı bir şekilde davet yoluna devam etmiştir.

Yakından Uzağa

Hız. Peygamber (s.a.s.) kendisine risalet görevi verildikten sonra ilk başta ailesini İslam’a davet etmiş, sonra yakın arkadaş ve akrabalarına konuyu açarak onların kendisine destek vermesini istemiştir. Onun hayatına baktığımızda İslam davetinin halka halka genişlediğini görüyoruz. Kendi yakın çevresine İslam’ı anlatmadan daha uzağa gitmemiştir. Bu onun davetinin geniş kitlelere ulaşması açısından önemlidir. Zira önemli bir mesajla ortaya çıkmış birinin, kendi ailesini ve yakın çevresini bile kendi safına çekmemesi diğer insanların davete kuşkuyla bakmasına neden olacaktır.

Öncelik Sıralaması

Dinimizin emirleri; inançla ilgili esaslar, amelle ilgili hükümler ve ahlak ilkeleri şeklinde üç ana başlıkta toplanmaktadır. Vahyin iniş kronolojisine baktığımızda özellikle Mekke döneminde inen ayetlerde inanç e-

sasları ve kulluk bilinci tebliğ edilmiş, daha sonra Medine döneminde ise özellikle muamelelatla ilgili hükümler beyan edilmiş ve daha erdemli insan olmayı sağlayan ayetler nazil olmuştur. Hz. Peygamber (s.a.s.) de vahye tabi olarak davetinde bu öncelik sırasını dikkate almıştır. O, en önemliden daha az önemliye adım atma şeklinde bir yöntem takip ederek öncelikle imanla ilgili hususları tebliğ etmiş, daha sonra namaz ve zekât gibi temel ibadetleri anlatmış, muhataplarının durumlarına göre öncelikle öğretilmesi gereken hususları anlatmıştır. Hz. Peygamber, şehirlere gönderdiği davetçilerinden de bu metodu uygulamalarını talep ediyordu. Hz. Muaz'ı Yemen'e gönderirken bölge halkını önce Müslüman olmaya, bunu kabul ederlerse beş vakit namaza, bunu da kabul ederlerse zekât vermeye davet etmesini emretmiştir. (Müslim, İman, 29.) Hz. Peygamber'in (s.a.s.) bu davet meto- dundan da anlıyoruz ki, İslam daveti yapılacak kişiye önce dinin inanç esasları anlatılmalı, şayet inanç alanında soru işaretleri varsa bunların çözümüne odaklanılmalı, bunda başarılı olunduktan sonra ibadetle ilgili meseleler ve dinin amele müteallik konuları anlatılmalıdır.

Kolaylaştırma

Kolaylaştırma, Hz. Peygamber'in İslam'a davetinde uyguladığı temel yöntemlerden biridir. O, bazı emirlerini yerine getirmesi için sahabeden birini bir bölgeye gönderdiği za-

**Allah
Resulü'nün
davet
konusundaki
en bariz
özelliklerinden
birisini,
yılmaması
ve kararlı
olmasıdır.
İslam daveti
yolunda
güçlük ve
zorluklarla
karşılaştığında
hemen pes
etmemiş ve
bıkmadan
İslam'ı
anlatmaya
devam
etmiştir.
Yılgınlık ve
ümitsizliğe
kapılmak onun
kitabında hiç
olmamıştır**

man, "Müjdeleyin, nefret ettirmeyin; kolaylaştırın, zorlaştırmayın!" buyuruyordu. (Müslim, Cihad ve Siyer, 6.) Aslında onun bu tavsiyesi Kur'an-ı Kerim'den ilhamla söylenmiştir. Nitekim Allah Teâlâ, Bakara suresinde şöyle buyurmaktadır: "Allah sizin için kolaylık istiyor, güçlük çekmenizi istemiyor." (Bakara, 2/185.) Bu ayetin nazil olduğu bağlama baktığımızda kolaylaştırma ilkesinin, ruhsatla amel etme imkânı olduğu halde insanları azimetle amel etmeye zorlamama anlamı taşıdığını ifade edebiliriz. Buradan da anlıyoruz ki Allah Resulü insanları İslam'a davet ederken onları yok yere sıkıntıya ve zora sokacak şeyler söylemiyor, ihtiyaç hâlinde insanların ruhsat hükümlerinden istifade etmesine olanak tanıyordu.

Sonuç olarak Hz. Peygamber'in davetçi yönünü birkaç sayfada açıklamak mümkün değildir. Bunun için bu gözle siyer kitaplarını okumak ve konu hakkında yapılmış müstakil çalışmaları incelemek faydalı olacaktır. Bizim için her konuda güzel bir örnek olan Allah Resulü'nün İslam daveti konusundaki duruşunu ve yaklaşımını örnek almak önemlidir. Zira her Müslüman bildiği konularda imkânı nispetinde bir İslam davetçisidir. Özellikle gayrimüslimlerin çoğunlukta olduğu ülkelerde yaşayan Müslümanların gerek davranışlarıyla gerekse -fırsat bulduklarında- konuşarak İslam'ı tebliğ etmeleri, Müslüman kalabilmeleri açısından büyük önemi haizdir. ■

Söyleşi
Mahir KILINÇ

Prof. Dr. Temel YEŞİLYURT:

“Toplumun bir arada yaşadığı ama aynı zamanda ötekinin hâlini, derdini hissetmesine vesile olan bu ayda “bu ramazan ve her zaman” düsturunca imar ettiğimiz gönüllerimizi korumalı, edindiğimiz güzel hasletleri, alışkanlıkları sürdürürebilmeliyiz.”

Kıymetli Hocam, malumunuz Başkanlığımız ramazan ayının toplumun tüm katmanlarında etkin bir şekilde idrak edilmesinin sağlanması amacıyla her yıl bir tema ile bizleri buluşturuyor. Bu yılın teması ise Ramazan ve Ahiret Bilinci. Öncelikle mübarek ramazan ayının müminlerin gönül dünyasındaki yerine dair neler söylersiniz?

İnsanlar için ramazan ayına kavuşmak bir lütuf ve ikramdır; ondan ayrılık ise Müslümanlar için garip bir hüzdür. Hayatımızda yer tutan, hayatımıza yön veren, hayatımızı şekillendiren, bizleri eğiten, bizleri ahirete hazırlayan pek çok hasleti bu ayda kazanırız. Ramazan ayına eşlik eden Kur'an, iftar, sahur, mukabele, hatimler ve teravihler gönül dünyamızı rahmet esintileriyle canlandıran, gönlümüzü aydınlatan, ferahlatan kav-

İyiliği teşvik etmek ve kötülükten sakındırmak toplumda barış ve huzurun temelidir, suçun ve ahlaksızlığın önlenmesine katkı sağlar. Aynı zamanda daha iyi, daha adil ve daha merhametli bir toplum inşa edilmesine yardımcı olur.

ramlar olarak hayatımıza girer. Ramazanla kendimizi ayrı bir atmosferin, ayrı bir iklimin içerisinde buluyoruz. Onun için ramazan diğer ayların yanında bizim için fark oluşturan bir aydır. Diğer aylardan daha feyizli, daha bereketli bir aydır. Peygamberimizin (s.a.s.) buyurduğu üzere “Ramazan ayı gelince, cennet kapıları açılır, cehennem kapıları kapanır ve şeytanlar zincire vurulurlar.” (Buhari, Savm, 5.) Ramazan, rahmet kapılarının ardına kadar açıldığı, şeytanların bağlandığı, cennet kapılarının aralandığı bir aydır. Toplumun bir arada yaşadığı ama aynı zamanda ötekinin hâlini, derdini hissetmesine vesile olan bu ayda “bu ramazan ve her zaman” düsturunca imar ettiğimiz gönüllerimizi korumalı, edindiğimiz güzel hasletleri, alışkanlıkları sürdürürebilmeliyiz. Bin aydan daha hayırlı olan, meleklerin saf saf yeryüzüne nüfuz ettiği, sükûn ettiği, yeryüzünü dolaştığı Kadir Gecesi'nin bulunduğu ramazan ayı, Allah Teâlâ'nın: “Oruç benim içindir,

onun mükâfatını ben veririm.” diye buyurduğu oruç ibadeti başta olmak üzere pek çok ibadet ve taatle Müslümanın ruhen, manen yükselmesine vesile olur. İyiliklerin çoğaldığı, gönül dünyamızın ferahlık bulduğu, kardeşliğimizin pekiştiği, umutlarımızın yeniden yeşerdiği âdeta bir bahar mevsimi olan ve bayramın da muştusu ramazan ayı, yılda bir defa lütuf ve ikramıyla gelir, hanelerimize misafir olur. Bize düşen bu misafiri iyi ağırlamak ve hoşnut uğurlamaktır.

Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) “Müminlerin en akıllıları, ölümü en çok hatırlayanlar ve ölümden sonrası için en güzel şekilde hazırlananlardır.” (İbn Mace, Zühd, 31.) hadisinden hareketle ramazan ayının insanlarda oluşturduğu ahiret bilincinden söz edebilir misiniz?

Kur'an-ı Kerim'de Allah'a imandan hemen sonra vurgulanan iman esası ahirete imandır. Ramazan ayının da ahirete iman ile doğrudan bir

ilişkisi vardır. Çünkü ramazan, insanlara ahireti hatırlatan ve onları oraya hazırlayan bir aydır. Yüce Allah, Kur'an-ı Kerim'deki Müminun suresinin hemen başında “Müminler kesinlikle kurtuluşa ermiştir.” buyurur ve akabinde gelen ayetlerde de kaliteli, vasıflı ve niteliği olan müminlerin kurtuluşa ereceği vurgulanır. (Müminun, 23/1-10.) İşte ramazan da kaliteli, nitelikli müminin inşa edildiği bir mevsimdir. Müslümanın ramazanı nasıl karşıladığı, nasıl yaşadığı ve nasıl uğurladığı da burada büyük önem taşır. Bu açıdan ramazan ile ahiret hayatı ya da ebedi kurtuluşa erme arasında bir irtibat oluşturabiliriz. Çünkü ramazan, her Müslüman için başı rahmet, ortası mağfiret sonu cehennem azabından kurtuluş olması müjdesiyle cennete uzanan bir yoldur. O yüzden Müslümanların ramazana bağlılığı imani bir göstergedir. Allah'ın rızasının çokça gözetildiği bu aya özel tutulan oruç ibadeti başta olmak üzere diğer ibadetlerin insanı olgun-

laştırma, arındırma, saflaştırma, cennete ehil hâle getirme amacı vardır. İşte bunca çaba “Müminler kesinlikle kurtuluşu ermiştir.” müjdesine nail olmaktır ki bu da başta Allah’a imanın ve hemen akabinde gelen ahirete imanın kuvvetli bir tezahürüdür.

Allah’ın “Siz, insanlar için ortaya çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz. İyiliği emredersiniz, kötülükten alıkoyarsınız ve Allah’a inanırsınız.” (Âl-i İmran, 3/110.) buyruğu üzere hayırlı bir ümmet olma yolunda “emr-i bi’l-maruf nehy-i ani’l-münker”in önemi ve Müslümanın hayatına nasıl yansımaları gerektiği hususunda neler söylersiniz?

İyiliği emretmek, İslam’ın temel ilkelerinden biridir ve her Müslümanın görevidir. Bu ilkenin uygulanması hem bireysel hem de toplumsal açıdan büyük önem taşır. Bireyin iyiliği teşvik etmesi ve kötülükten sakındırması onun manevi gelişimine de katkı sağlayacaktır. Çünkü öncelikle buna kendisinden başlaması gerekir. Bu çaba kişinin kendini kontrol etmesi, bir nefis muhasebesi yapması ve günahlardan uzaklaşması anlamına gelir. Bu ise gönülleri rahatlatan, daha huzurlu bir yaşam demektir. Diğer taraftan iyiliği teşvik etmek ve kötülükten sakındırmak toplumda barış ve huzurun da temelidir, suçun ve ahlaksızlığın önlenmesine katkı sağlar. Aynı zamanda daha iyi, daha adil ve daha merhametli bir toplum inşa edilmesine yar-

İyiliklerin çoğaldığı, gönül dünyamızın ferahlık bulduğu, kardeşliğimizin pekiştiği, umutlarımızın yeniden yeşerdiği âdeta bir bahar mevsimi olan ve bayramın da muştusu ramazan ayı, yılda bir defa lütuf ve ikramıyla gelir, hanelerimize misafir olur.

dımcı olur. Onun içindir ki Yüce Allah Kur’an-ı Kerim’de “İyiliği emredip kötülükten men eden bir topluluk olun.” (Âl-i İmran, 3/104.) buyurmuş ve hayra çağırarak, iyiliği emreden ve kötülükten sakındıran bir ümmet olmamızı istemiştir. (Âl-i İmran, 3/110.)

“İçinizden biri bir kötülük görürse onu eliyle değiştirsin. Buna gücü yetmezse diliyle değiştirsin. Buna da gücü yetmezse kalbiyle buğzetsin. Bu ise imanın asgari gereğidir.” buyuran Peygamberimizin hayatında “emr-i bi’l-maruf nehy-i ani’l-münker” ilkesi nasıl hayat bulmuştur?

Hz. Peygamber’in (s.a.s.) bu hadisi, bireysel ve toplumsal anlamda sorumluluk bilincini aşılıyarak sorumlu birey ve toplumların oluşumuna katkı sağlar niteliktedir. Bir Müslüman olarak sorumluluk almayı, iyilikte yardımlaşmayı, iyilikten yana tavır takınmayı ve kötü, çirkin durumlar karşısında lakayıt ve tepkisiz kalmamayı öğütleyen bir hayat reçetesidir. Her zeminde ve fırsatta iyiliği yayma ve kötülüğü de engellemeyi, imanın bir niteliği olarak saymış ve imanın bir yansıması olarak tanımlamıştır.

Hadis-i şerif aynı zamanda bir davet yöntemini de bizlere öğretir. Kırmadan, dökmeden, incitmeden ama haktan ve hakikatten de taviz vermeden iyiliği yaymayı, kötülüğün ise toplumda yayılmasına engel olmayı öğütler. Hadiste kademele bir müdahale yöntemi öne çıkmaktadır. İlk olarak elimizle yani fiili olarak müdaha-

le etmemiz gerektiğini söyler. Buna gücümüz yetmiyorsa dilimizle yani sözlü olarak iyiliği emretmeli ve kötülüğü yasaklamalıyız. Buna da gücümüz yetmiyorsa kalbimizle buğz-etmemiz yani hoşnut olmama-mız gerektiğini belirtir. Hadis, imanın en azından bu kadarını gerektirdiğini söyler. Müslümanın asgari olarak kalbiyle de olsa kötülüğe karşı bir tepki göstermesi gerekir.

Bununla beraber hadis-i şerif toplumsal sorumluluk bilincini de artırır. Bireyleri, sadece kendi iyiliklerini değil, toplumun iyiliğini de düşünmeye teşvik eder. Kötülük karşısında sessiz kalmamayı öğütler. Kötülüğe karşı tepki göstermenin, onu engellemek için çaba harcamanın önemini vurgular. İyiliğin yaşandığı, kötülüğün ise kademeli ortadan kaldırıldığı erdemli bir toplum inşa etmenin aynı zamanda imanın da gereği olduğu vurgulanmıştır.

“İyiliği emredip kötülükten men etme” ilkesi, bireysel ve toplumsal huzur ve barış için önemlidir. Bu ilkeyi hayatta uygulamaya çalışarak daha iyi bir dünya inşa edebiliriz. İnsanlık tarihinde iyilik ve kötülük kavramları toplumların şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır. İyiliği emretmek ve kötülüğe engel olmak hem bireysel hem de toplumsal düzeyde hayatımızın merkezinde yer almalıdır.

Allah’a ve ahirete imanın bir tezahürü olan “emr-i bi’l-maruf nehy-i ani’l-münker”i yaşamın merkezine koyabilmek için neler yapmamız gerekir?

İyiliği emretme kötülükten de sakındırma İslam’ın temel ilkelerinden biridir. İyilikten yana tavır alıp kötülükten uzak kalma imanın bir yansıması olduğu gibi aynı zamanda bireysel ve toplumsal sorumluluk bilincinin gelişimi açısından da hayattır. Ancak bunu yapabilmek için belli bir bilinç düzeyine ulaşmış olmak gerekiyor. Her şeyden önce iyi ve kötüyü net bir şekilde tanımlayabilmek önemlidir. İyi ve kötü bilmeden iyiliği emretmek ve kötülükten sakındırmak mümkün olmayacaktır. Bunu yaparken de İslam dininin temel ahlaki kurallarının bilincinde olmak önemlidir. Ancak bunların farkında olan insanlar, toplumsal sorunlara karşı duyarlı hâlde bu sorunlara çözüm üretmek için çaba içerisinde-dirler.

Elbette ki iyiliği teşvik ve kötülükten sakındırma sadece başkaları için geçerli bir kural değildir. Bu konuda herkesin öncelikle kendinden başlaması önemlidir. Kendimiz iyilik yaparak ve kötülüklerden kaçınarak başkalarına örnek olmak zorundayız. Davranışlarımızla ve sözlerimizle iyiliği teşvik etmeli ve kötülükten caydırıcı olmalıyız. Ayrıca sabırlı ve hoşgörülü olmak, insanları ikna etmede daha etkili olmamızı sağlar. Başkalarını bu konuda uyandırırken nazik ve sakin bir dille, karşıdakini incitmeden bunu yapabilmek önemlidir. Aksi durumda yaptığımız iş faydadan çok zarar getirebilir. İyilik yapalım derken daha fazla kötülüğe sebep olabiliriz. Kim-

seyi rencide etmeden, incitmeden ve zorlamadan iyiliğe teşvik etmeliyiz. İyiliği emretmek ve kötülüğe engel olmak için empati yapmalıyız. Başkalarının ihtiyaçlarını anlamak ve onlara yardım etmek temel il-kemiz olmalıdır. Her fırsatta ve zeminde iyilik yapma ve kötülüğe engel olma fırsatlarını kaçırmamak için çaba harcamak zorundayız. ■

Öz Geçmiş

Prof. Dr. Temel Yeşilyurt, 1969 yılında Erzurum’un Olur ilçesinde doğdu. İlkokulu köyünde, ortaokulu Çataksu köyünde tamamladı. Liseyi Ordu’nun Perşembe ilçesindeki Otelcilik ve Turizm Meslek Lisesinde bitirdi. 1991 yılında Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun olduktan sonra Kayseri Bünyan’daki iki yıllık öğretmenlik yaşamı esnasında yüksek lisansını tamamladı. 1998 yılında doktorasını bitirip doktor ünvanını aldı. 2002 yılında doçent oldu. Harran Üniversitesinde 5, Fırat Üniversitesinde 11, Erciyes Üniversitesinde de 13 yıl görev yaptı. 2023 yılı başında Kastamonu Üniversitesine geçiş yapan Yeşilyurt, hâlen Kastamonu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kelam Anabilim Dalı Öğretim Üyesi olarak görev yapmaktadır. İslamiyat ve İslami Araştırmalar başta olmak üzere değişik dergilerde yayımlanmış pek çok telif ve çeviri makalesi, kitapları, ulusal ve uluslararası sempozyumlarda sunulmuş bildirileri bulunmaktadır.

KUR'AN EĞİTİM MERKEZLERİ: İLİM YOLUNDA HAFIZLAR İÇİN YENİ BİR İMKÂN

Prof. Dr. İbrahim Hilmi KARSLI

Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı

Ilk dönemlerden itibaren Kur'an'ın ezberlenmesine Müslümanlar ayrı bir önem ve kutsiyet atfetmişlerdir. Bu bakımdan hafızlığın, dinî ve kültürel kökleri oldukça derinlerdedir. Günümüz Müslüman hafızasında da Allah'ın kelamı olması sebebiyle Kur'an'ın ezberlenmesine ayrı bir değer verilmektedir. Bu manada hafızlar, rahmet, şifa kaynağı yine mukaddes ve aziz olan Kur'an'la ilişkilendirilen mübarek ve mutena kimseler olarak görülürler. O bakımdan, İslam toplumlarında dinî duyarlılığı yüksek her ailenin en büyük arzularından biri, kendi neslinden bir hafızın yetişmesidir. Ülkemizde her yıl gerçekleştirilen onlarca hafızlık icazet merasimi ve bunlardan bazılarında binleri aşan belgeli hafızın mezun olması bunun açık göstergesidir.

Dinî değer ve sembollerden uzaklaşmanın, diğer bir ifadeyle dünyevileşmenin gittikçe arttığı günümüz dünyasında, milletimiz adına bunlar sevindirici gelişmelerdir. Ancak hafızlık belgesi sonrasındaki eğitim süreçlerinde hafızların istenilen düzeyde yer almamaları görülmektedir. Günümüzde hafızların en iyileri, ezberini unutmayan, güzel eda ve sedasıyla Kur'an'ı tilavet edenler olarak kabul edilmektedir. Bunun ötesine geçenlerin sayısı azdır. İslam toplumlarında dinî ilimleri tahsil eden, okuyup okutan ve ilmî usullerle bu alanlarda araştırma yapan kadroların bulunması elbette ki önemlidir. Ancak belirtmek gerekir ki hafız olmayanlar için dinî ilimlerin tahsili lüzumlu ise, hafız-

lar için bu elzem olarak görülmemelidir. Çünkü İslami ilimlerin dayanakları ve dinî hayatın temeli olan ayetler, ham bir şekilde potansiyel değerler olarak hafızların belleklerinde zaten mevcuttur. Dolayısıyla bunların işlenmesi, gün yüzüne çıkarılması, insan ve toplumun manevi ve ahlaki gelişimine sunulması gerekmektedir.

Şu hâlde ilmî çalışma, eğitim, irşat, tebliğ ve dinî hayat açısından önemli bir imkân olan hafızlıktan bu alanlarda yeterince istifade edilememesi önemli bir eksiklik olarak dikkat çekmektedir. Toplumun, Kur'an'ın hidayetinden uzak kaldığı, yabancı dünya görüşü ve hayat pratiklerinin tasallutu altında bulunduğu bir zamanda, hafızların dinî ilimlere ve Kur'an'ın muhtevasına vukufiyetlerinin ayrı bir önem kazandığı izahtan varestedir. Bu bakımdan, İmam Hatip Liseleeri, İlahiyat / İslami İlimler Fakülteleri ve Dini Yüksek İhtisas Merkezleri programlarında hafızlara özel fırsatlar tanınması ve daha donanımlı yetişmeleri konusunda çalışmaların yapılması önem arz etmektedir. Aksi bir durum, ciddi meydan okumalarla karşı karşıya bulunan dinî hayatın, bu muazzam hafızlık bereketinden ve Kur'an'ın eşsiz hidayetinden yeterince istifade edememesi sonucunu doğuracaktır.

Günümüzde Kur'an'ı ayet ayet ezberleyen hafızlar, onun insan için şifa ve rahmet dolu dünyasını, geçmiş toplumların yücelişi ve çöküş kanunlarını, hikmet dolu uyarı ve müjdelelerini, ebedi kurtuluş ve mükâfata çağıran beyanlarını, insanı

yücelten iman ve ahlak değerlerini, şahsiyeti olgunlaştıran, güven, moral ve huzur veren açıklamalarını yeterince bilmemektedirler. Demir hafız denilebilecek seviyede, bir çırpıda birkaç sayfa okuyabilecek düzeyde ezberi sağlam olan hafızlar, okudukları ayetlerin mesajlarından hiç haberdar olabiliyor. Kur'an'ın muhtevası konusundaki bu yetersizlik, kişisel olarak onun hidayetinden faydalanamama, dolayısıyla toplumun istifadesine onu sunamama sonucunu da doğurmaktadır. İlahi Kelam'ın farklı yönleriyle toplumun değişik katmanlarına anlatılması, sahih dinî bir zihniyetin yaygınlaşması açısından oldukça önemlidir. Aksi bir durumda oluşan boşluğun, birtakım kesimler tarafından din adına aslı esaslı olmayan bilgilerle nasıl doldurulduğu ehlinece malumdur.

Kur'an Kursları, eğitim faaliyetlerinde Diyanet İşleri Başkanlığının temel ve köklü yapılanmalarından biridir. Hafızlık kurslarından yaz Kur'an kurslarına, 4-6 yaş kurslarından yetişkinlere yönelik olanlarına kadar Başkanlığın gittikçe gelişen yaygın din eğitimi faaliyetleri bu çatı altında yürütülmektedir. Ancak dinî eğitim alanındaki yansımaları önümüzdeki yıllarda daha iyi görülecek yeni bir gelişme olmuştur. Şöyle ki, 16 Mart 2022 tarihinde çıkan yasa ile Diyanet Akademisine ilave olarak Kur'an Eğitim Merkezleri açılmıştır. Bu merkezler, Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü bünyesinde çalışmalarını gerçekleştirecektir. Dolayısıyla Başkanlığın eğitim faaliyetlerinde, Kur'an kursu

yapılanmasına ilave olarak ö-nümüzdeki on yıllarda hafızla-rın dinî ilimleri tahsiline önem-li kakılar sağlayacağı planla-nan yeni bir fırsat doğmuştur.

Bu yazıda Kur'an Eğitim Mer-kezleri'nin, halen devam et-mekte olan yapılanmaları bağ-lamında kuruluş amaçları, ha-fızlara ne tür eğitim imkânları sağlayacağı, eğitim faaliyetle-rini ne şekilde sürdüreceği ko-nularında genel birtakım bilgi-ler verilecektir. Öncelikle be-lirtelim ki Kur'an Eğitim Mer-kezleri, sayıları yasayla sınırlı, İmam Hatip Liselerinde o-kuyan ve hafızlık belgesi bulu-nan öğrencilerin eğitimine yö-nelik kurumlar olarak planlan-maktadır. Buna göre öğrenci-ler yatılı olup, MEB'le gerçek-leştirilecek protokolle öğleye

kadar yüz yüze ve belirlenen İmam Hatip Lisesindeki ders-lere girecekler, öğleden sonra da Kur'an Eğitim Merkezlerin-de uygulanacak programa ka-tılacaklardır. Bu kurumların a-maçlarından biri, günümüzde hafızların önemli bir kısmının sonraki yıllarda ezberini kay-bettiği sorunu dikkate alınarak hıfzın pekiştirilmesi olacaktır. Bu yönüyle bahsedilen kurum-ların, hafızların hem ezberleri-ni koruyup kalıcı hâle getirme-leri hem de büyük bir eksiklik olan Kur'an'ın anlam dünyası-na adım atmaları ve bu dünya ile hemhal olmaları açısından önemli bir işlev göreceğini ü-mit etmekteyiz.

Kur'an Eğitim Merkezleri, hafız-ların İmam Hatip Liselerinde o-kudukları meslek derslerini A-

rapça ağırlıklı olarak tamam-layan ve geliştiren bir prog-ram uygulayacaktır. Dolayısı-yla bu kurumlar, hafızlık sonra-sı dinî ilimler sahasında eği-tim süreçlerinin devamı açı-sından önemli bir halkayı oluşturmaktadır. Bu bağlamda he-deflerden bir diğeri de, hafız-ların ileriye dönük İlahiyat/İs-lami İlimler Fakültelerine yön-lendirilmeleridir. Böylece hafız-ların hem diğer alanlara kayıp ezberlerini zayı etmeleri önle-necek hem de Dini Yüksek İhtisas ve dinî-akademik çalış-malara önemli bir öğrenci kay-nağı temin edilmiş olacaktır. LGS'deki başarı ve yetenek sı-navı ile seçilecek bu öğrenci-lerin, dinî ilimlere ve Başkanlı-ğın hizmet alanlarına yönelme-leri, bu kurumlardaki idareci ve

hocaların sevgi, ilgi, iknası yine sosyal ve kültürel faaliyetler sayesinde oluşacak atmosferle gerçekleştirilecektir.

Uygulanacak programların içeriği ile ilgili olarak da şu genel tespitleri yapmak mümkündür: Bu kurumlarda İmam Hatip Liselerindeki meslek dersleri, hazırlık sınıfının devamında öğrencilerin seviyeleri dikkate alınarak Arapça kaynaklardan okutulacaktır. Gerek Arapça gerekse İslami ilimler okutulurken, ilgili yerlerde ve örneklerde Kur'an ayetlerine atıfta bulunmak dikkat edilecek konulardan biridir. Bu bağlamda günümüzde Kur'an Arapçası adı altında yapılan dil eğitimi materyallerinden istifade edilebilir. Böylece öğrencinin, hem ezbere bildiği ayetler dolayısıyla öğrenimi zevkli ve verimli hale getirilmiş hem de Kur'an'ın anlam dünyası konusunda bilgisi artırılmış olacaktır. Ayrıca öğrencilerin yetenek ve becerilerine göre, din hizmetleri açısından önemi açık olan hitabet, tashih-i huruf, hüsni tilavet, dinî musiki ve hat gibi ilim ve sanat dallarında yetiştirmeleri de bu kurumların hedefleri arasındadır.

Öğrenciler bir taraftan yarım gün olacak şekilde İmam Hatip Liselerindeki derslerine devam edeceklerdir. Diğer taraftan da Kur'an Eğitim Merkezleri'nde, ana hatlarıyla işaret ettiğimiz dil, bilim ve sanat alanlarının eğitimini alacaklardır. Bütün bu çalışmalar yapılırken, öğrencinin yılgınlık ve bıkkınlığa düşmemesi dikkat edilmesi gereken bir konudur. Çünkü tahsil hayatını sevdiren zevkli hale getirecek bir uygu-

**Toplumun,
Kur'an'ın
hidayetinden
uzak kaldığı,
yabancı dünya
görüşü ve hayat
pratiklerinin
tasallutu
altında
bulunduğu
bir zamanda,
hafızların
dinî ilimlere
ve Kur'an'ın
muhtevasına
vukufiyetlerinin
ayrı bir önem
kazandığı
izahtan
varestedir.**

lamaya gitmek oldukça önemlidir. Öğrencilere belirli ideal ve hedeflerin verilmesi açısından bu mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır. Şu hâlde bu kurumlara atanacak hocalar, öğrencilere sadece bilgi veren kimseler olmayacaktır. Aynı zamanda onlar, öğrencilere yaşantılarıyla örnek olacak, dolayısıyla ruh, ideal ve sorumluluk duygusu aşılacaklardır. Bununla ilişkili olarak şunu da ilave edelim: Zamanımızda dinî eğitim sistemlerimizde yaşanan sorunlardan biri, bilginin ahlaktan ve pratikten kopukluğu meselesidir. Dolayısıyla atanacak hoca kadrolarıyla bu kurumlarda kalan öğrencilerin dinî ve manevi hayatlarının gelişme ve olgunlaşmasına zemin teşkil edecek bir atmosferin oluşması konusunda özel gayret gösterilecektir. ■

DÜNYANIN KALBI GAZZE'DE ATIYOR

| Şeniz YILDIRIMER

Gazze... Zamanın ikiye ayrıldığı, bütün kavramların yeniden yazıldığı, hayatın anlamının yeniden sorgulandığı yer. Zaman o kadar dondu, akıl ve mantık o kadar durdu ki çaresizliğimize veremediğimiz anlamlar boynumuza sarılıyor, yüreğimizi sıkıştırıyor. Ciddi bir 21. yüzyıl paradoksu yaşanıyor. Bebek ve çocukların, masum insanların hunharca katledildiği bir dünyada artık hiçbir şey eskisi gibi olamaz. Orada hiçbir şey normal ve sıradan değil. Artık bizim hayatlarımız da normal ve sıradan olamaz. Yeni bir kalp acısı, yeniden ölümlüyle yüzleşme, yeniden varoluş sancısı çekmek kaçınılmaz.

Gazze, bugün en büyük öğretmenimiz. Oraya aralıksız bombalar düşerken bütün dünyada sirenlere çalıyor. Kulaklarımızda bu sesin uğultusu, gözlerimizin önünde Gazze'deki zulüm görüntüleri; zulmün ve acının doruğa ulaştığı yer. Biz, bu yaşanan dramla hayatımıza nasıl devam edeceğimize şaşırırken Filistinlilerin onurlu direnişi karşısında sarsılıyoruz. Biz, Filistin'den geriye kalan dünyalılar, bütün kavramları ve hayatın anlamını onlardan yeniden öğreniyoruz.

Gazze, zalimin zulmünü bu kadar açıkça, alçakça, hayâsızca ve sınırsızca uygulamasının zittina, mazlumun bu kadar imanlı, samimi, sabırlı, cesur ve onurlu direnişiyi bütün dünyaya maksimum iyilik ve kötülüğün karşılaştığı bir resim sunuyor. Bu resimden, her şeye rağmen iyiliğin ve iyilerin gücü yayılıyor.

Gazze, 21. yüzyılda "insanlık çok ilerledi" denilen bir çağda, kadın hakları, çocuk hakları, insan hakları bildirgelerinin her türüsünün mevcut olduğu bir çağda, bu sloganları atanların art niyetlerinin, yalanlarının, alçaklıklarının aşikaren ortaya çıktığı, o bildirgelerin paçavraya dönüştüğü yerdir. Gazze, iyilik ve kötülüğün, zalim ile mazlumun, iman ile küfrün, kısacası hak ile batılın karşı karşıya geldiği yerdir.

Hak ile batılın ne demek olduğuna dair ayetlerden, hadislerden ve diğer kitaplardan çok şey okumuştuk. Fakat şimdi okuduklarımızın canlandığına şahit oluyoruz. Gazze'de Kur'an canlı yayında. Onlar ayetleri sadece okuyarak ilmel yakın değil, sadece görerek aynel yakın değil, bizzat nefislerinde yaşayarak hakkel yakın olarak tecrübe ediyorlar. Onlar şehitliğin ne olduğunu okumuyorlar, sadece başkalarının şehit olduğunu görmüyorlar, kendileri şehit oluyorlar. Dünyaya karşılık Allah'ı ve ahiret yurdunu tercih

etmiş durumdadır; bilerek ve isteyerek. İmanlarındaki ihlas ve aşk, Gazze sınırlarını aşıyor, dünyanın geri kalanına müt-hiş mesajlar ulaştırıyor. Müslüman olsun olmasın, kalbi ve vicdanı olanlar bu mesajları alıyorlar. Kur'an'ın çağrısı ile dolu bu mesajların ışığı, zaten bir kıvılcım bekleyen kalplere ulaşıyor.

Gazze'de ayetler ete kemiğe büründü, bildiğimiz kavramlarsa kanla yeniden yazılıyor. Açlık, soğuk, barınaksızlık, her şeyden yoksunluk, yakınlarının kaybı ve halkın katledildiğine şahit olmak. Nefsi her yönden zorlayan, çok ağır sınavlardan geçiyorlar, hepsine sabrediyorlar; en büyüğü kendi canlarını feda edip şehit oluyorlar. Dünyaya karşılık Allah'ı seçiyorlar. Bütün bu yaşananlara şahit olurken ayetlerin anlamları yeniden canlanıyor: "Yoksa sizden öncekilerin çektikleriyle karşılaşmadan cennete girebileceğinizi mi sandınız? Onlar öylesine yoksulluk ve sıkıntı çekmişler, öyle sarsılmışlardı ki peygamber ve yanındakiler 'Allah'ın yardımı ne zaman gelecek?' demeye başladılar. Bilesiniz ki Allah'ın yardımını yakındır." (Bakara, 2/214.) "Allah, kendi yolunda çarpışırken öldüren ve öldürülen müminlerin canlarını ve mallarını, karşılığında cennet vermek üzere satın almıştır. Bu, Allah'ın Tevrat'ta, İncil'de ve Kur'an'da yer almış gerçek bir vaadidir. Kim Allah'tan daha fazla sözüne bağlı olabilir! O hâlde yaptığınız bu alışverişten ötürü sevinin. İşte büyük bahtiyarlık da budur." (Tevbe, 9/111.)

Gazze'de ayetler ete kemiğe büründü, bildiğimiz kavramlarsa kanla yeniden yazılıyor. Açlık, soğuk, barınaksızlık, her şeyden yoksunluk, yakınlarının kaybı ve halkın katledildiğine şahit olmak. Nefsi her yönden zorlayan, çok ağır sınavlardan geçiyorlar, hepsine sabrediyorlar; en büyüğü kendi canlarını feda edip şehit oluyorlar. Dünyaya karşılık Allah'ı seçiyorlar.

Çok acı çektiler, çekiyorlar ama tam bir teslimiyet örneği gösteriyorlar. Sabır, teslimiyet, cesaret, dünyadan feragat, şehitlik ve iman kavramlarını kanlarıyla, canlarıyla yeniden yazıyorlar. Satırlarda olan kavramlara vücut verip canlı örneklerini gösteriyorlar. Onlardan imanı yeniden öğreniyoruz. İmanın hakikatte bir seçim olduğunu, bu seçimin her ne pahasına olursa olsun, dün-

yaya karşılık tereddütsüz Allah'ı seçmeyi gerektirdiğini anlıyoruz. Bu seçim dünyaya ait ne varsa feda edebilmeyi gerektiriyor; en üst nişanesi ise canı feda edebilmek. Ve yine anlıyoruz ki geriye kalan bütün kavramlar ancak imanın ışığında anlam buluyor. İmanın ışığı, korkuyu cesarete, isyanı sabır ve teslimiyete, dünyevi tutkuları feragat, yaşam isteğini şehitliğe dönüştürüyor.

Onlar hakiki bir imana sahip olduklarını ispat ettiler. Ya biz? Bunca yaşananlardan sonra inandığımızı söylediğimiz bu kavramlara hâlâ aynı şekilde mi iman edeceğiz? En önemlisi imanımıza yeniden bir hayat vermeyecek miyiz? İşte ayet bizi uyarıyor: "Ey iman edenler! Allah'a, peygamberine, peygamberine indirdiği kitaba ve daha önce indirdiği kitaba iman edin. Allah'ı, meleklerini, kitaplarını, peygamberlerini ve ahiret gününü inkâr eden kimse iyice sapıtmıştır." (Nisa, 4/136.)

Şahit olduğumuz hiçbir olay, hiçbir sahne bizden bağımsız değil. Aslında hiçbir olay "orada" ve "öteki" ile olmuyor. Şahit olduklarımızı dışsallaştırdığımız zaman, hayat yolculuğumuz ve tekâmülümüz adına elde edeceğimiz hiçbir şey yok. Her sahnede bizden bir yansıma var. Yaşanan her olaya bizim de bir katkımız var. Kâinat bir bütün ve bütün içindeki her parçanın, en küçük zerreye kadar o bütüne katkısı oluyor. Bu katkı olumlu yönde olursa ne âlâ! Olumsuz yönde olursa, dünyadaki kötülükler ve kötülüklerin şiddeti de artıyor. Filistin ve Doğu Türkistan böl-

gesinde artan zulümlerde olduğu gibi. Bu durum sadece Filistin'in, Doğu Türkistan'ın meselesi değil; bütün dünyanın ve bu bütünün bir parçası olduğumuz için bizim de meselemiz.

Hepimiz kişisel olarak kendimizdeki kibir, haset, kin, yalan, husumet vb. kirlere arındırmakla mükellefiz. Kötülüklerin gittikçe artıyor olması bizim ödevimizi yeterince yerine getirmediğimizi gösteriyor. Olanlara ah vah etmemiz ya da zalimleri kınamamız bir şeyi değiştirmez. Değişmesini istediğimiz durumlar için, kendimizi değiştirmemiz ve iyiliğimizi olabildiğince çoğaltmamız gerekir. Fakat bunun

için öncelikle kendi kötü yönlerimizden dolayı tövbe etmek gerekir. O kadar ki, oralarda yaşanan kötülükleri biz yapıyormuşçasına tövbe etmeliyiz. Bilerek, bilmeyerek yaptığımız kötülüklerden arınmak zorundayız. Dünyanın üzerine sürülen siyah lekeleri silmek için bunu yapmak borcumuz.

Kendimize, hayatımıza, dünyaya ve en çok bütün bunları bize bahşeden Yaratıcımıza karşı ödevimiz her zamankinden daha büyük, daha zor. Yeniden hayatın anlamını sorgulamanın, varoluş sancısını yeniden yaşamamanın vakti. Her şeyde bir hikmet varsa, kötülüğün bir iyi yönü varsa, o da bizi kendimize getirmesidir. Gerçek iyi-

lik gücüne ulaşabilmemiz için kalplerimizi arındırmamız gerektiğini anlamamıza bizi itmesidir. İşte bu yüzden:

Gazze bizi en şiddetli sarsıntı ile sarsıyor.

Gazze bizi imana ve hakikate çağırıyor.

Gazze bizi felaha ve selamete çağırıyor.

Gazze bizi dünyadan, suretten, hayalden, yok olacak olan her şeyden ebediyete çağırıyor.

Bütün yalanlar, ideolojiler, sloganlar, sahtelikler, hileler, kötülükler Gazze'nin ateşinde küle döndü.

Artık dünyanın kalbi orada atıyor! ■

ASR SURESİNİ NASIL OKUYALIM?

Doç. Dr. Bayram KÖSEOĞLU
DİB Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

وَالْعَصْرِ
إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ
إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ.

“Asra yemin ederim ki insan gerçekten ziyandadır. Ancak iman edip dünya ve ahiret için yararlı işler yapanlar, birbirlerine hakkı tavsiye edenler ve sabrı tavsiye edenler başkadır.”

(Asr, 103/1-3.)

Son ilahi kitap olan Kur’an-ı Kerim bütün insanlığın hidayet ve kurtuluşu için gönderilmiştir. İçerdiği evrensel nitelikteki mesajları ve çağlar üstü ilkeleriyle, nazil olduğu andan itibaren aydınlatmaya başlamıştır kararan kalpleri. Yol göstermiştir şaşırان nefislere. Can olmuştur çoraklaşmış gönüllere. Yirmi üç yıllık bir süreçte ayet ayet, sure sure eğitmiştir muhataplarını. Hidayet, rahmet ve şifa olmuştur, öğüt vermiştir, yolunu aydınlatmıştır kendisine inanan ve yolunda gidenlerin.

Kur’an’ın, son derece özlü fakat hikmet dolu mesajlar içeren surelerinden biridir Asr suresi. Öyle ki, İmam Şafii’nin bu sure hakkında, “Şayet insanlar bu sureyi hakkıyla düşünüp tefekkür etseler bu onlara yeter.” dediği nakledilmiştir. (İbn Kesir, *Tefsiru’l-Kur’ani’l-Azim*, 8/479.) Sureye ismini veren asr kelimesi; mutlak anlamda zaman, gece, öğle vaktinden güneşin batmasına kadar olan zaman dilimi ve ikinci namazı gibi manaları ifade etmektedir. (Neseî, *Medariku’t-Tenzil*, 3/677; Celalüddin es-Süyuti-Celalüddin el-Mahalli, *Tefsiru’l-Celaleyn*, 601.) Dolayısıyla Yüce Allah zamana yemin ederek başlamaktadır sureye. Üzerine yemin edilen asrın herhangi bir zaman dilimiyle kayıtlı olmaksızın, zaman kavramının içerisine giren her mananın kastedildiği şeklindeki görüş dikkate alındığında (Taberi, *Camii’l-beyan*, 24/589.), surede insanı her yönden kuşatan zamanın önemine vurgu yapıldığı anlaşılmaktadır.

Zamanla kayıtlı olan dünya hayatı ve ömür bu anlamıyla insana verilmiş en önemli sermayedir. Ticarete sermayesini iyi değerlendirenler bunun neticesinde kazançlı çıkacakları gibi sermayesini heba edenler, yanlış yerlerde değerlendirilenler ise zararlı çıkacaklardır. Zamanın önemine vurgu ile başlayan Asr suresinde, insanın hüsrana uğrayacağına, zararlı çıkacağına dikkat çekmektedir.

Ayette zikredilen “hüsran” kelimesinden hareketle müfessirlerin ayeti ticaret bağlamında izah ettikleri görülmektedir. Buna göre, dünya hayatı âdetâ insana verilmiş bir sermayedir. Bunun değerini bilen, hayatını surenin devamında gelen ayetlerde vurgulanan hususlar çerçevesinde sürdürenler, bir anlamda kârlı bir ticaret yapmış olacaktırlar. (Nesefi, *Medariku't-Tenzil*, 3/677.) Zira bu az ve geçici dünya sermayesi karşısında değeri madde ile ölçülemeyen sonsuz bir hayatı yani ahireti kazanacaklardır. Aksi durumda ise zarar ve hüsran kaçınılmaz olacak, ömür sermayesi heba edilecektir.

Hüsrandan kurtulmanın dört temel şartını sıralamaktadır Asr suresi. Bunlardan ilki ve en temel olanı, insanın yaratıcısına olan samimi imanidir. Öyle ki Allah’a iman insanın var oluşunu, sahip olduğu akıl ve iradesiyle diğer varlıklardan üstünlüğünü anlamlı kılan en önemli değerdir. Dinin özü, iman esaslarının başıdır. Allah’a şeksiz, şüphesiz, şeriksiz iman kurtuluşun anahtarı, dünya ve ahirette hüsrana düşmemenin ilk adımıdır. Ayette hüsrandan kurtulacak olanların “iman edenler” şeklinde çoğul zikredilmesi de önemlidir. Zira kurtuluş ferdi olmaktan öte toplum olarak doğru ve iyi olmayı da gerektirir. Kişi tek başına azdır, zayıftır ama din kardeşleriyle birlikte çoktur, güçlüdür. (Yusuf el-Karadavi, *Tefsiru Cüz’i Amme*, 444.) Bu gerçek toplumsal anlamda birbirimizden sorumlu olduğumuz gerçeğiyle yüzleşmektedir bizi aynı zamanda.

“İnsanlar, denenip sınavdan geçirilmeden, ‘İman ettik’ demekle bırakılacaklarını mı sanıyorlar?” (Ankebut, 29/2.) mealindeki ayet, insanın yaratılış gayesi ve dünya hayatının, ömür sermayesinin anlamına dair çarpıcı bir tespitte bulunmaktadır. Bu tespit, Asr suresinde kurtuluşun ilk şartı olarak zikredilen imanla birlikte salih ameller yapmanın, insanın sorumlu bir varlık oluşunun önemi ve gereğinin ifadesidir. Hem imanı kuşatıp koruyan hem de imanın bir gereği ve tezahürü olan ibadet ve salih ameller, bu yönüyle insanın kurtuluş vesilelerinden olarak dikkatimize sunulmaktadır. Salih amel deyince sadece ibadetler ve belli başlı faydalı şeyler gibi dar bir anlam belirebilmektedir zihinlerimizde. Oysa salih amel kavramı sadece bunlarla sınırlı değildir. Salih kelimesi fesad kelimesinin zıddıdır. Yüce Allah’ın fesadı ve fasidlerin amellerini sevmediğine yönelik Kur’an’daki beyanı (Bakara, 2/205; Maide, 5/64.) dikkate alındığında, Allah’ın razı olduğu ameller olarak; maddeden ruhen aklen ve ahlaken kişiye, aileye, topluma, ümmete ve nihayet bütün insanlığa faydalı olan, dünya ve ahiret itibarıyla müminin yaşamına uygun olan bütün fiillerin amel-i salih kapsamına girdiği söylenebilir. Kişinin kendi kurtuluşu yanında; ziraatten zanaate, ticaretten teknoloji ve bilime kadar İslam toplumunun ilerlemesi ve kalkınması için gerekli olan şeyleri yapmak, yapılanı ise en iyi şekilde yapmak da salih amelin ifade ettiği kapsamlı manaya dâhildir. (Yusuf el-Karadavi, *Tefsiru Cüz’i Amme*, 448-449.)

Kurtuluş için gerekli olan iman ve salih amel, ilk planda kişinin kendisiyle bağlantılı olarak değerlendirilmektedir. Ancak, hakiki anlamda bir kurtuluş için toplumun felahı adına da bir şeyler yapılması gerekmektedir ki bu bağlamda Asr suresinde vurgulanan üçüncü özellik birbirimize hakkı tavsiye etmek, dördüncü özellik ise yine birbirimize sabrı tavsiye etmektir. Sadece ben, demeden başkalarını da ıslah etmek için çalışmaktır. Bu, kardeşlik hukukunun, iyilik ve takvada yardımlaşmanın (Maide, 5/2.) bir gereğidir. Birbirimize hakkı, hakikati, merhameti, imanı ve iman üzere yaşamayı tavsiye etmektir. Sıkıntı ve zorlukta yardımlaşmak, yanlış ve hatada birbirimize nasihatte bulunmaktır. Sabır, genel anlamıyla bilindiği üzere başa gelen sıkıntılara karşı olacağı gibi Allah’a itaat etme ve günahlardan kaçınma hususunda da gösterilecektir. Öyle ki, pek çok müfessir ayette zikredilen sabrı bu anlamda izah etmişlerdir. (Zemahşeri, *el-Keşşaf*, 4/794; Nesefi, *Medariku't-Tenzil*, 3/677; Celalüddin es-Süyuti-Celalüddin el-Mahalli, *Tefsiru'l-Celaleyn*, 601.) İman ve istikamet hatırlatılması yanında, hakkın ve sabrın tavsiye edilmesinin istenmesi yukarıdan beri vurgulanan toplumsal yaşamın bir gereği, toplumsal kurtuluşun ise vazgeçilmezleridir. Bu bağlamda, sahabe-i kiramın birbirlerinden ayrılırken Asr suresini okumayı âdet hâline getirmeleri de (Beyhaki, *Şuabü'l-İman*, 11/348 [8639].) bir mesaj vermektedir bizlere. ■

KARDEŞLİK HUKUKU

Dr. Ahmet OĞUZ

Suudi Arabistan Cidde Din Hizmetleri Ataşesi

حَقُّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ
خَمْسٌ: رُدُّ السَّلَامِ، وَعِيَادَةُ
الْمَرِيضِ، وَاتِّبَاعُ الْجَنَائِزِ، وَإِجَابَةُ
الدَّعْوَةِ، وَتَشْمِيتُ الْعَاطِسِ

“Müslümanın Müslümana karşı beş vazifesi vardır: Selamı almak, hastayı ziyaret etmek, cenaze merasimine iştirak etmek, davete icabet etmek, aksırana dua etmek.”

(Buhari, Cenaiz, 2 [1240]; Müslim, Selam, 4 [2162].)

Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de müminlerin birbirleriyle kardeş olduklarını şöyle ilan etmiştir: “Müminler ancak kardeşlerdir. Öyleyse kardeşlerinizin arasını düzeltin. Allah'a karşı gelmekten sakının ki size merhamet edilsin.” (Hucurat, 49/10.) Şüphesiz kardeşliğin gereği olarak Müslümanların birbirlerine karşı bazı vazifeleri vardır. Bu vazifeler maddi veya manevi olabilir. Bunların yerine getirilmesi veya ihmal edilmesi durumunda mükâfat veya sorumluluk söz konusu olur. Buna göre müminler, diline, ırkına, rengine ve sosyal statüsüne bakılmaksızın icabet ümmeti olan tüm din kardeşlerinden ve davet ümmeti olan tüm insanlıktan sorumludurlar. Bu bağlamda dünyada haksızlık ve zulmün engellenmesine (Âl-i İmran, 3/108.), din ve vicdan özgürlüğü başta olmak üzere temel hakların uygulanmasına katkıda bulunmak (Nisa, 4/75; Hac, 22/40.), müminler arasındaki anlaşmazlıkları adaletle çözüme kavuşturmak, haksızlıkta ısrar edenlere karşı haklının yanında yer almakla sorumludurlar. (Kur'an Yolu Tefsiri, 5/93.) Yukarıdaki hadis Müslümanların birbirlerine karşı temel vazifelerini ifade etmektedir. Müslim'in başka bir rivayeti şöyledir: Hz. Peygamber (s.a.s.) “Müslümanın Müslümana karşı altı vazifesi vardır.” buyurdu. “Ey Allah'ın Resulü, bu vazifeler nelerdir?” denildiğinde Allah Resulü şöyle buyurdu: “Onunla karşılaştığın zaman selam ver, seni davet ettiğinde icabet et, senden nasihat isterse nasihat et, aksırınca Allah'a hamd ederse 'yerhamukellah' (Allah sana merhamet eylesin) diyerek ona dua et, hastalandığında onu ziyaret et, öldüğü zaman cenaze merasimine katıl.” (Müslim, Selam, 5 [2162]; Buhari, Cenaiz, 2 [1240].) Bu rivayet, kardeşlik hukukunun beş veya altı ile sınırlı olmadığına bir delildir. Çünkü bunlardan başka hak ve vazifelerle ilgili hadisler de vardır. (Buhari, Eşribe, 28 [5635]; Müslim, Libas, 3 [2066].)

Selam vermek, Müslümanlar için âdeta bir şiar ve paroladır. Karşılaştıkları zaman aralarındaki ilk söz selamdır. “Önce selam, sonra kelam” atasözümüz bu prensibi veciz bir şekilde ifade etmektedir. Se-

lam vermek sünnet, almak ise farzdır. (Nisa, 4/86; Mevsili, *el-İhtiyar*, 4/164.) Selam aynı zamanda müminlerin birbirine duası ve iyilik temennisidir. Selam vermenin kardeşlik bağlarını ve karşılıklı sevgiyi artıracığı bir hadiste şöyle ifade edilmiştir: “İman etmedikçe cennete giremezsiniz. Birbirinizi sevmedikçe de iman etmiş olmazsınız. Size yaptığınız zaman birbirinize olan sevginizi artıracak bir şey söyleyeyim mi? Aranızda selamı yayın.” (Müslim, İman, 93 [54].) Unutulmamalı ki, Yüce Allah’ın bir ismi “es-Selam” barış ve esenlik kaynağı (Haşr, 59/23.), cennetin bir ismi de “Darü’s-selam” esenlik yurduudur. (Yunus, 10/25.)

Müslüman kişi Müslümanın sevincini ve üzüntüsünü paylaşmalıdır. Zira Hz. Peygamber’in (s.a.s.) buyurduğuna göre Müslümanların derdiyle dertlenmeyen (Taberani, *el-Mu’cemü’l-ıvıat*, 2/ [907] 131.) ve komşusu aç iken tok yatan kişiler kâmil mümin değildir. (Taberani, *el-Mu’cemü’l-ıkebır*, 1/259 [751].) Buna göre, Gazze başta olmak üzere Filistin’de binlerce masum Müslümanın, dünyanın gözü önünde İsrail terör saldırıları sonucu katledilmesine göz yuman, acılarını paylaşmayan ve zulmün sona ermesi noktasında elinden gelen çabayı sarf etmeyen kişiler imanını sorgulamalıdır. Ayrıca Müslüman kişi, hasta olan kardeşini ihmal etmemeli ve onu ziyaret etmekle üzüntüsünü paylaşmalı ve şifa dileyerek ona moral vermelidir. Hasta ziyaretinin fazileti bazı hadislerde şöyle ifade edilmiştir: “Hasta ziyaretinde bulunan kimse, dönünceye kadar cennet yolundadır.” (Müslim, *Bırr*, 39[2568].); “Bir Müslüman, (hasta bir) Müslüman kardeşini ziyaret ettiğinde, ziyaretini tamamlayıp geri dönünceye kadar, (sanki) cennet hurfesi toplu-

yormuş gibi olur. ‘Ey Allah’ın Resulü, cennet hurfesi nedir?’ denilince; ‘Zamanı geldiğinde ağaçtan toplanan meyvedir.’ cevabını vermiştir.” (Müslim, *Bırr*, 41-42 [2568].)

Müslümanların birbirlerine karşı görevlerinin sonuncusu ise ölüm anında cenazeye iştirak etmek, namazını kılmak ve defninde hazır bulunmaktır. Bu, ölene karşı son görev olduğu gibi onun geride kalan yakınlarına karşı da bir kadirşinaslıktır. Cenazeye iştirak aynı zamanda bize ölüm gerçeğini ve ahireti hatırlatır. Ayrıca ölen kişinin yakınlarına taziye de bulunmak, onlara sabır tavsiye etmek ve cenaze evine yemek götürmek de görevlerimizdendir.

Davete icabet etmek Müslüman kardeşimize karşı bir vazifemizdir. Haram ve günah işlenmediği sürece düğün davetlerine katılmanın vacip, bunun dışındaki davetlere katılmanın ise sünnet veya müstehap olduğu ifade edilmiştir. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.s.) de ahabının davetine icabet etmiş ve davet edenin toplum içindeki sosyal konumuna, zenginlik ve fakirliğine göre bir ayırım yapmamıştır. Ayrıca sadece zenginlerin çağırılıp fakirlerin çağırılmadığı davetleri hoş karşılamamış ve şöyle buyurmuştur: “En kötü yemek, fakirlerin bırakılıp zenginlerin davet edildiği düğün (velime) yemeğidir...” (Buhari, *Nikâh*, 72 [5177]; Müslim, *Nikâh*, 107 [1432].) Zira davetlerde toplumun her kesiminden kişilerin bulunması, toplumsal birliği ve kardeşlik hukukunu güçlendirir. Aksi durum ise kibir, kin ve haset gibi manevi hastalıkların oluşmasına sebebiyet verebilir.

Aksırmanın sağlık açısından çesitli faydaları vardır. Esnemenin ise uyuşukluk ve miskinlik belirtisi olduğu kabul edilmiştir. Buna göre aksırmak bir nimettir. “Bi-

riniz aksırıp ‘elhamdülillah’ (Allah’a hamdolsun), derse bunu duyan her Müslümanın onu ‘yerhamükellah’ (Allah sana merhamet eylesin), diye karşılması gerekir.” (Buhari, *Edeb*, 128 [6226]; Nevevi, *Rıyazü’s-salihin*, *Metin ve Çeviri*, DİB Yayınları, 2/248.) Aksıran kişinin, kendisine “yerhamükellah” şeklinde dua eden Müslüman kardeşine “yehdikümullahu ve yuslihu baleküm” (Allah size hidayet versin ve hâlinizi güzelleştirsin.) şeklinde dua etmesi de hadislerde tavsiye edilmiştir. (Buhari, *Edeb*, 126 [6224]; Ebu Davud, *Edeb*, 98 [5033]; Tirmizi, *Edeb*, 3 [2739].) Yukarıda zikredilen hadisler, Müslümanların en küçük ayrıntılarda bile birbirlerine karşı bazı hak ve sorumluluklarının bulunduğunu ve her vesileyle birbirlerine dua etmelerinin önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Din kardeşliği hukukuna riayet edenlerin başında ashab-ı kiram, onların başında ise Hz. Ebu Bekir (r.a.) gelmektedir. Nitekim rivayet edildiğine göre bir gün Resulüllah (s.a.s.), “Bugün hanginiz oruçlu?” diye sordu. Hz. Ebu Bekir (r.a.) “Ben oruçluyum.” dedi. Peygamberimiz (s.a.s.) “Bugün hanginiz bir cenazeye iştirak etti?” dedi. Hz. Ebu Bekir (r.a.) “Ben iştirak ettim.” dedi, Peygamberimiz (s.a.s.) “Bugün hanginiz bir fakiri doyurdu?” diye sordu. Hz. Ebu Bekir (r.a.) “Ben doyurdum.” dedi. Peygamberimiz (s.a.s.) “Bugün hanginiz bir hastayı ziyaret etti?” dedi. Hz. Ebu Bekir (r.a.) “Ben ziyaret ettim.” deyince Resulüllah (s.a.s.), “Bu özellikler kimde toplanırsa, o mutlaka cennete girer.” buyurdu. (Müslim, *Zekât*, 87 [1028]; Fezailü’s-sahabe, 12 [1028].) Yüce Allah cümlemizi, birbirimizin hukukuna riayet eden, din kardeşlerinin sevinci ve üzüntüsüne ortak olan kâmil müminlerden eylesin! ■

REİSLİĞİN İLK YILLARINDA RAMAZANLAR

Dr. Mehmet BULUT

DİB Emekli Başkanlık Müşaviri

Bütün zamanlarda ramazanlar dinî hayatın canlandığı, dinî tezahürlerin yoğunlaştığı kutlu mevsimler oldu. Gelişi beklenen, coşkuyla karşılanan günlerdir ramazanlar... Bu mevsimlerde Müslümanca bir hayat yaşama arzumuz zirve yapar, insani duygularımız keşafet kazanır, bağışlanma ümidimiz artar, kardeşlik duygularımız pekişir, barış ve huzur içinde yaşama cehdimiz ziyadeleşir. İbadet, infak, yardımlaşma, dayanışma... Hepsi vardır bu ayda.

Gölgesi müminlerin üzerine düşen rahmet ve bereket ikliminden azami faydalanabilmek için kendine özel hazırlıklar yapılan bir zaman dilimidir ramazanlar. Farklı coğrafyalarda şu veya bu şekil ve kapsamda yapılagelmiştir bu hazırlıklar. Tarihimizin bir asrı bu lan Diyanet İşleri yılları da bu-

na dâhildir. Osmanlı ve Millî Mücadele yıllarında olduğu gibi Diyanet İşleri Reisliğinin de ramazan öncesinden başlayarak bu aya has özel hazırlıklar yaptığına, bir kısım tedbirler aldığına şahit oluyoruz. Savaşlar, yoksulluklar, afetler bile insanımızı bu hazırlıkları yapmaktan, ramazan coşkusunu yaşamaktan alikoymamıştır. Ben bu yazıda Reisliğin 1950'li yıllara kadar olan döneminde bu kapsamdaki hazırlık ve hizmetlerine değinmek istiyorum.

Basın açıklamaları (ramazan beyannameleri)

Osmanlı döneminde Meşihat makamınca ve Millî Mücadele yıllarında Şer'îye ve Evkaf Vekaletince yapıldığı gibi kuruluşundan itibaren Diyanet İşleri Reisliğince de bir gelenek halinde günün basın organları olan gazete ve dergilere, toplum olabildiğince geneline hi-

tap eden açıklamalar gönderilerek insanımızı ruhi ve manevi olarak ramazan iklimine hazırlamaya, toplumda dinî hayatı canlandırmaya çalışılmıştı. Muhtevası dönemsel olarak kısmen değişebilen Reisliğin bu rutin hizmeti günümüze kadar devam etti. Gönderilen beyannamelerde, yapılan açıklamalarda ramazanın geliştiği hatırlatılmış, halkımızdan ve basın kuruluşlarından bu ayda beklenenler sıralanmıştır. Reisliğin kuruluşundan hemen önce, Millî Mücadele yıllarında din hizmeti sunan Şer'îye Vekaletince yapılmış bu tür beyannameler, topyekûn milletçe verilen kurtuluş mücadelesi günlerine rastlaması hasebiyle duygusal yönü de ağır basan metinlerdi; burada önce bu nitelikte olanlardan bazı pasajlar aktarmak istiyorum.

Savaşın çetin bir döneminde, Şer'îye ve Evkaf Vekili Mustafa

Fehmi Efendi imzasıyla 1921 ramazanında yayımlanan beyannamede, verilen diğer mesajlar yanında cephelerde devam etmekte olan cihadın azamet ve heyecanını hissetmemek mümkün değildir. Arı ve duru bir ifadeyle, “Ramazan-ı şerif geldi. Hakk’ın rahmet ve gufran kapıları açıldı... Bundan istifade eden dindaşlarımıza ne mutlu!” sözleriyle başlayan ve insana, “Bir beyanname ancak bu kadar mükemmel olabilir.” dedirten açıklamada şu cümleler de yer alıyordu: “Bugün oruçlarını esaret ve enva-i fecaat altında kıvranarak tutan, teravihlerini düşman süngüleri karşısında belki de edaya muvaffak olamayan, gece gündüz bizi buradan doğacak reha ve halâs güneşini bekleyen zavallı dindaşlarımızı bir an evvel kurtarmaya koşmak herkese borçtur, vazifedir. Bu vazifeden kadınlar bile hariç ve müstesna olmaz. Onlar da kendi kudret ve hilkatlerine göre bu uğurda çalışmakla şer’an mükelleftirler. Cenab-ı Hak, azim ve imanımızın mükâfatını parlak zaferlerle göstermeye başladı. Zaten nusret Müslümanlarındır. Feth-i Mübin, zafer-i kati bize mahsustur...”

Beyanname şu talep ve dua ile bitiyordu: “Kâffe-i müminin ve müminatın -bilhassa şu mâh-ı gufranda- şeair-i İslamiye ve fezail-i ahlâkiyemizin daha fazla muhafazasına ve vatan, devlet ve milletimizin selamet ve halâsına matuf maddi ve manevi mesai-i hüdapesendaneye kemal-i itina ile devam ve dergâh-ı ulûhiyete daima ref’ tazarru ve ni-

yazı ile tam Müslümanca harekete ihtimam etmeleri feraiz-i katiyedendir. (...) Şehitlerimize Fatiha, mücahitlerimize dua-yı zafer!..”

1922 yılında yine Mustafa Fehmi imzasıyla yayınlanan ramazan beyannamesinde şu vurucu cümle de yer alıyordu: “Memleketin öz evlâtları din ve istiklâl ve vatan uğrunda canlarını feda etmekten çekinmezlerken bu sayede geride hâl-i emn ve istirahatte bulunanların mukaddesata tecavüz teşkil eden her nevi hareketle-

Osmanlı ve Milli Mücadele yıllarında olduğu gibi Diyanet İşleri Reisliğinin de ramazan öncesinden başlayarak bu aya has özel hazırlıklar yaptığına, bir kısım tedbirler aldığına şahit oluyoruz. Savaşlar, yoksulluklar, afetler bile insanımızı bu hazırlıkları yapmaktan, ramazan coşkusunu yaşamaktan alıkoymamıştır.

ri elbette affedilemeyecek kadar büyük bir cürümdür.”

Ramazan dolayısıyla Reisliğin basına yaptığı ilk açıklamanın tarihi, kuruluş tarihiyle aynıdır. 6 Nisanda idrak edilen 1924 yılı ramazan münasebetiyle günün basın organlarına gönderilen ve “Diyanet İşleri Reisi Rifat” imzasını taşıyan bu beyanname “Hissiyât-ı Diniyye Cerîhadâr Edilmeme” başlığını taşıyordu. Bu metin kanaatimce Reisliğin bütün tarihinde bu kapsamda yayımladığı basın açıklamalarının en güzelidir. Bu açıklamayı *Aylık Dergi*’nin Ağustos 2009 tarihli 224. sayısında tam metin olarak yayımlamıştım. Toplumun huzur iklimine hazır olmasını talep eden Rifat Efendi, ramazan ayına girilmekte olduğunu hatırlatarak bu günlerde herkesten daha hassas davranmalarını, her ferdin, ramazanın kutsiyetine hâlel getirecek, dinî duyguları rencide edecek hâl ve davranışlardan uzak durmasını, bu cümleden olarak oruç tutmayan kişilerin halkın arasında açıktan yemek ve içmekten kaçınmalarını, metindeki ifadesiyle “nakz-ı sıyam” etmemelerini, oruçlu insanların inanç ve ibadetlerine saygı gösterilmesini özellikle rica ediyor, bu konuda basını da sorumlu ve duyarlı olmaya çağırıyordu. Bu bağlamda, din ve inanç hürriyetinin, başkalarının inanç ve ibadetlerine hürmetsizlik etme noktasında asla gerekçe olamayacağını veciz bir şekilde izah etmişti: “Hiç şüphe yok ki, ramazan-ı şerifte herkesin yanında açıktan yiyip içmek de ilâhî emirlere mugayir ve İslâm

toplumuna karşı sarîh bir hakarettir. Kişi hürriyeti, vicdan hürriyeti perdesi altında bu gibi dinen münker sayılan şeyleri alenen yapmaya kalkmak, herhalde hürriyeti suiistimalden başka bir şeyle tefsir olunamaz.”

Teşkilata gönderilen genelgeler

Süreçte bir taraftan basına açıklamalar gönderilirken diğer taraftan teşkilata da genelgeler gönderilerek ramazan için alınacak önlemler üzerinde durulmuştu. Bu genelgelerde verilecek ramazan hizmetlerine ilişkin talimatlar yanında, konjonktürel olarak Reislik mensuplarından başka talepler de söz konusu olabilmisti. Mesela özellikle 1930’lu ve 1940’lu yıllarda gönderilen genelgelerde din hizmetlilerinden yapılması istenen şeylerden biri, hutbe ve vaazlarda fitrelerin Tayyare Cemiyeti’ne verilmesi için cemaate telkinde bulunmaları idi. Hemen her yıl değişmeyen bu talep, görevliler tarafından yerine getirilmeye çalışılmıştı.

1940’lu yılların sonuna doğru bu bağlamda teşkilata gönderilen genelgelerin mahiyeti değişmiş, bilhassa dönemin Diyanet İşleri Başkanı Ahmed Hamdi Akseki’nin hususi gayretleriyle artık toplumun irşadında hutbe ve vaazlardan azami nasıl istifade edilir çabası içine girilmiştir. Artık gönderilen genelgelerde hutbelerin muhtevası nasıl olmalı sorusunun cevabı verilmeye çalışılıyordu. Bundan böyle hutbe ve vaazları etkili hâle getirerek dinî irfanın geliştirilme-

sinin hedef alındığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Bu genelgelerde, etkili bir hutbe iradı için gerekli görülen kıstaslar da dermeyan edilmişti.

Ramazan hilalinin gözlenmesi ve ramazanın ilanı

Osmanlı döneminin sonlarında 1917’de çıkartılan bir nizamnamede ramazan hilalinin, dinî gün ve gecelerle bayram günlerinin tespit ve ilanı, İstanbul’da Fetva Emîni’nin, vilayetlerde ise müftülerin görevleri arasında sayılmıştı. Bu hüküm Reisliğin ilk iki yılında da geçerli olmuştu. Nitekim ramazan hilalinin gözetlenip ramazanın halka duyurulması, ayrıca diğer dinî gün ve gecelerin tespiti, öteden beri kabulleni kurallar çerçevesinde belirlenip ilan edilmesi, ilk yıllarda Reisliğin ramazan öncesinde yaptığı hizmetlerden biri olmuştu. 26 Aralık 1925’te 698 sayılı “Takvimde Tarih Mebdeinin Tebdili Hakkında Kanun”un çıkartılmasına kadar, başka bir ifadeyle Reisliğin ilk iki yılında, Osmanlı döneminde olduğu gibi hilali gözetleyerek ramazanın başlangıcını ve bayramın ilk gününü ilan müftülüklerin görevleri arasındaydı. Günün imkânlarıyla bu tespitler Reislikçe veya müftülüklerce halka duyurulmaya çalışılmıştır. Bu tarihten sonra ise, basının ağırlık merkezinin İstanbul olması sebebiyle bilhassa İstanbul Müftülüğü, rasathaneden aldığı bilgiyi basın aracılığıyla halka ilan etmiştir. Bu duyurularda gazetelerde de yer veriliyordu. Sözü edilen kanunla tespit işi resmen rasathaneye verilmişti.

Zekât ve fitre nisaplarının açıklanması

Zekât ve fitrelerin belirlenmesi de Reislikçe ramazanlarda sunulan rutin işlerden biri idi. Gazetelerde yer alan haberlerden de öğrendiğimize göre belirlenen fitre nisaplarının basın aracılığıyla duyurulması işi ilk yıllarda İstanbul Müftülüğünce yapılmıştı. Diyanet İşleri Reisliğinin hesapladığı fitre ve zekât miktarları ilk kez 1925 ramazanında gazetelerde duyurulmuştu. 1929 yılına ait bir haberde, Diyanet İşleri Reisliğinin zekât ve fitrelerin Tayyare Cemiyeti’ne verilmesine dair kararının müftülüklere tamim edildiği ve İstanbul Müftülüğünün fitre miktarlarını belirlediği ifade edilmişti. Buna göre fitre buğday, arpa, hurma ve üzüm nevelerinden olmak üzere bunların kuruş olarak karşılıkları verilmişti. Önceleri fitre neveleri âlâ, evsat ve edna olmak üzere üç kategoride belirlenmiş, daha sonraları bu tabirler en iyi, iyi, son olarak ifade edilmişti. Buna göre mesela, buğdaydan sırayla 33, 30, 26 kuruş bedel tespit edilmişti.

Vaaz hizmetlerine daha bir özen gösterilmesi

Sözünü ettiğim yıllarda vaazlar yanında Reislik kadrolarında yer alan dersiamlar da vaaz hizmetinde bulunuyordu. Dolayısıyla o dönemde vaaz hizmetinde istihdam edilenlerin sayısı 400-500 gibi hatırı sayılır bir miktardaydı. Ayrıca Reisliğin ilk iki yılında “Ramazan-ı Şerif Vaizleri”nden söz edilmiştir.

Bu yılların ramazanlarında Reislikçe sunulan vaaz hizmetlerinde iki yönlü bir hassasiyet söz konusuydu. Birincisi, vaizlerin ve yaptıkları vaazların kolluk kuvvetlerince sıkı murakabesiydi. Bilhassa İçişleri Bakanlığı ve emniyet birimleri bu yıllarda ramazanlarda yapılan vaazlar ve vaizler konusunda hassasiyet göstermişti. Özellikle 1930'lu, 1940'lu yıllarda devletin ilgili birimlerinden Diyanet İşleri Reisliğine veya doğrudan valiliklere gönderilen yazılarda ramazanda vaizlerin yapacağı konuşmaların murakabe altında tutulması isteniyordu. Hâliyle Reislik de zaman zaman yayımladığı genelgelerle vaizleri, yapacakları konuşmalarında dikkatli olmaları hususunda ikaz ediyordu.

İkincisi, Reisliğin özellikle ramazan ayları öncesinde teşkilata gönderdiği genelgelerde vaaz hizmetlerine daha bir ö-

nem verilmesiydi. Yukarıda da belirtildiği gibi, 1947'de Reislik makamına gelişinden itibaren A. Hamdi Akseki'nin teşkilata yayımladığı genelgelerde vaaz hizmetleri üzerinde hassasiyetle durulmuştu. Bu tür genelgelerde, yılların ihmaliyle halkın dinî irfanında oluşan derin boşluklar irdelenerek vaaz ve irşad hizmetine duyulan ihtiyaca dikkat çekilmişti. Ramazan aylarında irşadla görevli din hizmetlilerine her zamankinden fazla mühim vazifeler terettüp ettiği hatırlatılmıştı. Yapılacak vaaz ve diğer irşad hizmetlerinde göz önünde tutulması gereken prensipler de bu genelgelerde ayrıntılı olarak sıralanıyordu.

Bilhassa İstanbul'da ramazan öncesinde ve süresince camilerde vaazlar için bir dizi düzenlemeler, programlar hazırlanarak günün şartlarında hazırlıklar yapılmıştı. Mesela vaizlerin

hangi camilerde, hangi gün ve vakitlerde vaaz edeceği listeler hâlinde belirleniyordu. Bu listelerden görevli vaiz veya vaaz etmeye ehil kişilerin sayıları hakkında da bir fikir edinebiliyoruz. Mesela, İstanbul'un sadece Eminönü, Fatih ve Eyüp ilçelerinde vaaz etmekle görevlendirilenlerin sayısı 1954'te 50'den fazla, 1955'te de 30-35 civarındadır. Bunların çoğunun asli görevi vaizliktir. Aralarında A. Şeref Güzelyazıcı, Şefik Eryuva-sı, Cemal Ögütçü, Muzaffer Öz-zak, Cemal Parlakışık gibi seçkin ulema da vardı.

Görüldüğü gibi, günün şartları ne olursa olsun ramazanlar heyecanla karşılanmış, ibadetle, hayır ve hasenatla ihya edilmeye çalışılmış, ülkemizin din hizmetlerini deruhte eden Diyanet İşleri Reisliği de bu gufran aylarının azami verimli geçmesi için gerekli tedbirleri almıştır. ■

İNSAN NEREYE?

Transhümanizm ve Yapay Bir İnsan Klonlama Çabalarının Ahlaki Problemleri Üzerine

Prof. Dr. Hasan ÖZALP

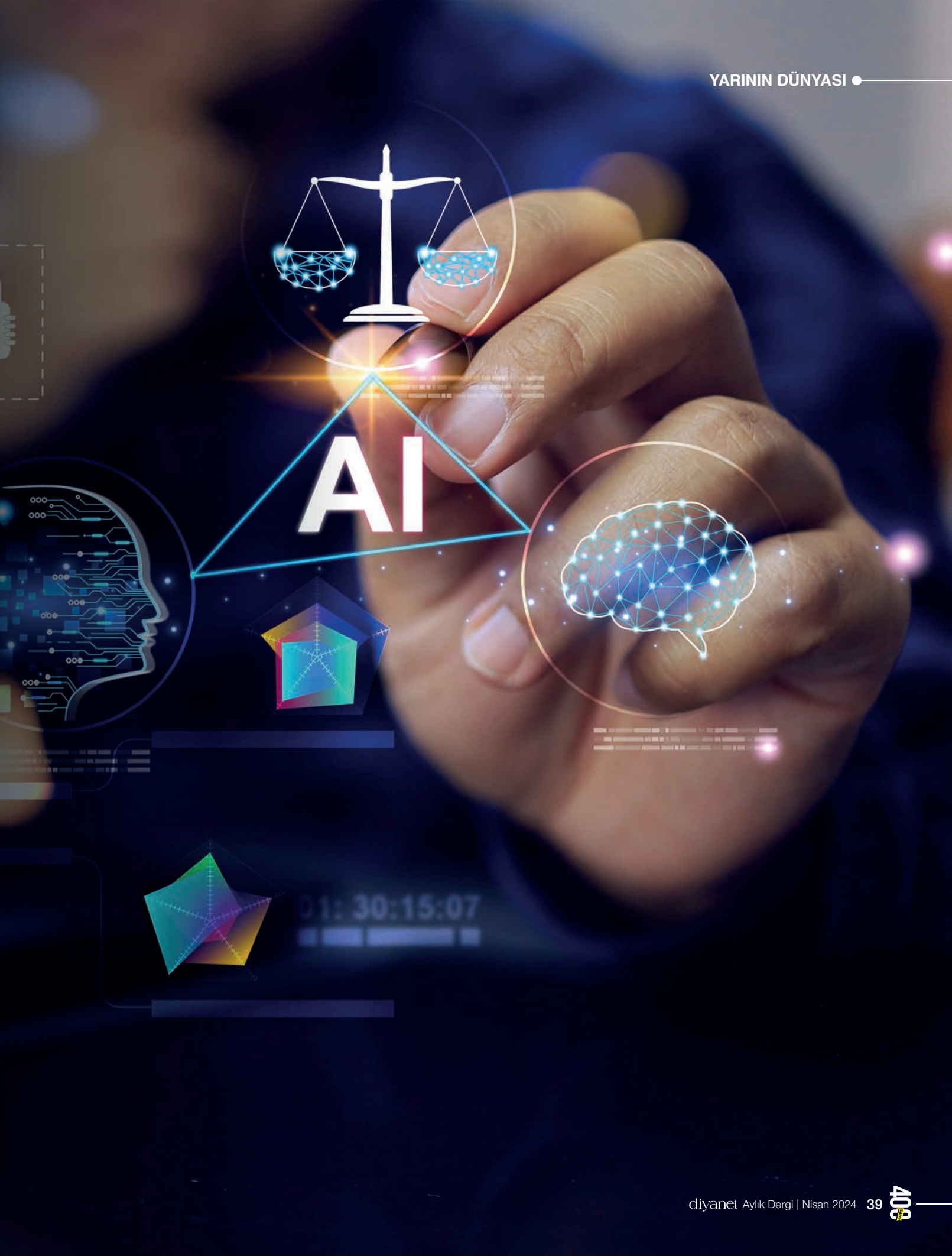
Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Bir zamanlar “yaratma” fiili Allah’tan başkası için kullanıldığında kullanılan kişi sert bir şekilde uyarılırdı. Çünkü yaratmak sadece Allah’a mahsustu. Bilimsel ilerlemeyle birlikte yaratmaya benzer bir kavram hayatımıza girdi: Klonlama veya kopyalama. Bu kavram, bizim “yoktan yaratma” olarak ifade ettiğimiz şey değildi ama ona benzer imaları vardı.

Açıkçası bizi burada rahatsız eden şey “yaratma” kelimesidir. Klasik anlamda yaratmak, yok iken bir şeyi var etmek (la min şey/ex nihilo) olunca bu imkânsız gibi görünüyor. Çünkü hiçbir şey yok iken bir şey yaratmak sadece Allah’a mahsustur. Bugün bilim de yaratma cesaretini gösteriyor. Fakat bu yoktan yaratma şeklinde değil, dil bilimcilerin halağa (yaratmak) fiiline yükledikleri anlam dâhilinde, “zaten var olan bir şeyden bir şey var etmek” şeklindedir. Bugün bilimin yaptığı da yaratılışın oluşum süreçlerini taklit ederek yeni türler ortaya koymak yani kopyalamaktır. Bu durum, iyi mi yoksa kötü mü? Bilimin bu tür çalışmaları nihayetinde bizi nereye götürür? Burada biraz bunu konuşacağız. Temellendirmek ve anlamak için uzak olmayan bir gelecekte yüzleşme ihtimalimiz bulunan bazı problemler üzerinden konuyu biraz açmak istiyorum:

1. Almanya merkezli bir biyoteknoloji firması anne rahmine ihtiyaç duyulmaksızın tamamen fabrikasyon ve yapay rahimlerde embriyoların büyümesini sağlayabileceğini iddia etti.

2. Beynimizin sinir hücreleri olan nöronlardan oluştuğu ve bunların sinirsel-elektriksel sinyaller şeklinde beyinden vücuda, vücuttan beyne bilgiler ilettiğini biliyoruz. Yani beynimiz, elektrik sinyallerine benzer bir formda bilgi transfer eden bir ağıdır. Peki, bu ağ tıpkı bir bilgisayarın hacklendiği gibi hacklenebilir mi? Yani insan zihni bireyin dışında başka biri tarafından kontrol edilebilir ve yönlendirilebilir mi? Nitekim korkulan başa geldi. ABD’li nöroteknoloji şirketi Neuralink ilk kez bir insan beynine Telepathy adlı bir implant/chip yapıldığını açıkladı. Her ne kadar amaç, felç ve körlük gibi nörolojik rahatsızlıkları tedavi etmek olarak iddia edilse de şirket sahibi Elon Musk gerçek amacını, “sadece düşünerek telefonunuzun veya bilgisayarınızın ve bunlar aracılığıyla hemen hemen her cihazın kontrolünü sağlamak” olarak açıkladı. Daha tehlikeli olan ise bu sinirsel ve elektriksel bilgilerin (ya da insan beyninin) insan dışın-

AI

da bir yapıya, örneğin bir bilgisayara ya da robota aktarılabilir olmasıdır. Yani zaten düşünebilen makineler artık duygulanabilir mi? Kısaca bilinç aktarılabilir mi? Transhümanistik tartışmalar etrafında şekillenen yapay zekâ söylemleri bunu pek de olasılık dışı görmüyor?

3. Klonlama, basitçe bir canlının aynısının kopyalanması demektir. İlk defa 1996 yılında koyun Dolly klonlandığında kimse problemin boyutlarının nereye varacağını pek öngöremedi. Oysa bir fotokopi makinasında bir resim nasıl birebir kopyalanıyor ve yeni bir imaj oluşturuluyorsa klonlamada da aynı genetik özelliklere sahip yeni bir canlı ortaya konulmaktadır. Şöyle bir kopyanız yapılırsa ve sokaklarda gezse iyi ya da kötü bir şeyler yapsa nasıl olurdu? Hayal edebiliyor musunuz? Daha korkunç ve sıra dışı bir örnek olarak bir insanın bir ata klonlanması gibi melez kopyalama nasıl olurdu? Nitekim *Cell* dergisinde insan ve maymun sentezinden bir klon yapıldığı yazıldı. Şimdilik insanın kopyalandığına dair bir bil-

gi yok. Birçok ülkede de bunu yapmak yasak. Yasağın nedeni ise etik gerekçeler. Bu sebeple benzer kaygılardan hareketle Batı düşüncesinde “genetik” çalışmalar “gen-etik” olarak eleştiriye tabi tutulmaktadır. Peki, etik kaygıları olmayan insanlar ve devletler için bu yasağın bir anlamı var mıdır? Elbette ki hayır. Nitekim Çin’de insan klonlamak yasak değil. Çinli bilim insanları 2018’de makak maymunlarını klonladıklarını itiraf ettiler.

Tüm bunlar fütüristik iddialar zannedilse de gelecekte bir insanı kopyalamanın mümkün olduğu tartışılıyor. Peki insan niçin klonlanır? Bazı kanser ve parkinson gibi hastalıkların tedavisi, ucuz iş gücü, yeni köleler ya da zenginler için örneğin kanser gibi durumlarda yedek parça üretmek gibi nedenler sıralanıyor.

Yukarıda söylediğimiz tüm bu senaryonun gerçekleşme olasılığı nedir? Gelecekte tüm bunların seyrinin ne olacağına, genetik mühendisliği, nörobilim, yapay zekâ teknolojileri, nanoteknoloji ve dijitalleşme karar verecek. Bu

yazıya konu olan şey, bunların olup olmaması değildir. Bizce bunlar, uzak olmayan bir gelecekte gerçekleşmesi olası şeylerdir. O zaman kontrol edemediğimiz bu distopik gelecekte insanın anlamı, yeri ve değeri nedir?

Şüphesiz tüm bu gelişmeler birçok hastalığı tedavi edecek, insan ömrünü uzatacak, insanlığı yeni bir yere taşıyacak, insanlığa yeni imkânlar ve fırsatlar getirecektir. Ancak bazı temel etik ilkeler belirlenmezse ve önlem alınmazsa faydasından çok yıkıcı sorunlar doğacaktır.

Buradaki amacımız tüm bu senaryoların ahlaki boyutu, anlamı ve değerini sorgulamak ve okuyucuda bunlarla ilgili bir farkındalık oluşturmaktır. “Bu sorunlar ne olabilir?” diye bir sorgulama yapmak ve bazı tespitlerde bulunarak bu husustaki kaygılarımızı dile getirmek istiyorum:

İlk olarak otantik yaratılış bozulacak ve doğal olan fesada/yıkıma uğrayacaktır. Yani fitrat bozulacaktır. Doğal olan her şey deforme olacak, yapaylaşacak ve endüstrileşecektir. Kur’an’da bitki ve canlı türlerinin doğasına müdahil olup yapılarının bozulmasını şiddetle kınanmış ve yasaklanmıştır. “O, (senin yanından) ayrılınca yeryüzünde bozgunculuk yapmaya, ekin ve nesli yok etmeye çalışır. Allah ise bozgunculuğu sevmez.” (Bakara, 2/205.)

İkincisi insan sadece biyolojik bir varlık değildir. Bilinci, düşünceleri, inançları ve mutluluğu ile çok katmanlı bir varlıktır. Özgün insan olma onuru yok edilecektir.

Üçüncüsü, insan artık özgür bir varlık olmayacaktır. İnsanı insan kılan şey kendisiyle ilgili kararlar alabilmesidir. Özgürlük, bireyin istediğini yapabilmesi değil istenilen her şeyi yapmama iradesini ortaya koymasıdır. Oysa klonlamayla insan davranışları dışardan yönlendirilebilir hâldeyken onun davranışının anlamı ve değeri nedir?

Dördüncüsü, bugün kullandığımız akıllı saatlerden android (insansı) telefonlara, nanoteknolojiden giyilebilir sağlık ve spor teknolojilerine, gözlem uydularından kuantum bilgisayarlar kadar yapay zekâ bir siberetik olarak hayatın her alanını kuşatmış ve işgal etmiş durumdadır. Sözde, insan yararına sunulan bu teknolojileri biz mi kullanıyoruz yoksa onlar mı bizi kontrol ediyor. Kötümser bir imaj çizmek istemeyiz ama görünen o ki teknoloji tüm yaşamı bütünüyle kontrol altına almış durumda görünmektedir. Ayrıca tüm bu gelişme ve ilerlemelerin getirdiği faydalar, tüm insanlığın hizmetine mi sunulacak yoksa bunlardan sadece para sahipleri mi istifade edecek?

Beşincisi, bu yapay organizmalar, yarı insan yarı robot varlıklar ve robotların dünyasında hayatın anlamı, yaşam ve ölüm sorulanacak; dinî, ahlaki ve toplumsal değerler tartışmaya açılacak, ya reddedilecek ya da başka bir nosyona evrilecektir.

Son tahlilde insanlık, canlılar ve çevre birilerinin entelektüel egolarına ve zenginlerin endüstriyel hırslarına terk edilemeyecek kadar değerlidir. Aksi takdirde insanlığın biyolo-

jik sonu gelecek gibi görünmektedir. Bu durumda insanlık çok ağır bedeller ödeyecektir. Kur’an’da buyrulduğu gibi “Onlara, ‘Yeryüzünde bozgunculuk yapmayın.’ denildiğinde, ‘Hayır, biz yalnızca islah edicileriz.’ derler.” (Bakara, 2/11.); “İnsanların kendi işledikleri (kötülükler) sebebiyle karada ve denizde bozulma ortaya çıkmıştır. Dönmeleri için Allah, yaptıklarının bazı (kötü) sonuçlarını (dünyada) onlara tattıracaktır.” (Rum, 30/41.)

Sonuç olarak: Tüm bu olgular bize gösteriyor ki güncelliği kalmamış sorunlardan, kısır döngülerden ve günöbirlük tartışmalardan ahlakı kurtarıp hayatın ve gündemin içinde ve ilerisinde, yaşanılabilir ve sürdürülebilir ahlaki problemlere odaklanmak zorundayız. Bu sebeple iyi yetişmiş; interdisipliner okumalar yapabilen, aktüel konu ve problemlere duyarlı, münevver, dinî hassasiyete sahip düşünür, ahlakçı ve hukukçulara ciddi anlamda ihtiyaç duyulmaktadır. Müslümanlar, geleceğe ve geleceğin insanının üreteceği sorunlara şimdiden hazır olmak zorundadır. Ancak saydığımız bu yetkin düşünürler ve ahlakçılar sayesinde tıpkı bir dönem kadim ulemanın nazari fıkhıta yaptığı gibi henüz işaretleri ve emareleri görülen bu sabık problemlere vaktinden önce çözümler üretebilir ve sürecin nasıl doğru bir şekilde yürütülmesi gerektiğine dair ilkeler belirleyebiliriz. Aksi takdirde gündemin arkasında ve sorunun altında kalarak birkaç kuşağı kaybetmek gibi ağır bedeller ödeyebiliriz.■

Doç. Dr. Güldane GÜNDÜZÖZ
Kırıkkale Üniversitesi
İslami İlimler Fakültesi

ZEMBİLİN GEMİYE DÖNÜŞTÜĞÜ YERDEKİ BİLGELİĞİN PEŞİNDE

Musa Peygamber'in kıssası, Nil'in kıyılarından başlayıp Kızıldeniz'e kadar uzanan, iki denizin kıyısında maveraya açılan mucizevi bir yolculuğu anlatır. Tıpkı insanın hayatı gibi dalgalarla sarsılan, bazen kıyıya vuran bazen de tutkulu bir şekilde özgürlük arayışına doğru bilinmeyene doğru uzaklaşan. Fakat her defasında kendine Rahmani bir dokunuşla sığınacak bir liman bulan. Musa peygamberi her şeyden önce daha anne sütü kokan bir bebekken, annesi tarafından Firavun'un çocuk katliamından kurtulması için bir zembilin ya da sandukanın içine konularak Nil nehrine bırakılmış hâlde görürüz. Aslında onunki bazen Hz. Hızır'la beraber bir gemide bazen elindeki asa ile yardığı Kızıldeniz'in önünde, gerilim dolu ve bir o kadar da deniz kokan bir hayat hikâyesidir. Mısır'daki tufanın, Tih'teki on iki pınarın, suya gömülen Firavun'un ve iki denizin öyküsüdür bu.

Bunlara ilaveten Hz. Musa'nın bir de Hızır'la hakikati arayış yolculuğu vardır ki bu, fizikle metafizik âlemin buluştuğu noktaya doğru, görünürde yatay düzlemde fakat işin özünde istikameti mavera olan

bir yolculuktur. Hz. Musa'nın öyküsü, bir zembilde ya da sanduka eşliğinde Nil'de başlar, Firavunun sarayına, oradan Medyen'e ve Tur Dağı'na uzanır, Tih Çölü'nün kumdan labirentlerinden geçerek Kızıldeniz'e ulaşır, Hızır ile kol kola maveraya doğru yol alır. Hz. Musa'nın Firavun ile mücadelesi, insanlığa hak ve batıl mücadelesinin ne olduğunu anlatır. Bu mücadele henüz bitmiş de değildir, hatta tam da Musa peygamberin Firavun'la müca-

dele ettiği yerde, hız kesmeden sürmektedir. Hz. Musa ile ilgili anlatılan her şey, hakikati özlemiş kalplere, madde ile körelmiş algılara Nil'in suları misali hayat taşıyan bir tılsımlı ab-ı hayat ve hikmet yoksunluğundan çatlamış dudaklara yudum yudum can suyudur.

Kıssa malumdur. Firavun, Mısır'daki İsrailoğullarından bir peygamberin gelerek bir gün krallığını yıkmasından korktuğu için İsrailoğullarının yeni doğan erkek çocuklarını öldürtmektedir. Annesi, onu Firavun'un askerlerinden korumak için, bir zembile ya da sandukaya koyar ve Allah'ın ilham etmesiyle yavrusunu Nil'in sularına bırakır. (Kasas, 28/7.) Bebek Musa'nın içine konduğu zembil, Nil'in kenarındaki Firavun'un sarayının kıyısında bir ağacın dibine takılır. Böylece Musa, Firavun'un sarayında büyür. (Kasas, 28/12.) Gençken inançsız bir Kıpti ile giriştiği kavgada attığı yumrukla Kıpti'nin ölümüne yol açan Musa'nın hayatı değişir, Mısır'ı terk etmek zorunda kalır (Kasas, 28/20-21.) ve Medyen'e gelir. Orada yaşlılığın hükmünü sürdürmekte olan Şuayb peygamber ile tanışır. Hz. Musa, hayvanlarını pınarda sulatmaktan alıkoyanlara karşı Şuayb pey-

gamberin kızlarına hiçbir ücret talep etmeden yardım eder. (Kasas, 28/27-29.) Musa peygamberin hayat hikâyesi, Nil'in suyununda zalim Firavun'a doğru yolculuğu başlamıştır. İnançsız Kıpti ile olan kavgasında Kıpti'yi öldürmesi ile kaçarak gittiği Medyen'de, ücret almadan Hz. Şuayb'ın kızlarına yardım etmesi ile devam etmiştir. Ardından ise "anestü nara (bir ateş gördüm)" sözünün ahenkli sırrı ile peygamberlik hayatı gelir.

Aslında Hz. Musa'nın Kur'an'da metafizik hakikatleri kavramak üzere Hızır ile yaptığı yolculukta şahit olduğu olaylar ile fiziksel hayatındaki süreçler bir o kadar özdeşdir. Hz. Musa, Yuşa b. Nun ile bilge kul Hızır'ı bulmak için yola çıkar, sonunda bulur ve ona "Sana öğretilenden bana da öğret." der. Hızır, onun buna dayanamayacağını söylese de nihayetinde Hz. Musa'yı yanına alır. Yolculukları sırasında bir gemiye binerler. Hızır gemiyi deler. Hz. Musa ona, kötü bir iş yaptığını söyler. Hızır, "Dayanamayacağını söylemiştim." diyerek onu ikaz eder. (Kehf, 18/71-73.) Derken bir çocuğa rastlarlar. Hızır, çocuğu öldürür. Hz. Musa ona, onu haksız yere öldürdüğünü söyler. Hızır, Hz. Musa'ya, verdiği sabır sözünü hatırlatır. (Kehf, 18/74-76.) Yolculuklarının diğer safhasında bir şehre varırlar. Şehir halkından yemek isterler ama şehir halkı onlara yemek vermeye yanaşmaz. Burada yıkılmak üzere olan bir duvar görürler. Hızır, duvarı onarır. Hz. Musa, onun hiçbir ücret almadan duvar onarmasına karşı hayretini dile getirir. Hızır

artık ayrılma vaktinin geldiğini söyler ve olayların iç yüzünü anlatmaya başlar: "Gemiye zarar verdim. Çünkü ileride zalim bir kral vardı. Tüm gemilere zorla el koyuyordu. Oysa gemi bir grup yoksul insanındı. Çocuğun ileride kötü biri olacağını biliyordum. İyi insanlar olan anne ve babasını da kötü yola sevk etmesini engellemek için ilahi emir gereği onu

“

İnsan kendi hayatında yaşadıkları ile kıssalarda metafizik göndermelerle anlatılanların gerçekte aynı hakikatin birer yansıması olduğunu çoğu kere unuttur.

”

öldürdüm. Duvar ise şehirde yaşayan iki yetim çocuğun mülkiyetinde olan bir yapıydı, altında bir define bulunduğunu biliyordum ve bu defineyi yetim çocukların bulup faydalanması için duvarı onardım. Bu eylem, kişisel bir tercih değil, belirli bir ilahi irade ve anlam dairesinde gerçekleşti." der. (Kehf, 18/77-82.)

İnsan kendi hayatında yaşadıkları ile kıssalarda metafizik göndermelerle anlatılanların gerçekte aynı hakikatin birer yansıması olduğunu çoğu kere unuttur. Bu, "Hızır'ın peşinde Hz. Musa'nın gibi sabırsızlık göstermekle mi ilgilidir yoksa fiziksel olanın ötesindeki manayı görememekten mi kaynaklanır?" bilinmez. Biz, hikâyenin gerisini İbnü'l-Arabî'den dinleyelim. (Muhyiddin İbnü'l-Arabî, *Fususü'l-Hikem*, thk. Ebü'l-Ala Afifi [Beyrut-Lübnan: Darü'l-Kütübi'l-Arabî, 1984], 197-213.) İbnü'l-Arabî'nin yorumuyla; Hızır, Hz. Musa'ya nihayetinde şöyle seslenmiştir: "Ey Musa! Benim yaptıklarına niye şaşırıyorsun? Sen çocukken zalim Firavun'a doğru, derme çatma bir zembille seyahat ederken benim tahtalarını söktüğüm geminin zalim krala doğru seyrüseferinden daha farklı bir durumda mıydın? Benim ilahi kaderi yerine getirmek üzere Allah'tan aldığım emirle çocuğu öldürmem ile senin Kıpti'yi öldürmen arasındaki fark nedir? Ücret almadan bir duvarı tamir etmemi kınayana da bak! Medyen'de pınar başında Hz. Şuayb'ın kızlarının hayvanlarını, hiçbir ücret istemeden sulayan kimdi?" İbnü'l-Arabî'nin aktarımından çıkaracağımız şu olsa gerek, herkesin hayatında çıktığı yolculuk, bir bakıma Hızır'la yaptığı bir seyahattir. Yeter ki zembille geminin; Kıpti ile çocuğun ve duvarla pınarın aynı şeylerin farklı tezahürleri olduğunu bilelim. O zaman her birimizin elinde Hz. Musa'ninkine benzer bir asa; her Firavun'un karşısında belki bir Musa bulunur. ■

Ankara Keçiören Kur'an Kursu Öğreticisi

Hatice Sena İMEL:

“Yavrularımızın gönüllerine girdiğimizde dinimizi doğru anlatmak adına söylediğimiz ve yaptığımız her şeyin tesiri oluyor.”

Söyleşi: Mahir KILINÇ

Kur'an kursu öğreticisiyken kukla sanatçılığı olarak da bilinen vantrilok olma fikri nasıl doğdu ve bunu görevinize nasıl taşıdınız?

Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı 4-6 yaş sınıflarında görev yapıyorum. Yaş grubu küçük olunca çocuklar için daha dikkat çekici ve anlamayı kolaylaştıran yöntemleri tercih etmem ve ona göre yeni yöntemler geliştirmem gerekiyordu. Daha neler yapabilirim diye düşünüp kafa yorarken sosyal medyadan tanıdığım, kendisi okul öncesi öğretmeni olan arkadaşımın derslerinde kukla kullandığını gördüm. Bu teknik benim de çok hoşuma gitti ve kendisinden bunun eğitimini aldım. Sınıfımda çocuklarıma bir hikâyeye anlatırken, drama yaparken veya farklı etkinliklerde kukla yöntemini kullanıyorum. Bu yöntem çocuklar üzerinde daha etkileyici ve kalıcı oluyor.

Pandemi döneminde uzaktan ders işlemek zorunda kaldığımız için çocuklarıma anlatacağım dersi kuklarla kısa video çekerek gönderiyordum. Sonrasında “Neden bunu bütün çocuklara ulaştırmayalım?” diye düşündüm. Daha geniş kitlelere ulaşmak için sosyal medya hesaplarına başvurarak Şelale adındaki kuklam ile beraber değerler eğitimi üzerine içerik üretmeye başladım.

Kur'an-ı Kerim'i ve dinî değerleri öğrettiğiniz minik çocuklar, kuklanız Şelale'yi görünce nasıl bir tepki verdi? Şelale'nin 4-6 yaş Kur'an kursu öğrencilerinin eğitim öğretimine ne gibi katkısı oldu?

Kuklam Şelale'ye karşı her çocuğun tepkisi farklı farklı. Çocukların geneli, ilk zamanlarda şaşkınlıkla “Bu nasıl konuşuyor?” diyerek tepki verdiler. Ancak ilk şaşkınlığı atlattıktan sonra hepsi Şelale'yi çok sevdi. Çocuklar ona dokunup acaba Şelale gerçek mi, oyuncak mı diye kontrol etmeye başladılar. Bazı miniklerimizin tedirginlikleri yüzlerinden okunabiliyordu. İlk etapta Şelale'nin yanına yaklaşımdan çekiniyor ama Şelale, tatlı diliyle bir süre sonra herkese kendisini sevdirmeyi başarıyordu.

Şelale, derslerimizde fazlaca dikkat çekiyor. Onu okula getirdiğim gün çocuklar inanılmaz heyecanlanıyor ve seviniyorlar. Özellikle mübarek gün ve gecelerin olduğu zamanlarda mutlaka getiriyorum. Çünkü kukla yoluyla anlatımın yavrularımıza bu mübarek günlerde akıllarda hoş hatıralar bırakmak için güzel bir yöntem olduğunu düşünüyorum. Çocuklar, Şelale'yi kendi arkadaşlarından biri olarak görüyorlar. Öyle gördükleri için de Şelale'nin sözleri onlar için daha etkili oluyor. İşlemem gereken bir dersi, bir değeri Şelale sayesinde daha kolay ve etkileyici bir şekilde anlatabiliyorum.

4-6 yaş arası çocukların dünyalarına, gönüllerine, zihinlerine Allah ve peygamber sevgisini nakşetmek adına neler yapıyorsunuz?

Kuklayı konuşturmak benim çocuklar gibi düşünmemi gerektiriyor. Bu yönüyle de seviyelerine inmemi kolaylaştırıp daha güzel iletişim kurmamı sağlıyor. Yavrularımızın gönüllerine girdiğimizde dinimizi doğru anlatmak adına söylediğimiz ve yaptığımız her şeyin tesiri oluyor. Yaparak, yaşayarak öğrenmek çok daha etkili olduğu için abdest almayı, temizliği, paylaşmayı, dürüstlüğü ve bunun gibi birçok davranışı Şelale'den örneklerle öğrenebiliyoruz. Peygamber Efendimizin sünnetlerini örneklerle ve hayatımızda yaşayarak göstermeye çalışıyoruz.

Kuklam Şelale ile yapacağımız konuşmalar için her konuya uygun diyalog, hikâye, tekerleme veya şarkı yazıyorum. Öğrettiğimiz bir bilgi akılda ne kadar kalıcı olursa o kadar iyi oluyor. Çocukların zengin hayal dünyalarına girebilmek adına son zamanlarda tasarladığım yeni ve farklı kukla figürlerini konuma göre kullanıyorum. Mesela Kubbetü's-Sahra kuklası çocuklara Kudüs'ü anlatmak için somut bir örnek oluyor. Bunun gibi ihtiyaç hâlinde yeni yeni kuklalar da yapabiliyorum. Her öğrendiğiniz şey başka bir işi öğrenmenizi gerektiriyor. Bu da benim için keyifli ve istifade edilebilir bir yolculuk oluyor.

Çalışmalarınız ve gayretleriniz öğrencileriniz ve çevrenizdeki insanlar tarafından nasıl karşılanıyor ve nasıl tepkiler alıyorsunuz?

Çalışmalarım esnasında hem çevrem hem de müftülüğü-

müzün bana bu konuda desteği çok fazla. İlk başladığımda bu kadar ilgi göreceği aklıma gelmemişti. Çok az bilinen bir alanı güzel ve ulvi bir amaç doğrultusunda kullanmaya çalışıyorum. Bu da beni daha çok gayret etmeye sevk ediyor. Ben istiyorum ki bunu yapmak isteyen herkes yapabilsin ve gerek küçüklere gerek büyükler Allah inancını, Peygamber sevgisini bu şekilde de anlatabilsin. Tüm eğitim alanında ve tüm yaş gruplarında vantrilok tekniği kullanılabilir. Çünkü dünyada çok dikkat çeken, talep gören ve gelişen bir alan. Vantrilok olup çok hayırlı işlere devam eden arkadaşlarımız var. Onları görmek benim için ayrı bir sevinç kaynağı.

Sizin gibi özellikle çocuklara ve gençlere yönelik çalışmalar gerçekleştiren din hizmetinde bulunan görevlilerinize yönelik neler söylemek istersiniz?

Gerek çocuklarımıza gerek gençlerimize yönelik çalışmalarda bulunan çok gayretli arkadaşlarımız var. Bu arkadaşlarımız farklı alanlarda uğraşarak çok güzel faaliyetler gerçekleştiriyor. O arkadaşlarımızın da bizim de amacımız, bir kişiye daha ulaşabilmek. Dolayısıyla her ulaştığımız kişi bizim için çok değerli. Ne kadar çok insana dokunabilirsek o kadar bilinçli bir nesil yetişeceği kanaatindeyim. Bu manada da bizim gibi din görevlilerine hiç şüphesiz büyük vazifeler düşüyor.

Bir kişinin hangi yönde yeteneği veya merak duyduğu bir alan varsa oraya yönelip kendisini geliştirmesi gerektiğinin yine işinde de faydalı olacağını düşünüyorum. Çok zit ve-

ya farklı alanlar olabilir bence bunun pek bir önemi yok. Ama merak duyduğunuz, sevdiğiniz şeyi yaptığınızda kendi işinizle uyumlu hâle getirebiliyorsunuz. Biz din görevlileri olarak her yaşta insanla muhatapız, dolayısıyla her yaşa ve ihtiyaca göre hitap etme şeklini bilmemiz gerekiyor. Mesela yetişkinlerle de çalışsam Şelale yine sınıfımızın maskotu olurdu eminim. Ben Şelale'yi bir şekilde o büyüklerin dünyasına sokmayı başarabilirdim. Çünkü çocuklar kadar büyüklerin ilgisini çektiğini de görüyorum. Son olarak insan için ilmin ve öğrenmenin sınırı yok. Bizler de kendimize yeni şeyler eklediğimiz ölçüde yol alırız. Sonsuz bir yolculuk için ilim ve gayretin şart olduğunu düşünüyorum. ■

Öz Geçmiş

Hatice Sena İmel, 1994 yılında Ankara'nın Elmadağ ilçesinde doğdu. Mamak Anadolu İmam Hatip Lisesini bitirdikten sonra Kur'an kurslarında eğitim aldı. Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun olup Hacı Bektaş Veli Üniversitesinde formasyon eğitimini tamamladı. Bu eğitimlerinin akabinde 2022 yılında da İstanbul Üniversitesi Çocuk Gelişimi Uzaktan Eğitim Lisans Programından mezun oldu. Diyanet İşleri Başkanlığında 4-6 yaş Kur'an kursu öğreticiliğine atandı. Müzik, drama, hikâye gibi farklı alanlarla da ilgilenen Hatice Sena İmel, Şelale adını verdiği kuklasıyla değerler eğitimi üzerine çocuklara yönelik sosyal medyada içerikler üretilen programlar yapmaktadır. Keçiören Müftülüğüne bağlı Molla Haliloğulları Kur'an Kursunda görev yapmakta olan İmel, evli ve iki çocuk annesidir.

BAYRAMINIZ BAYRAM OLA

| Jale ÖNDER DARICI

Bayramlar, toplumda kan akışını sağlayan ve toplumu canlı tutan günlerdir. İnsanlar bu günlerin manevi iklimiyle dirilir, birlikte olmanın gücünü ve bereketini bu günlerde yaşar.

Ramazan ayının rahmetine ve bereketine nail olup bayrama erişmek ne büyük mutluluk! Bayramları anne babayla, akrabalarla, komşularla geçirmek ne büyük saadet!

Bayram, insanın içini ısıtan bir kelime. Çocukta ayrı sevinç, büyükte ayrı...

Evlerde bir telaş... Gönüller bayram yeri...

Günler öncesinden akşam yemeklerinde, çay saatlerinde bayrama kaç gün kaldığı konuşuldu, ağızlar bu sözcükle tatlandı. "Bizim zamanımızda..." diye başlayan cümlelerin nereye varacağını bilen gençler, önce büyüklerine sonra da birbirlerine bakıp gülümsediler.

İnsan, zamanının geçtiğini kabullenmekte zorlanıyor. En çok da bayramlarda hissediyor bu duyguyu. Oysa önemli olan maziden bugüne taşıyabildiklerimiz değil mi? Geçmişini düşünüp hayıflanmak, günü zehir etmekten başka bir şeye yaramıyor ki! Zaman elimizden kayıp giderken avucumuzda-

ki boşlukla kalıvermek de var. Aslolan mazideki güzellikleri, bugünde yaşatabilmek ve atıye taşıyabilmek.

Bizler bayramların bayram gibi yaşandığı zamanları gördük. Bizden büyükler elbette bu konuda daha şanslıydı. Geniş ailelerde yaşadılar, akrabalarıyla belirli günlerde bir araya geldiler ve komşuluk bağlarını sınımsız tuttular. Ne yazık ki her nesil bir öncekine göre çözümleniyor. Bu çözümlenin tedavisi ailede başlar. Gelenek ve görenekler kitaplardan öğrenilmez. Aile içinde öğrenilir. Önlem alınmaz ve akışına bırakılırsa çözümlenme artar sosyal bir felakete kapı aralanır.

Bayramlar ruhuna uygun yaşandığında toplumsal tedavi için en elverişli zamanlar. El öpmeyi bilmeyen, sorulan sorulara boş bakışlarla karşılık veren çocuklara bir toplumun parçası olduğunu öğretme fırsatı. Biz bayramlara, kutsalımıza, büyüklerimize ne kadar değer verirsek çocuklarımız da izimizi takip eder. Elbette belli çatışmalar yaşanacak, isyanların had safhada olduğu zamanlar anne babaları yoracaktır. Fakat toprağa atılan tohum er geç filizlenir. Tohumuna güven, güneşi ve yağmuru Allah'a havale et!

Bayramlar, Allah'ın rızasına kavuşmak için de bir vesiledir. Allah, dağılıp çözülmemizi değil bir ve beraber olmamızı istiyor.

Kur'an-ı Kerim'de birçok ayette ana babaya iyilik yapmaya, akrabalık ilişkilerine ve komşu hakkına değinilmiş. Bunlardan biri de Nisa suresi 36. ayet: "Allah'a kulluk edin ve ona hiçbir şeyi ortak koşmayın. Anne babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yakın arkadaşına, yolcuya, ellerinizin altında bulunanlara iyi davranın. Allah kendini beğenen ve böbürlenip duran kimseyi asla sevmez."

"Komşusu açken tok yatan bizden değildir." (Hakim, *Müstedrek*, 4/183, [7307].) diyen bir Peygamber'e (s.a.s.), komşusunun öldüğünden haberi olmayan bir ümmet hâline geldiğimizi nasıl izah edebiliriz? Büyük şehirlerin kargaşasına kapıldık. Sistemin çarkında öğütülen, un ufak olan hâlimiz içler acısı. Dairemizin kapısını açmak için merdiven boşluğunda gölge takip ediyor, asansörde tek kelime etmeden on kat iniyoruz. "Aranızda selamı yayın." diyen peygambere muhalefet edip selamı esirgeyenlerden olduk. Yıllardır aynı apartmanda yaşayıp komşularımızı hiç tanı-

madık. Bizim tekrar eski bağlarımıza kavuşmaya ve sınımsız kenetlenmeye ihtiyacımız var.

Modern dünyanın realitesi, insanı gün içerisinde bir ölüm kalım savaşına sürükledi. Nefes alıyoruz fakat yaşamıyoruz. Bu karmaşadan bir kaçış arayanların büyük çoğunluğu, bayramları bir tatil fırsatı olarak görüyor ve aylar öncesinden rezervasyonlar yapıyor. Beş altı günlük bir tatilin taksitleri bitmeden yeni tatiller planlanıyor. Bunların hepsi sıkışmışlık hissi ve insanın özüne dönme girişimleri. Peki adresler doğru mu? Yanlış adreste aradığını bulan var mıdır? Aslında aradığımıza ulaşmak için bayramlar bir fırsat değil mi? Toprağa, temiz havaya ve arı suya hasret kalan insan; kendini arama yolculuğunda... Kendine yolculuk da köklerden dallara doğru mana kazanır. Kökünden kopan her canlı kurur, hâliyle insan da köklerine yaklaştıkça nefes alabilecektir.

Televizyonlarda, sosyal medyada bayram paylaşımlarına bakın. Hepsi kalabalık, cıvılcıvıl aile sofraları. Kimse otelinde havuz başında meyve koktey-

liyle paylaşım yapıp “bayramın güzelliği” diye yazmaz. Çünkü o manzara kelimenin ruhuna, bayramın manevi iklimine aykırı. Modern dünya dediğimiz dünya aileler arasına mesafe koydu. Çocukları ekranlara, ihtiyaçları yalnızlığa hapsetti maalesef. Komşuluk ilişkilerimiz zedelendi, akrabalık ilişkilerimiz zayıfladı. Sosyal çözülmeyi iliklerimize kadar hissediyor ve direnmiyoruz. Güven duygusuna sığınmak niyetindeyiz ama gündüz kuşağında iki saat televizyon izleyenin akıl sağlığı bozuluyor. Oysa bizim büyüklerimize sarılmaya, akranlarımızla dertleşmeye ihtiyacımız var. İşte bayramlar en azından bunun için bir fırsat. Zayıflayan aile bağları bu vesileyle biraz olsun kuvvetlenir. Akrabaya güvenmemeyi, büyükleri evlerden uzak tutmayı, kendinden başkasını düşünmemeyi aşıl原因an bu çürük sisteme boyun eğerek ruhumuzu da bedenimizi de kaybedebiliriz.

“Muhakkak ki Allah adaleti, insanı, akrabaya karşı cömert olmayı emreder; hayâsızlığı, kötülüğü ve zorbalığı yasaklar. İşte Allah, aklınızı başınıza alsanız diye size böyle öğüt ve-

riyor.” (Nahl, 16/90.) Bu ayeti okuyup da hâlâ akrabaları ile küs olanlarımız var. Nefsin, şeytanın ve münafıkların telkinlerine aldanıp Allah’ın emrine karşı gelmeyelim. Bu bayram bir milat olsun. Depremde ölenleri düşünelim. Bir daha aileleri ve akrabaları ile bayram yaşayamayacak olanları düşünelim. Filistin’de, Doğu Türkistan’da gözümüzün önünde gerçekleşen soykırımları düşünelim. Bırakın Müslüman olmayı insan olmanın bile gereğini yapamadığımız, zalime söz geçiremediğimiz günlerde zaten bir yanımız hep kırık. Bir de Allah’ın emrine karşı gelecek kaybedenlerden olmayalım.

Bütün bu olumsuzluklar bir yana Anadolu’nun ilçelerinde, köylerinde yaşananlar umudumuzu yeşertiyor. Günlerdir ramazan ve bayram hazırlıkları yapılıyor. Komşular bir araya geliyor. Mahallede ihtiyaç sahibi olan ailelere gösteriştan uzak yardımlar yapılıyor. Ve hâlâ bayramlık ayakkabılarını yastığının yanına alıp uyuyan çocuklarımız var. Şükürler olsun ki var.

Bayramınız Bayram Ola! ■

SANAL MÜBADELE: ÇALINAN DİKKAT VE EKRAN BAĞIMLILIĞI

| Eda KÖKSAL

“Her yenilik bir toplu ölüm tehlikesini de beraber getirir.”

Mircea Eliade

Tarihçi Eliade bu sözü söylediğinde yüksek çözünürlüklü ekranlarla ve fiber hızda internetle toplumlara sızacak tehlikeyi öngörememişti. Elbette teknolojinin bize kattıklarını ve birçok şeye ulaşılabilirliği kolaylaştırdığını göz ardı edemeyiz. Fakat kendisine güzel-

lemede bulunacağımız kadar da masum değil, ne yazık ki.

Nomofobik miyiz?

Teknoloji her alanda değişip gelişirken vazgeçilmezimiz hâlini alan, vücutta dopamin salınımını arttıran telefonlarımız ve onlara bizi bağlayan uygulamalar zamanımızın hâkimi oldu. Durum öyle bir hâl aldı ki; yolda yürürken kendi fotoğrafını (defalarca) çeken veya ekrana bakarak adım atan, kaldırımda size alan bırakma-

yan biriyle köşe kapmaca oynamak zorunda kalabiliyorsunuz. Haber bültenleri ekrana bakarken karşılaşılabilecek kazalarla doluyken onsuz bir adım atamayan hâlimiz bağımlılık olarak adlandırılıyor. Bu teşhis için bir madde kullanıp kullanılmadığına artık bakılmıyor.

Örneğin telefona mesaj geldiğinde bunu araç ekranından kontrol etmek, kaza oranlarını arttırıyor. Bu seviyedeki hâkimiyet kaybı, sarhoş bir insanın kullandığı araçtaki gibi güven-

de olmadığınızı gösteriyor. Nofobik bir hâl alan bu kontrol yitimi ile herhangi bir sebeple açtığımız ekran kilidini ya amacımızdan saparak ya da onu geç gerçekleştirerek tekrar kapatıyoruz.

Eski Google çalışanı mühendis Tristan Harris -ki o da içine düştüğümüz cendereye ışık tutamayacağını anlayınca istifa ediyor- telefonu elinde tutmanın kumar makinelerinin kolunu çevirmekten farksız olduğunu savunuyor. Maruz

kaldığımız önerme ve reklamlar bizi amacımızdan ne kadar uzaklaştırırsa, alışkanlıklarımıza ne kadar yön verebilirse o derece başarılı sayılıyor. Dikkatimizi çalarak tıklamamızı sağlayan her içerik o makinenin kolunu çevirmekten farksızlaşıyor.

Sıradan bir insan günde ortalama 2000 kez ekrana dokunuyor. Ekranlar yalnızca bebekler için değil, hızla akan görüntülere takılan herkes için tehlikeli, çırpınmazsak akıntıyla sürükleniyoruz.

Dijital Ağ Sosyal Medya

Bizi renkli camda hipnotize eden uygulamaların başında ise sosyal medya geliyor. Nörobilimci Matthew Lieberman'ın deneyine göre insan herhangi bir meşguliyeti yokken ya kendini ya başkalarını düşünüyor. Yani özetle boş zannettiğimiz anlarda bile beynimizin içi sosyal. Hâl böyleyken sosyal medya ile olan sıkı bağımız çok da yersiz değil.

Instagram'ın Doğuş İlhamı Skinner Teorisi ve Ötesi

Meşhur güvercin yemi deneyine göre ödüllendirilen davranış pekiştirilir ve tekrarlanma olasılığı yükselir. Örneğin Instagram sayfanızda küresel ve ekonomik güçlerin kulak tıkayacağı bir mevzuyu dert edindiyseniz, algoritmaya itaat etmezseniz sayfanız askıya alınır, en iyi ihtimalle yavaşlatılır. Fakat paylaşımınızda magazin, müstehcenlik, şiddet içeriği, (sponsorlu) reklam varsa görünürlüğünüz artar. Tebrikler! Ödülü kaptınız.

Andy Warhol, gelecekte herkes 15 dakikalığına şöhret olacak, dediğinde birilerine ironik gelse de tam o sahnedeyiz. Takipçilerce meşhur edilen; kabiliyet, fikir ve kadim bilgisi olmayan kişilerin yine aynı takipçiler tarafından hem örnek alındığını hem de sırası gelince linç edildiğini düşünürsek toplumu ve bireyleri zor bir psikolojik sürecin beklediğini görebiliriz. Popülerliğin tepe noktasına hızla yükselip şiddetle yere çakılmak da fenomenlerin ödediği bedel olacaktır.

Yine bir başka kontrolsüz içerik sağlayıcısı olan Youtube, yeni neslin kariyer planları arasında zirvede. Peki, yakın gelecekte hızla evrilen teknolojiye kendine bu kadroda yer bulamayan gençler, mesleksiz ve kabiliyetten yoksun hâllerleriyle nerenin yerlisi nerenin yabancı olacaklar?

Bir veba gibi toplumları saran TikTok'ta ise meydan okumalar ve teşhircilik ile kazanılan paraların ahlakiliği, henüz dolandırıcılıktan hapse atılan fenomenler kadar dikkat çekmiyor. Özellikle genç kullanıcılarda gözlemlenen davranış bozuklukları, Tourette sendromunu andıran tik davranışları ve başka mental sıkıntılar, bu mecraanın olumsuz yan etkilerinden sadece birkaçı. Yüksek bir bilinç oluşup tedbir alınmazsa ne yazık ki süreç insanlığın aleyhine işlemeye de devam edecek. Uygulamanın birçok ülkede yasaklanması meselenin hafife alınmaması gerektiğini gözler önüne seriyor.

“Twitter” te Instagram benzeri algoritmik kaygılarla çalışsa da işler orada görselden fikirlere doğru eğilim gösteriyor. Toplumun seçimlerine etki edecek potansiyeli olan bu sosyal medya alanında, istatistiklere göre karanlık duygular olumlu yapıcı duygulara kıyasla daha çok göze çarpıyor. Çığırtaçlık mekanizması şeklinde işlemediği zamanlarda bu mecraların tarafsız olduğu, insanların özgürce fikirlerini paylaştığı düşünülse de maalesef her paylaşım ve bilgi manipüle edilmeye de açık.

Sosyal varlığımız evet, peki bu kadar insanla iletişimde kalmaya gerçekten ihtiyacımız var mı?

Antropolog Robin Dunbar, zihinlerimizin maksimum 150 kişi ile değerli bir sosyal ilişki kuracak kapasitesi olduğunu, sosyal medya hesaplarındaki binlerce kişinin sadece gözlemci sayılabileceğini savunuyor. Belki de haksız değildir. İnsanlar yalnızlaştıkça sanal ilişkilere bağlanıyor, onlara bağlandıkça daha da büyük bir yalnızlık girdabına sürükleniyor.

Teknoloji Çığının Altında Kalan Çocuklar

Yetişkinler olarak sadece kendimizi değil dijital çağın içine doğan çocuklarımızı da zararlı etkilerden korumakta zorlanıyoruz. Ebeveyn kontrolü uygulamaları, istenen mahremiyeti ne yazık ki sağlayamıyor. O yüzden en iyi denetim bizzat anne-babanın çocuğuyla kurduğu ilişkide saklı. Kontrolsüz

ekran takibinin, çocukların siber zorbalık, istismara maruz kalma riskinin yanında, verilerinin uygunsuz sitelere eklenmesi de söz konusu. Bunun sonucunda da ruhsal bunalmalar, davranış bozuklukları, fiziksel rahatsızlıklar baş gösteriyor.

İkna Teknolojileri

Dijital dikkat ekonomisi için öz kararlarımız oldukça önemli bir veri. Bilişim uzmanı tasarımcıların konusu yazılımlar değil insanlar, tasarladıkları da kodlar değil bizleriz. Kod illüzyonistlerinin başarısını, hızla akan verilerle çalınan dikkatimiz belirliyor.

Araştırmalar 130 yıldır konuların gündeme yerleşme ve gündemden düşme hızında artış yaşandığını gösteriyor. Siteme o kadar çok enformasyon yığılıyor ki her bir zerresine duyacağımız dikkat o miktarda azalıyor.

Teknoloji devlerinin bizi elinde tutmak için kurduğu stratejilerin yer aldığı büyük külliyatları var. Hatta ikna teknolojileri laboratuvarında bu faaliyetleri etik olarak yıllardır sürdürüyorlar.

İnsansı robotlar üretmek için dev şirketler birbirleriyle yarış hâlinde. Aslında yıllardır hepimizin hücresel birer kopyası yani robotu var. Çevrimiçi seçimlerimizi, eğilimlerimizi, meraklarımızı tıpkı parmak izimiz gibi kopyalayıp bir gölge gibi etrafımızda döndürüyorlar, ışık kaynağı ise 0 ve 1'lerden oluşan kodlar.

Dijital Temizlik Önerileri

Bizlere ücretsiz sunulan tüm uygulamaların bir bedeli gerçekten yok mu? Bilişimcilerin lütufkâr hizmetleri mi tüm bunlar? Herhangi bir sosyal medya uygulamasının hangi yönü bizi cezbediyor ve bunun için günde ne kadar vaktimizi harcıyoruz? Uygulamalar ücretli olsaydı onlara ayırabileceğimiz maksimum vakit, kâr-zarar hesabı yapmamızı belki de kolaylaştırır. Bağımlılıklarımızın güç bulduğu zaaf ve ihtiyaçlarımızın arkasında ertelenmiş sorumlulukların, düzenlenmemiş zamanların, sahici sosyalleşmenin kısıtlılığının (zayıf aile ve dostluk bağlarının) yer aldığı görülüyor. Bu gidişi kontrol altına almak elimizde. Peki, ama nasıl?

Öncelikle isteksizliği kenara bırakıp hayattaki amaçlarımıza odaklanmalı ve kalıcı hâle getirebileceğimiz küçük disiplinler geliştirmeliyiz.

Sakinlik, odaklanma ve verimi artırır; kalabalıkların telaşı tefekkürü zorlaştırır. Kendimizle kalmak korkutucu değildir, aksine üretkenliğimizi destekler.

Yazılı kaynaklardan okumalar bizi düşünmeye, empati ve araştırma yapmaya iter. Ekran aracılığıyla okuma yapmak derin okumayı engeller. Tekrar tıklayarak ulaşabileceğimiz bilgi için öğrenme zahmetine girmeyiz, bu da hafızayı tembelleştirir. Dijital okuma yapılacaksa internet ve bildirimler kapatılmalıdır.

Fonksiyonel MR görüntülerinde birden fazla işi ayna anda

yapmanın beynin ileri seviye işlem yapan bölümlerine zarar verdiği gözlemlenmiş. Seri pencereler odaklanmayı köreltir. Ekranı sadeleştirmek vakit israfını da önler.

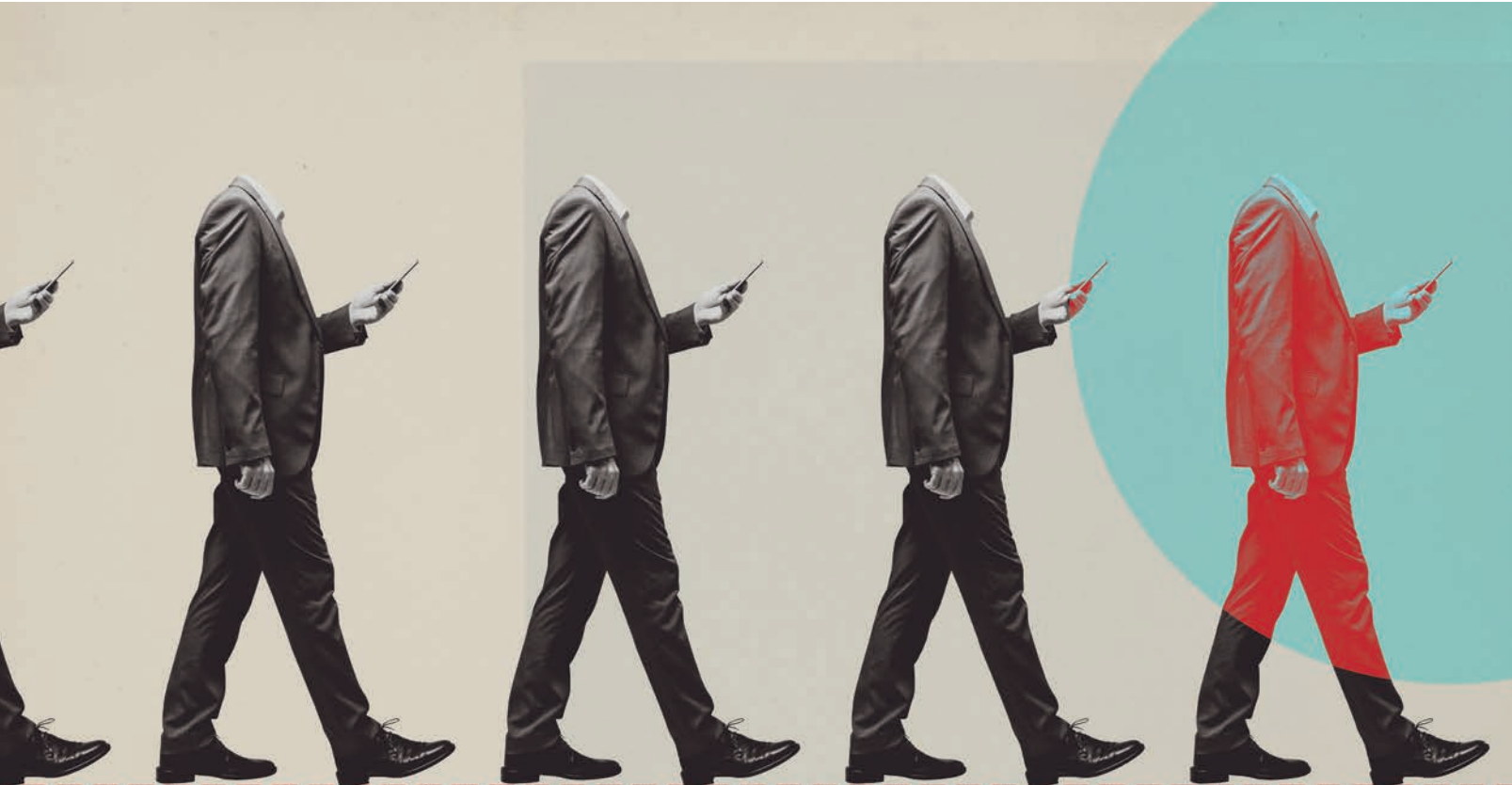
İyi uyku, dengeli beslenme vazgeçilmezimiz olmalı. Vakitlice uyumadığımızda beyne olağanüstü durum mesajı gider, fizyolojik işlemler hızla devam eder. Ölçsüz ekran, yeme bozukluğunu tetikler. Vücudu daha önce tanıştığı; enerjiyi kısa vadede arttıran kafeine, endüstriyel gıdaya (çoğunlukla şekere ve bağımlılık yapan baharatlı yiyeceklerle) yönlendirir. Kafein uyku reseptörlerini bloke eder, yatmadan birkaç saat evvel yeme-içme bırakılmalıdır. İdeal

oda sıcaklığı uykuya geçişi kolaylaştırarak ekrana yönelimi azaltacaktır.

Hobi edinmek, yeteneğimizi keşfetmek özgüvenimizi yükseltir. Yaşanılan mahalleyi, esnafı tanımak, şehirde daha önce gitmediğimiz yerleri keşfetmek ve düzenli yürüyüşler yapmak ruha iyi gelir. Doğal gıda yöntemlerini araştırmak, sürdürülebilir bir tanesini seçip uygulamak gelenekle bağ kurmamızı sağlar. İnsan hikâyeleri dinlemek ve bunları yazmak iyi hissettirebilir. Giydiklerimizin hikâyesini öğrenmek harcama alışkanlıklarımızı olumlu yönde değiştirebilir, online alışveriş sitelerinde geçirilen zamanı azaltabilir. Aile toplantıları organize etmek kaybedilen bağ-

ları kuvvetlendirir. Gezi, tiyatro, sinema gibi alanlarda telefonu sessize almak anda kalmaya katkı sunabilir. Telefondaki uygulama sayısını kontrol etmek, gereksizleri silmek, az gerekli olanları ana ekrandan kaldırmak ekrana dokunma dürtüsünü azaltacaktır. Yoğun bilgisayar oyunları DEHB teşhisi riskini artırırken eğlence alışkanlıklarımızı tekrar düzenlemeliyiz. Toplu ibadetler ruhsal ferahlık sağlar, haftada en azından birkaç vakti cemaat ile camide geçirebiliriz.

Elbette tüm kuşatılmışlıklarla bunları gerçekleştirmek kolay olmayacak. Değişimlerin aslında zinciri nasıl etkileyeceğini görmek için yine de denemeye değer mi? ■

NAHL SURESİ

Dr. Faruk GÖRGÜLÜ

Düzce Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Nahl suresi, Kur'an-ı Kerim'deki sıralamada on altıncı, iniş sırasına göre ise yetmişinci sure olup 128 ayetten oluşmaktadır. Sure, hicretten kısa bir süre önce Mekke'de nazil olmuştur. Son üç ayetinin (126-128) Medine'de nazil olduğuna ilişkin rivayetler varsa da (İbn Aşur, *et-Tahrir ve't-tenvir*, Tunus: 1984, 14/94.) gerek üslup gerekse muhteva bakımından ilgili ayetlerin de Mekke'de nazil olduğu görüşü benimsenmiştir. (Derveze, *et-Tefsiru'l-hadis*, Kahire: Daru İhyai'l-Kütübü'l-Arabi, 1383, 5/115.)

Surenin içeriği ile indiği dönem arasında sıkı bir bağlantının varlığı göze çarpmaktadır. Zira Mekke'li müşrikler, vahyin başlangıcından itibaren on yılı aşkın bir süre Allah Resulü ve ashabına karşı saldırgan tutumlarını her geçen gün sertleştirerek sürdürmüş, bunun neticesinde Müslümanlar Habeşistan'a, daha sonra da Medine'ye hicret etmeye başlamıştır. Mekke'de kalanlar ise hayatlarını çok güç şartlar altında sürdürmek zorunda kalmıştır. Kur'an, gerek bu surede gerekse daha önce nazil olan surelerde önceki peygamberlerin hayatlarından bazı kesitler sunarak, hak dine karşı olanların dünyada mağlubiyete uğrayıp yok olacaklarını, ahirette de mutsuz bir hayatın onları beklediğini haber vermiş, müşrikler de bu tehditlerin ne zaman vuku bulacağını alaylı sözlerle dillendirmişlerdir. (M. Kamil Yaşaroğlu, "Nahl Suresi", *TDV İslam Ansiklopedisi*, 32/308.) İşte Nahl suresinin ilk ayetinde "Allah'ın emri yerine gelecektir; artık onun bir an önce gelmesini isteyip durmayın." ifadesiyle

bu ilahi buyruğun mutlaka gerçekleşeceği bildirilerek acele edilmemesi gerektiği uyarısında bulunulmuştur. Bu itibarla Nahl suresinde bir taraftan müşrikler uyarılırken diğer taraftan Müslümanlara sabır ve metanet tavsiye edilerek, hak dini samimiyetle benimseyenlerin gelecekte zafer kazanacakları dolaylı ifadelerle dile getirilmiştir. (Derveze, *et-Tefsiru'l-hadis*, 5/115).

Sure, ismini 68-69. ayetlerde sözü edilen ve "bal arısı" anlamına gelen "nahl" kelimesinden almıştır. İlgili ayetlerde Allah Teâlâ'nın arıya "Dağlardan, ağaçlardan ve insanların kurdukları çardaklardan kendine yuvalar edin. Sonra her türlü besleyici ürünlerden ye; Rabbinin koyduğu kanunlara boyun eğerek çizdiği yollardan git!" şeklinde ilham ettiği bildirilerek, düşünen topluluklar için arının ve bal yapma olayının Allah'ın varlığının apaçık delillerinden olduğu hatırlatılmıştır. Küçük bir varlığın, ilahi ilham sayesinde harika bir sanat ile insan için kıymetli ve aynı zamanda şifa kaynağı olan bal gibi bir gıdayı üretmiş olması son derece ibretlik bir hadisedir.

Nahl suresine içeriğinde insanlara ihsan edilen nimetlere işaret sebebiyle "en-Niam" (nimetler) suresi de denilmektedir. (Kurtubi, *el-Cami' li-Ahkami'l-Kur'an*, Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 2006, 12/266.) Surede başta ulûhiyet olmak üzere, vahiy, kıyamet, öldükten sonra dirilme ve hesap verme gibi dinin temel inanç konuları ele alınmakta; şirik reddedilerek Allah'a karşı gelmenin sonuçları işlenmek-

tedir. Bunun yanında göklerde, yerde, denizlerde, dağlarda Allah'ın mutlak kudretinin delillerine işaret edilmekte, ardından O'nun nimetlerini görüp takdir etmemenin, şükretmemenin sonuçları hatırlatılarak bu hususta insanlar uyarılmaktadır. Ayrıca adalet, ihsan, sözünde durma, yemin, haram ve helaller, tövbe gibi dinî ve ahlaki konular üzerinde durulmakta; Hz. Peygamber'e Allah yoluna davetin yöntemi bildirilerek adaletli, sabırlı olması istenmektedir. (İbn Aşur, *et-Tahrir ve't-tenvir*, 14/94-96.) Nahl Suresi, bazı konular itibarıyla Hicr suresinin devamı mahiyetindedir. Özellikle meleklerin inmesi, kâinatın ve insanın yaratılışı gibi konular bunların başında gelmektedir. Sure bu konular itibarıyla aynı zamanda, Nisa, Enam ve Yusuf sureleriyle de irtibatlıdır. Bilhassa insanın yaratılışı konusunda Bakara, Âl-i İmran, Nisa, Enam, Araf ve Yunus surelerinin devamı özelliğini taşımaktadır.

Surenin ilk ayetinde, inkâr edenlere açık ve kesin bir uyarıda bulunulur, onların hak ettikleri cezaya mutlaka çarptırılacakları haber verilerek Yüce Allah'ın putperestlerin ortak koştukları her şeyden münezzehe olduğu bildirilir. Bu bağlamda insanın bütün kâinatı yaratan ve yöneten Allah'tan başkasını mabut tanıması ve ona ulûhiyet nispet etmesinin yanlışlığı vurgulanır. Daha sonra ise göklerin ve yerin Allah tarafından hikmetle yaratıldığı, insanın da bir damla sudan var edilmesine rağmen bu hâlini ve kul olduğunu unutarak, Yarıdan'a karşı âdeta bir hasım kesildiği ve böylece isyan içinde olduğu ifade edilir. Devamında

ise Allah'ın varlığının, birliğinin ve yaratıcı kudretinin bazı delillerine işaret edilir. Bu çerçevede O'nun tek oluşunun ispatı için tabiatın mükemmel kuruluş ve işleyişinden örnekler verilerek, bunun insan hayatının düzenlenmesindeki rolüne dikkat çekilir. Bu örnekler arasında evcil hayvanlar, su ve bu sayede yetişen besinler, yer küresinin uzay içindeki konumu, ovalar, vadiler, nehirler, bitkiler, hayvanlar, denizler ve dağlar zikredilir. Ayrıca insanın yararlanmakta olduğu ilahi lütuf ve nimetler hatırlatılarak, Allah'ı tanıyıp O'na şükretmenin gereği beyan edilir. (Nahl, 16/1-21.)

Sonraki ayetlerde ahiret hayatına vurgu yapılarak, buna inmayan kâfir ve putperestlerin kalplerinin inkâr ve kibirle dolu olduğu, onların gizli ve açık her türlü inanç, düşünce ve davranışlarının Allah'ın bilgisinde bulunduğu belirtilir. Böylece hesap verilecek bir günün mutlaka geleceği uyarısında bulunulur. Devamında Kur'an için "eskilerin masalları" nitelemesi yapan kâfirlerin, insanların gerçeği öğrenip kabul etmesini engelleyerek onları yanıltmaları sebebiyle kendi günahlarının yanında yoldan çıkarttıkları kimselerin günahlarını da yüklenecikleri bildirilir. İnkârcıların, Allah'a ortak koşmaları, ahirete inanmama ve peygamberlerin tebliğine önem vermemeleri sebebiyle hem dünyada hem ahirette helak ve azapla karşılaşacakları haber verilir. Allah'a karşı gelmekten sakınanların, yaptıkları iyilikler sebebiyle bu dünyada güzel sonuçlarla karşılaşacakları gibi ahiret hayatlarının daha hayırlı olacağı, gidecekleri yurdun çok daha güzel olacağı belirtilir. (Nahl, 16/22-47.) Sonraki

ayetlerde yine şirk inancı eleştirilerek, göklerde ve yerde ne varsa hepsinin Allah'a ait olduğu ve O'nun tarafından yaratıldığı, O'nun hüküm ve tasarrufunda bulunduğu belirtilir. Ayrıca insanın bir sıkıntıya maruz kaldığında tek olan Allah'a sığındığı, bu durumu Allah tarafından giderildiğinde tekrar nankörce bir tavır sergileyerek O'na şerik koştığı ifade edilir. (Nahl, 16/48-56.)

Surenin 57-59. ayetlerinde, Cahiliye Araplarının erkek evlatlarla kız çocukları arasında bir değer ayırımı yaparak kız babası olmayı kendilerine yakıştıramadıkları hâlde meleklerin Allah'ın kızları olduğunu ileri sürdükleri belirtilir. Böylece onlar, erkek çocuklara göre ikinci sınıf varlıklar olarak gördükleri kızları, başlarından atarcasına Allah'a nispet etmeleri nedeniyle dolaylı olarak eleştirilir. Sonraki ayetlerde ise ahirete imanın önemine değinilerek Allah Teâlâ'nın, inkârcılar ve zalimler de dâhil olmak üzere çeşitli insan topluluklarını kötülükleri sebebiyle hemen cezalandırmayıp belirlenmiş bir sürenin sonuna kadar onlara mühlet verdiği ifade edilir. (Nahl, 16/60-61.) Sonraki ayetlerde ise Kur'an'ın indiriliş gayesinin, ayrılığa düşülen konularda insanların aydınlatılması ve müminlere hidayet ve rahmet vesilesi olduğu anlatılır. Devamında dünya nimetlerinden su, süt veren hayvanlar, hurma, üzüm ve özellikle arıdan, ayrıca insana lütfedilen eş, oğullar ve torunlardan söz edilmesinin ardından, şirk anlayışının çarpıklığı tekrar vurgulanır. Ardından ahiret gününde inkârcılarla müşriklerin karşılaşacağı kötü durumlara işaret edilir. (Nahl, 16/62-89.)

Nahl suresinin 90. ayetinde; gerek fert gerekse toplum hayatının temelini teşkil eden üç emir ve üç yasağa işaret edilir. Bunlar adil olmak, iyilik yapmak, akrabaya yardım etmek; çirkin işlerden, fenalıktan ve azgınlıktan kaçınmaktır. Bu ayetin ardından anlaşmalara ve sözlere sadık kalmaya ve yapılan meşru yeminlerin gereğini yerine getirmeye dair ilahi emirlere yer verilir. Bu çerçevede yeminleri bozmanın haram olduğuna vurgu yapılır. Daha sonra hayatını yararlı eylemlerle süsleyen müminlere müjdeler verilerek, Allah Teâlâ'nın onlara güzel bir hayat yaşatacağı ve böylelerinin ecirlerini de muhakkak surette yapmış olduklarının daha güzeliyle ödüllendireceği belirtilir. (Nahl, 16/91-97.)

Surenin son bölümünde yer alan ayetlerde ise Hz. Peygamber'in şahsında bütün insanların dikkati Kur'an'a çekilir ve onun rehberliğinden yararlanabilmek için, "kovulmuş şeytanın vesveselerine karşı" Allah Teâlâ'ya sığınmamız öğütlenir. Böylece dolaylı olarak zihin ve kalbimizi kötü duygu ve düşüncelerden uzaklaştırıp Kur'an'ın anlam dünyasına açmamız gerektiğine işaret edilir. Ayrıca iman etmiş olanlar ve Rablerine dayanıp güvenenler üzerinde şeytanın hâkimiyet kuramayacağı belirtilir. Zira "Şeytanın hâkimiyeti ancak onu kendilerine veli edinenler ve onun yüzünden müşrik olanlar üzerinde geçerlidir." (Nahl, 16/98-100.)

Daha sonra gelen ayetlerde ise, Kur'an'ın gayesinin müminlerin imanını pekiştirmek, Allah'ın emir ve buyruklarına teslim olanlara, yanlış inanç ve eylemlerden korunup doğru yola yönelmelerinde reh-

Surede gerek fert gerekse toplum hayatının temelini teşkil eden üç emir ve üç yasağa işaret edilir. Bunlar adil olmak, iyilik yapmak, akrabaya yardım etmek; çirkin işlerden, fenalıktan ve azgınlıktan kaçınmaktır.

ber olmak, onlara kurtuluş ve mutluluk müjdeleri vermek olduğu bildirilir. İman ettikten sonra inkâra sapan kimsele- rin Allah'ın gazabına uğrayacakları ve bu nedenle büyük bir azaba maruz kalacakları ifade edilir. Ardından Allah'ın helal kıldığı nimetlerden yenilmesi ve O'na şükredilmesi, Allah'a yalan atıfta bulunarak helal ve haram belirleme ci- hetine gidilmemesi uyarısında bulunulur. Bilmeden işlenen ve hemen ardından tövbe edil- len günahların ise affedileceği haber verilir. (Nahl, 16/100-119.) Surenin 121-123. ayetlerinde Hz. İbrahim'in -müşriklerin id- diasının aksine- Allah'a ortak koşan bir kimse değil, Hak- ka yönelen ve Rabbine itaat eden, O'na şükretmekten geri durmayan ve doğru yoldan ayrılmayan seçkin bir kul oldu- ğu beyan edilir. Böylece onun hem dünya hem de ahiretteki seçkinliğine, şan ve şerefine vurgu yapılır. Hz. Peygamber'e de "Tevhid önderi olan ve put- perestler arasında yer almamış bulunan İbrahim'in dinine uy." diye vahyedilerek, onun pe- şinden gitmesi yolunda vahiy indirildiği bildirilir. Surenin son kısmında ise, Resulüallah'a Rab- binin yoluna hikmetle ve güzel öğütle davet etmesi, karşılaştığı haksızlıklara üzülmemesi, kurulan tuzaklara karşı kaygı duymaması tavsiye edilir. Bir gün yapılanlara karşı mukabe- lede bulunacak olursa dengiyle karşılık vermesi emredilir, sab- retmenin ise daha erdemli bir davranış olduğu belirtilir. (Nahl, 16/124-127.) Sure yüce Allah'ın, takva ile hareket edip iyilik yo- lunu tercih edenlerin yanında olduğunu müjdeleyen ayetle sona erer. (Nahl, 16/128.) ■

UKDE

Bazen içinizde bir şey düğümlenir, çözmeye uğraşsınız, çöremezsiniz.

Bir inceliği fark etmemiş, birisini kırmışsınızdır, bir türlü onun gönlünü alamamanın pişmanlığını yaşarsınız.

Çok isteyip de yaşayamadıklarınız da sızlayan taze bir yara gibi içinizde kanar durur.

Dünyanın bir yerlerinde canınızı sıkın, nefesinizi kesen acı olaylar yaşanır, eliniz ermez, gücünüz yetmez. O acılar göğsünüzde bir yumru gibi ağırlaşır, ağırlaşır, ağırlaşır.

Okumak isteyip de bulamadığınız, okuyamadığınız kitaplar vardır; görmek isteyip de göremediğiniz şehirler vardır, yazmak isteyip de yazamadığınız romanlar, hikâyeler, şiirler vardır; peşini bırakmadığınız yahut sizin peşinizi bırakmayan nice isteğin her birinin omuz omuza vererek bir yaşanmamışlık kalabalığı oluşturduğunu, o kalabalığın da sizinle uyduğunu, uyandığını, yürüdüğünü bilir, kendinizle baş başa kalmazsınız.

Bazı sorunlarla baş etmek için ne kadar uğraşsanız uğraşın üstesinden gelemezsiniz.

İçimde ukde kaldı, dersiniz, kalır.

İçinde ukde kalmayan insan yoktur yeryüzünde.

Konumunuz, bilginiz, yetkinliğiniz, gücünüz pek çok düğümü çözer, pek çok meseleyi halleder de yerine göre bir "ukde" karşısında çaresiz kalır.

O çaresizlik de bir nevi ukdedir.

Sözü şaire bırakalım:

"Görmüyor alay komutanı tek mil alırken

Gömleğine bir damla civanın sızdığını

Bir gözyaşı, bir ukde anlamı kazanarak"

ATEŞTE YEŞEREN SANAT

Çini

Geleneksel İslam sanatları içinde, insana aslını gösteren bir levha-i ibrettir çini. Amacını öğütleyen, özünü gözler önüne seren, fitratin sesini işittiren, aslı toprak olan çini eserlerinin her biri, sanattır. Tıpkı insanın mahiyeti gibi çamurdan müteşekkildir lakin üzerinde sergilenen fikriyat ve fiiliyat onu kıymetlendirir. Çini, beşeriyeti üzerinde yansıtır. Renkleri, dilleri, milletleri farklı lakin mahiyetçe aynı milyarlarca insanın üzerlerinde görünen ahlaki, millî ve dinî değerlerle itibar

görmesi misali, nakkaşın üzerine işlediği mana, sevda, inanç ve dava çiniyi paha biçilmez bir boyuta taşır.

Tolstoy'a göre; "Sanatın gerçekçi ve yararlı olabilmesi için, uhrevi, millî, dinî ve ahlaki özellikler taşıması gerekir." Bu hakikatli sözü mihenk kabul ederek geleneksel çini sanatımıza baktığımızda aşikâr olan odur ki camilerimizi süsleyen nakkaşlar, sanatın sırrını kavramış ve gerçek sanat eserlerini atıye miras bırakmıştır.

Kaynaklarda, Türk-İslam sanatında zirveye ulaşan en renkli iç ve dış mimari süsleme unsuru olarak tarif edilen çini sanatı, maviliğinde engin ufka bakar gibi ferahladığımız, karanfilinden gülünden gülşene daldığımız, asırların şahidi mihrapların, haşmetli fakat bir o kadar da mütevazı zineti olmuştur.

"Çeşitli devir ve bölgelere göre teknik değişiklikler göstererek zenginleşen çininin ilk örnekleri, tuğla üzerine renkli sıranın kullanılması ile eski Mısır ve Me-

zopotamya’da oluşturulmuştur. Fakat çini büyük bir teknik çeşitlenme ile sürekli gelişmesini asıl İslam sanatında ve daha çok da İslamiyet’ten sonraki Türk sanatında ortaya koymuştur.” (Şerare Yetkin, “Çini”, md., *Tdv İslam Ansiklopedisi*, c. 8. s.329.)

Desenler kâh kâinat sergisinden timsaller sunar kâh hendese ilmi ile âlemin ölçü ve nizamından stilize edilerek suret bulur. Güzele ulaşmak sabır ister, emek ister, imanlı bir yürek ister. Nakkaşlar, Kuran’ın ruhlarında açtığı çiçeklerle camileri süsler. “Ayinesi iştir kişinin, lafa bakılmaz.” der ata yadigârı hikmetli sözlerimiz. Çiniler inancın, güzel ahlakın, sebatın makesi olur. Kesif bir aynada, kıymetli ruhların aksi okunur. Mevlana Celaleddin-i Rumi hazretleri “Halkın aynada gördüğünü pir, pişmemiş kerpiçte görür.” der. Hakikat öyle olsa gerektir ki; gördüğümüz bu emsalsiz suretler, erenlerin, pirlere kerpiçte müşahede ettiği, Kur’an güneşinin ışığında, gönül gözlerinin nazar eylediği mehasindir. İbretle bakmak kifayet etmez bu paha biçilmez eserlere, hissetmek ve idrak etmek gerek. Zira murise hürmet, vârisin mirasını baş tacı bilerek kıymetini fehmetmesidir.

Çini, beşere mukavemet dersini fısıldayan bir üstad olur mabetlerde. Asırlar aksa da zaman nehrinde, dimdik ayakta durur. Ecdadın imanından, irfanından dem vurur. Mevlana hazretleri

misal “hamdım, piştım, yandım” derken ateşte yeşeren çiçekleriyle kemale gidilen yolun sırrını haykırır.

“O Allah ki insanı pişmiş çamur gibi bir balçıktan yarattı.” (Rahman, 55/14.) Kur’an böyle buyururken çini ile ziynetlenmiş bir mihrabın önünde kul duaya durduğunda, hayretle temaşa ederken aslını, düşünmeden ve ibret devşirmeden geçebilir mi acaba? Toprağın bağrında açan çiçeklere bakarken ruhunda güzel ahlak filizlerini yeşertmek, ab-ı hayatı olan Kur’an’la kalbini serinletmek ve İslam güneşi ile ömrünü gülistana döndürmek dersini almadan fütursuzca çevirebilir mi bakışlarını?

Çinilerimiz ecdat tarafından gelecek nesillere yazılmış bir mektup gibidir. Devrin insanının halet-i ruhiyesini, insanın yaratılış gayesini, imanını, tevekkül ve teslimiyetini motiften kelimeleriyle yazar.

Şahsi kemalata vesile ilimlerin başlangıcında olduğu gibi, geleneksel İslam sanatlarında da insan bilmediğini kabul, acizliğini itiraf ettiğinde başlar o lahuti serüven. Kendini bilmek, haddini bilmek temel prensibinin peşi sıra gelir inkişaf. Yeni şeyler öğrenmek, mahiyetini bilmekle mümkündür ancak. “İlim ilim bilmektir. İlim kendin bilmektir. Sen kendini bilmezsen nice okumaktır.” diyen Yunus Emre misali, fitratının sırrına vakıf olduğunda başlar, sırrın sakladığı motiflerde yolculuk.

Marifet, “Güzel olanı idrak etmekte değildir. Güzeli herkes görür ve bilir. Asıl marifet, güzeli inşa edebilmek için sabır ve azimle bu yolda ilerleyebilmektir.” Pergel gibi kullanırken ellerini, tek parmağının üzerinde hassas bir ölçü ve nizam barındıran bu eşsiz sanatı icra edebilmektedir hüner. Çinide, hasbelkader bir dokunuşa yer yoktur. Her detayında hassas bir muvazenenin izi görülür. Kâinatın şaşmaz ölçüsü nakkaşın ilham vesilesi olur. Yıldızların, galaksilerin, peyklerin yörüngeleri misali bir ahenk görülür. Matematikten kimyaya, hendeden ilm-i nebata kadar nice ilmin damıtılması ile vücut bulur. Asırlardır inkişaf eden toprağa şekil ve suret verme ilminin yanı sıra, teraküm etmiş bir ilimler hazinesinin neşv-ü nema bulmasıdır çini. Sırrının altında nice esrar saklı durur. Görenleri batınındaki mana ile buluşturur.

Zengin bir kültürel mirasa sahip ülkemizde, çini ile ziynetlenmiş pek çok İslam eserlerini görmek mümkündür. Konya Karatay Medresesi’nin kubbe ve pandantifindeki geometrik desenli çini motifleri, Edirne Selimiye Cami hünkâr mahfilinin çini panoları, Piyale Paşa Cami’nin mihrap çinileri, Bursa Yeşil Cami mahfilinin renkli sır tekniği ile yapılmış enfes görseli, Karaman’da İbrahim Bey İmareti’nin çini mihrabı bu harika sanat eserlerinin birkaç örneği olarak karşımıza çıkar. Kadr-u kıymetini idrak etmek, geleneksel çini sanatımızı özenle icra etmek ve nice şaheserleri istikbale ulaştırabilmek duasıyla... ■

SANATÇININ ARADIĞI

| Sümeyye KARAKAYA

İnsan, yeryüzünde bulunduğu andan itibaren dünyada neler olup bittiğine dair hep bir merak içerisinde olmuştur. Varoluşunu sorgulamaktan, öğretileri anlama gayretinden, toplumsal hareketlerin nedenlerini çözmeye çalışmaktan ve evrenin gizemlerini düşünmekten kendini alamamıştır. Bu durum, tüm bu sorunlar üzerine düşünen çalışma gruplarının oluşumuna zemin hazırlamıştır; din adamları, filozoflar, bilim insanları ve sanatçılar.

Sanatın ne olduğu, sanatçının sanat eserini nasıl oluşturduğu konusunda ise birçok farklı görüş ileri sürülmüştür. Bu kadar birbirinden ayrı ve karmaşık teorilerin ortaya atılmasının nedenlerinden birisi sanatın komplike bir yapısının olmasıdır. Kişiden kişiye değişen gizemli üretim sürecinin sonucunda ortaya çıkan ürün ise yine muhatabına başka bir dünya vadeder ama bu dünyanın asla somut ve ispatlanabilir bir getirisi yoktur.

Bir sanatçının dünyaya bakışıyla bir bilim adamının bakışı aynı değildir. Bilim adamı, duygularını göz ardı etmeye çalışarak somut verilerin desteğiyle aklını kullanıp çeşitli çıkarımlarda bulunur. Sanatçı ise zekâsını, duygularını özgür kılar. Onun nesnellik iddiası yoktur. Kendilik üzerine eserini inşa eder.

Her bir sanat eseri üretme girişimi, büyük bir belirsizlik içinden, zekâ ve duygular merkeze alınarak kişinin geçmiş beceri ve donanımı aracılığıyla geçtiği bir yolculuk olarak tanımlanabilir. Üstelik sanatçı bu yolculukta nereye varacağını kestiremez. Her bir sanatçı için bu üretim sürecinin biricik olması, kişiden kişiye değişen kriterlerinin bulunması, sanatın formülize edilememesini açıklar.

Sanat bize kendinden başka ne vadeder?

Ernst Fischer; *Sanatın Gerekliği* kitabında “İnsan her zaman olabileceğinden ötede bir şey isteyecek, yaratılışının sınırlarını

her zaman aşmaya çalışacak, her zaman ölümsüzlüğe kavuşmak için uğraşacaktır. Bu her şeyi bilme, her şeye üstün çıkma, her şeyi kavrama isteğini yitirdiği gün, insan da insan olmaktan çıkar artık. Bu yüzden, doğadan bütün gizleri ve kendisine üstünlük sağlayacak olanakları elde edebilmek için her zaman bilime gereksinim duyacaktır. Yalnız kendi yaşayışında değil, hayal gücüyle daha denetim altına alamadığını sezdiği gerçekler karşısında yabancılik çekmesi için de her zaman sanatın gerekli olduğunu unutmuyacaktır.” der.

Sanatın bu kadar muğlak bir yapıyı temsil etmesine rağmen ona olan ilginin hiç kaybolmaması; kuvvetli bir ifade, güç, arayış aracı olarak kullanılması nedendir? Cevabı yine Fisher aracılığıyla arayalım:

“Belli ki kendini aşmak istiyor insan. Tüm insan olmak istiyor. Ayrı bir birey olmakla yetinmiyor; bireysel yaşamın kopmuşluğundan kurtulmaya, bireyciliğin bütün sınırlılığı ile onu yoksun bıraktığı, ama onun gene de sezip özlediği, bir doluluğa, daha doğru, daha anlamlı bir dünyaya geçmek için çabalıyor. Kişiliğinin geçici, rastgele sınırları, yaşayışının kapanıklığı içinde kendini tüketmek zorunluluğuna başkaldırıyor. İstiyor ki, ‘benliğinden’ ötede, kendi dışında ama gene de kendi için vazgeçilmez bir şeyin parçası olsun. Eğer bireyden ötede bir şey olmak insanın özünde olmasaydı, boş, anlamsız bir istek olurdu bu.

Sanat bize olan dünyadan olması gereken dünyaya kaçış imkânı verir. Bu yönüyle sanat, yanlış olduğunu düşündüğümüz durumlara eleştiri fırsatı sunar. Birçok eserde, güncel eleştirisi yapılarak var olması arzulanan insani yaşam imkânları sorgulanır ve hayal edilir.

Çünkü bu durumda insan bir birey olarak da bir bütün olabileceği her şey olmuş olurdu. İnsanın çoğalma, bütünlenme isteği de gösteriyor ki bireyden ötede bir şeydir insan.”

Fisher, sanatı, gerçekliğin bütününü birleşme aracı, bireyin kendi evreni dışındaki evrene açılan yol, kendini kendi olmayanla bir görme isteğinin bir belirtisi olarak tanımlar. Ali Şerriati de buna yakın bir ifadeyle sanatın bu dünyadan açılan bir pencere olduğu imgesini kullanarak sanatın olanla değil, olması gerekente ilişkisini belirtir.

Sanat bir şeyleri aktarmanın yolu olmuştur. Tolstoy, sanatçının bu aktarım arzusuna şu sözleriyle işaret eder: “Sanat insanın içinden kaynarak gelir.” (Lev Nikolayeviç Tolstoy, *Sanat Nedir*, Şule Yayınları, 1992, s. 59.)

“Başlangıçta sanatçının gerçekliği tanınabilir bir biçimde yeniden üretme ve onun ‘sahici gibi’ görünen bir tasvirini yapma yeteneğine hayran kalırız.” (Ernst KRIS ve Otto KURZ, *Sanatçı İmgesinin Oluşumu Efsane, Mit, Büyü, İthaki* Yayınları, 2021, s. 100.) Bu bize ait duyguları yakalamamızı, yaşanmışlıklarımızı hatırlamamızı, kendimizi izleyebilmemizi sağlar. Ama daha sonra, yansıtılanın, bize ait olanları da kapsayan ve fakat bizim aynaya yansıyan görüntümüzden daha öte bir şey olduğu hissiyatıyla yüzleşiriz. Sanat eserinin bizimle yüzleştirdiği gerçekler, bu dünyadaki gerçeklerin ötesinde bir aşkınlık olarak varlık gösterir.

Sanat bize olan dünyadan olması gereken dünyaya kaçış imkânı verir. Bu yönüyle sanat, yanlış olduğunu düşündüğümüz durumlara eleştiri fırsatı sunar. Birçok romanda, güncel eleştirisi yapılarak var olması arzulanan insani yaşam imkânları sorgulanır ve hayal edilir.

Kendini görmekten kaçmayanın varacağı yer aşkın olandır

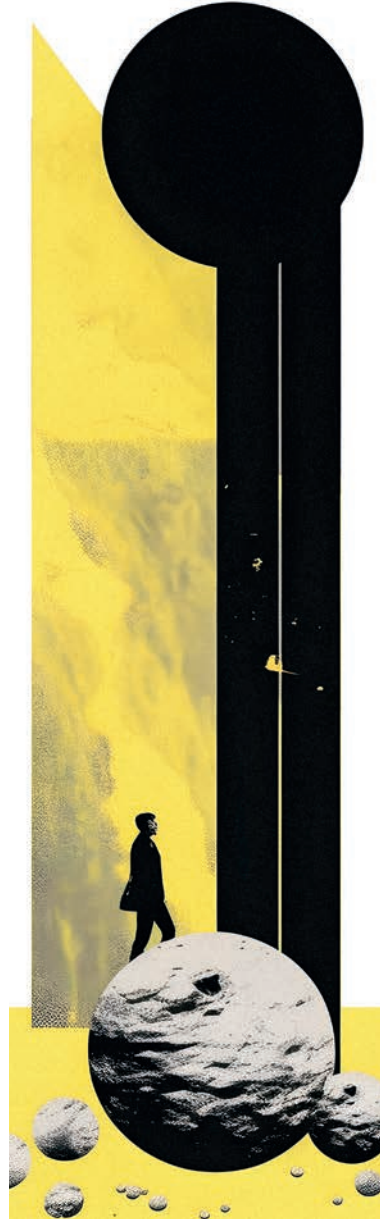
Marguerite Duras'a göre, bilinçdışında zaten bulunan, bir bütün hâlinde orada açığa çıkarılmayı bekleyen bir şeyin üstündeki örtüyü kaldırmaktı yazmak.

Sanat eseri, aracısız olarak sanatçının cevherinden yonttuğu bir üründür. Bunun için öncelikle kendisini icat sürecinin akışına teslim etmeyi öğrenmek zorundadır çünkü gerçek bir teslimiyetle kişi kendi ilham kanalına ulaşabilir. Duras, kendi ilhamına onu yaklaştıran şeyleri şöyle ifade eder: "Orada ışıkların altında meydana gelen her şey, büyük ölçüde tanrısal bir şeydi ve ben sadece onun geçtiği bir kanaldım. Yaşayıp giden oydu." (Mason CURREY, *Günlük Ritüeller II*, Kolektif Kitap, 2019, s. 32.) Sanatı doğuran ilham zaten vardır, sanatçı o örtüyü kaldırandır. Eser, sanatçının öznelliğinden doğar ve ondan koptuğu andan itibaren artık muhatabının içsel dünyasına hitap eden bir duruş kazanır. Sanat eseriyle temas eden kişinin arayış aracı, kendiyi çarpışma sebebidir.

"Kimse yaralanabilir olmadan resim yapamaz, hissedemez. İnsanın yaralanabilir olması için çok güçlü olması gerekir." (Mason CURREY, *Günlük Ritüeller II*, Kolektif Kitap, 2019, s. 132.) Konforlu bir hayat sürmüş hiçbir kimse, tüm insanlığa mal edilecek, her okuyanın kendinden bir şey bulabileceği bir eser ortaya koyamaz çünkü insan yaşadıklarından, acılarından, korkularından yani kendinden yola çıkarak, dolayısıyla kendisini ortaya koyarak bir sanat eseri üretebilir. Ürettiği sanat

eseri onun kırıklarından içeri sızan ışıktır, onun aynada yansıyan aksidir. Sanatçının sanatıyla yüzleşmesi, kendisiyle yüzleşmesi demektir ve bu yüzleşmeyi hakkıyla gerçekleştirebilen her sanatçı kendi tekâmülünde bir adım daha atmış demektir. Artık bir sonraki adıma, bir sonraki esere hazırdır. O, eserde mermeri yontarken aslında yonttuğunun kendisi olduğunu, ortaya çıkacak olanın da yine kendisi olduğunu bilir. Bir insanın kendi zaaflarıyla, eksikleriyle, karanlığıyla yüzleşmesinin zorluktan kaçamaz sanatçı. Peki, aynı zorluk, o eserle yüzleşen izleyici için de geçerli midir? Kaçmadığı miktarda, evet.

Sanatçı sanatıyla ömrü yettiğince aramaya devam edebilir. Poul Valery, "Bir şiir asla bitmez, sadece terk edilir." demiştir. Sanatçı, eserini bir yerde tamamlamayı yani bırakmayı bilmek zorundadır. Eğer o eseri tamamlamamayı, o eser üzerinden aramayı sürdürmeyi yani eseri mükemmelle taşımaya devam etmeyi seçerse bu ömrünün sonuna kadar devam edebilecek bir arayıştır. Çünkü sanat eseri için, mükemmellik sınırı yoktur; yani eser üretme çabası, aşkın olanı aramak demekse aşkın olan için varış noktası yoktur. Bu yüzden sanatçı, eserinde aramayı tamamlamayı ve bir diğer eserle yoluna devam etmeyi bilmek zorundadır. Bu da sanatın bizi, aşkın olana doğru bir yola çıkardığını, verili olan somuttan ötesini sezdirmediğini anlatır. ■

OKUMAK, BİLMEK, ANLAMAK

| Mehmet KAHRAMAN

Okumanın önemini bilmeyen yoktur çünkü çocukluktan itibaren her fırsatta okumamız gerektiği söylenmiştir. Bilhassa öğrencilik hayatında bu söz nakarat misali tekrarlanır durur. Lakin kanıksandığından mıdır nedir hiçbir tesiri olmaz. Yine de vazife bilinciyle söylemekten vazgeçmeyiz. Peki, ne okuyacağız? Nasıl okuyacağız? Bunlar öğretildi mi? Hayır, okuyun dendi o kadar. Okumanın bir kültür, eğitim, emek işi olduğu söylenmedi. Söylenmesine gerek var mı o da ayrı bir konu. İçimizde kıpırdanan heves varsa el yordamıyla bir şeyler bulup okumaya çalıştık. Okumak üzerine hiç düşünmedik belki de. Neden okuyorum? Kitaplardan ne bekliyorum? Hangi türü seviyorum? Sorular saçma gibi görünse de aslında büyük bir boşluğu kaplıyorlar çünkü okumak çoğunlukla boş zaman aktivitesi olarak kabul edildiğinden hâli vakti yerinde olup eğitilmiş kişilerin okuyacağı varsayılmaktadır. Oysa küçük çocuğa bile “neden kitap okumamız gerektiğini” sorsak o bilindik cevapları alacağımız bellidir.

Okumak zaman ve ciddi bir emek gerektirdiğinden genelde istenen ama yapılamayan bir eylem olarak çıkar karşımıza. Çoğu kişi tabelaları anlayacak, fiyat etiketlerini bilecek, hesap kitap yapabilecek kadar okumayı yeterli görüyor. Onlar için okuma yazma bilmek günlük işler için lazım, hayat bir şekilde akıyor zaten. Burada okuma bilmek ile okur olabilmek arasındaki ayrıma dikkat çekmek gerekiyor galiba. Okur

olmak niyetli, bilinçli, amaçlı bir eylemdir. Okumak boş zaman aktivitesi ya da hobi değil tekâmül için elzem bir eylem hâlidir. “Okuma zekânın gıdasıdır. Sürekli ve düzenli okuyan bir kişinin zekâsı genç ve diridir.” der Mehmet Kaplan. Okumak sadece zekâyı değil gönlü de diri tutar. Okuyan insan bilir, anlar ve farkına varır.

Bir şeyin farkına varmak, onu anlamak ve kabul etmek için nereden baktığımız çok önemli. Bakış açımız niyetimizle doğru orantılıdır. Niyet halis olursa amel de ona göre olacaktır. Okumak deyince ne anlıyoruz buna bakmamız gerekir. Harfleri öğrenerek kelimeleri sökmek (eskilerin tabiriyle) ile okumak/okur olmak aynı şeyler olmasa gerek. İlkinde öğrenilmiş bilgilerin tekrar edilmesi varken diğerinde anlamak, yorum yapmak, karar vermek, inisiyatif almak gibi daha pek çok etken harekete geçmektedir. Ayrıca okumak sadece kitapla ya da yazılı metinle gerçekleşen bir olay değildir. Hayatı okumaktan bahsederek mesela. Olayları okumak, tabiatı okumak, gökyüzünü okumak... Örnekleri çoğaltabiliriz fakat meseleyi idrak edebilmek için farkındalık gerekiyor ilk önce. Okuduğunun bilincinde olmak. Bu bilinç olmadığında bakar geçeriz, doğa bin bir güzelliğiyle önümüze serilmiştir, görmeyiz. Gökyüzüne bakmak aklımıza dahi gelmez. Okur olabilmek bilinci gerekli kılıyor, yani yaptığının farkında olmayı. Din bize her anımızın bilinçli olmasını öğütler. Bilinç varsa insan vardır; farkındaysak bilinç devreye girer.

Okumak, bilinci devreye sokan ilk evredir. İnsan okuyarak öğrenir, öğrendikçe anlar. Anlamak hayata karşı bir duruş sağlar. Ne olduğunu, nerede durduğunu, ne yapması gerektiğini bu sayede idrak eder. Okuduğunda kendine giden yolun kapısını aralar. Kendine giden bu yoldan Rabbine ulaşır. İlk ayetin “Yaratan Rabbinin adıyla oku.” olması bu bakımdan önemlidir. Ortada okunacak bir metin yokken oku diye emredilmesi, okur olabilmene önemine işaret eder. İki ayet sonra “Kalemle yazmayı öğretendir.” diye vahyedilir. Dikkat edilirse ilk inen beş ayette okumaktan ve yazmaktan bahsedilir. İnsan için iki büyük nimet. Sonraki ayette ise insana bilmediğinin öğretildiği söylenir. İnsana bilmediği şey nasıl öğretilir?

Bilgi şuuru hareket geçiren, varlıktan haber veren, varlığın farkına vardırın bir olgudur. İnsan bilmediğinin düşmanıdır derler. Bilgi tanışıklığı gerektirir. Bildiğini tanır ve ona göre tavır alırsın. “Bilen, kendi varlığından yukarılara tırmanan insandır.” der Nurettin Topçu ve devam eder. “Şüphesiz ki bilen sever, af eder, sabır eder. Bilen Bir’i bilir. Bir’de yaşar.” Bilmek, öğrenmek, fark etmek, düşünmek ayetlerde tekrarlanarak hatırlatılmaktadır. Bunun özel bir anlamı olmalı değil mi? Zümer suresi dokuzuncu ayette: “Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Doğrusu bunu akıl sahipleri anlar.” denilmektedir. Davranışları robotik hareketler olmaktan çıkartan husus bilgisidir. Aileden, okuldan veya çevreden gördüğü güzel davranış-

ları alışkanlıkla yapan biri ile anlayış ve incelik o hareketi yapan arasında büyük farklar vardır. Bilgi hareketlerimize zarafet ve incelik katarak şahsiyetimizi geliştirir.

Gelişim hiçbir zaman tek boyutlu değildir. Bir ülke düşünün. Bu ülke sadece ekonomik zenginlikle müreffeh olmaz. Veya sadece askeri başarı ile dünyaya sözünü geçiremez. Gelişmişlik bir bütündür; ekonomik, askerî, ticari, hukuk, eğitim, sanat, spor, kültür gibi her alanda başarı gösterdiğinde gelişmişlik seviyesi yükselir. Müreffeh ülkelere baktığımızda ne demek istediğimiz anlaşılacaktır. İnsan da böyledir, bütün olarak var olabilir. Okumak bilgiyi; bilgi anlamayı; anlam bilinci; bilinç ise farkındalığı harekete geçirir. Farkındalık “öteki”ni tanımayı sağlar. Sevgi ve saygı buradan neşet eder. Sistem bütün olarak çalışır. Bilgisiz sevgi iddiası alışkanlıktan başka bir şey değildir. Okumadan, anlamadan yorum yapmak yalnızca cehalettir. İnsan olmanın, insan kalabilmenin birinci basamağı ilk ayette emredildiği gibi “oku” maktır. Gelişmek, dünyaya söz söyleyebilmek, medeniyet inşa edebilmek için okumak gerekir.

Hayvan Çiftliği bu açıdan dikkatle okunması gereken bir romandır. George Orwell’ın 1945 yılında fabl türünde kaleme aldığı roman eğitimin, okumanın toplumu inşa etmede nasıl rol oynadığını anlatır. Aslında kitabın ana izleği özgürlük vadiyle ortaya çıkan totaliter rejimlerin sonrasında nasıl baskıya dönüştüğüdür. Sömürü

düzeninin yıkılması, adalet ve eşitlik temelinde yeni bir sistemin kurulması için başlatılan ayaklanma başka bir gücün egemenliği altına girmesiyle neticelenir. Bay Jones adlı çiftlik sahibinden kurtulmayı isteyen hayvanlar gücü ele geçiren domuzların etkisi altına girerler. Çiftlikte okuma yazma bilen tek tür domuzlardır. Köpekler okuma bilirler ama tek tip okuma yaptıklarından düşünme gereği duymazlar. Eşek okuma bilmektedir ama bu yeteneğini pek kullanmaz. Keçi Muriel de okuma bilmektedir ama tek başına kalmaktadır. Diğer hayvanlar okuyamazlar. Okuyamadıkları için her daim manipüle edilerek yönetilirler. Ayaklanma sonrasında çiftliği ele geçiren hayvanlar Snowball ve Napolyon adlı iki domuzun liderliğinde yedi emir ile sistemin temel ilkelerini belirlerler. Belirlenen yedi emir duvara asılır. Yönetimi ele geçiren domuzlar zamanla yedi emiri kendi çıkarları doğrultusunda değiştirirler. Okuma bilmeyen hayvanlar okuyup anlayamadıkları için neye itiraz edeceklerini dahi bilmezler. Eşek Benjamin'den okumasını isterler ama Benjamin umursamaz. Kulaktan duyma bilgilerle kendi kendilerine söylenir dururlar. Köpeklerin bir hırlamasıyla hemen geri adım atarlar. "Okuma bilmiş olsaydınız bunu size kendi el yazısıyla ispat ederdim." der Squealer adlı domuz. Okuyamadıkları için kolayca ikna edilirler. Bu bakımdan bilgi, yönetimin sihirli güçlerinden biridir.

Bazen de ne kadar bilerseniz bilin manipüle edilmekten

kurtulamazsınız. Yönetmek, yönetilmek meselesiyle sınırlandırmadan söyleyecek olursak okumak hayatı anlamak demektir. Anlayarak yaşanan hayat nefes alıp veren bir canlı olmaktan kurtarır bizi. Bir

Rastgele okumalardan ziyade niyete ve maksada uygun kitapları bulabilmeliyiz. Amacımız sayı üstünlüğüne ulaşmak değil, gelişmek ve tekamüle ermektir. Bu nedenle nitelikli eserleri, iyi yazarları arayıp bulmalıyız. Kendimize yakın bulduğumuz, sevdiğimiz, beğendiğimiz, benim yazarım diyebileceğimiz üç beş yazarımız olmalı.

duruş sahibi olmak, dünyaya söz söyleyebilmek okumakla mümkündür ancak. "Bol bol okuyun ve okumayı terk etmeyin. Derdi olan insan okur, derdi olmayan da okuyarak dert sahibi olur. Asıl mesele bir derdimizin olmasıdır." der Rasim Özdenören. Bir derdimizin olması... Bir şeyi dert edinmek... Özdenören'in dediği gibi bunun için öncelikle okumak gerekir ki bilgimiz ve fikrimiz olsun. Bilgi olmadan düşünce gelişmez. Bunun için iyi, nitelikli kitaplara ulaşmak gerekir. Schopenhauer, kötü kitapların zihin için zehir masabesinde olduğunu ve akıllı harap edeceğini söyler. "İyi olanı okumak için kötü olanı hiçbir zaman okumamayı insan kendisine düstur edinmeli: Çünkü hayat kısa ve hem zaman hem dinçlik insan için sınırlı." diye yazar *Okumak, Yazmak ve Yaşamak* adlı kitabında. Rastgele okumalardan ziyade niyete ve maksada uygun kitapları bulabilmeliyiz. Amacımız sayı üstünlüğüne ulaşmak değil, gelişmek ve tekamüle ermektir. Bu nedenle nitelikli eserleri, iyi yazarları arayıp bulmalıyız. Kendimize yakın bulduğumuz, sevdiğimiz, beğendiğimiz, benim yazarım diyebileceğimiz üç beş yazarımız olmalı. Onları gerekirse dönüp dönüp okumalıyız. Bir dosta gider gibi varmalıyız yanlarına. Düşünerek, tefekkür ederek mütalaa etmeliyiz kitaplarını. Tekrar tekrar. İnşa böyle gerçekleşir. O zaman açarlar bize kapılarını. Kapı bir kez açıldığında artık bambaşka bir hayat başlar bizim için. Öyle değil mi? "Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?" ■

ÖLÜMSÜZLÜK DÜŞÜNCEİ

Abdurrahman AKBAŞ

DİB Başkanlık Müşaviri

Şahadet âleminin de-ğişmez kanunudur, her canlı kendisine takdir edilen belirli bir süre yaşar ve ölür. Bu kural dünya kurulalı kusursuz işlemektedir. Bununla birlikte insanlık tarihiyle yaşıt bir olgu daha var ki o da insanın ölümsüzlük arayışıdır. Yüce kitabımız Kur'an, Hz. Âdem'in cennetteki serüveninden bahsettiği ayetlerde böyle bir arayışın fitriliğini ima etmektedir. Şöyle ki Cenab-ı Hak, Hz. Âdem ve eşini yaratıp cennete yerleştirdiğinde orada dilediklerinden bol bol yiyebileceklerini ancak, yasaklanan bir ağaca yaklaşmaları durumunda zalimlerden olacaklarını bildirir. (Bakara, 2/35.) Her şey güllük gülistanlık devam ederken insanoğlunu kendi lanetine sebep bilen şeytan, düşmanca yaklaşarak onların ayağını kaydırmaya yeltenir. Bu amaçla onlara sokulup "Rabbimiz, başka bir sebepten dolayı değil, sırf ikiniz de birer melek ya da ebedî kalıcılardan

olursunuz diye sizi şu ağaçtan men etti." diyerek vesvese verir. Böylece onları söz konusu o ağaçtan yediklerinde ölümsüz ve sonu gelmez bir saltanata sahip olacaklarına ikna eder. Ne var ki olay, şeytanın vadettiği ve insanın arzu ettiği gibi vuku bulmaz, bilakis bu ihlal, Hz. Âdem ve neslinin cennetten çıkarılmasına sebep olur. (Araf, 7/20; Taha, 20/120.)

Ölümsüzlük arayışı, ebedileşme veya uzun süre yaşama arzusu, Hz. Âdem ve Havva'dan sonra da insanların yönelimini belirleyen bir olgu olarak gündemdeki yerini korumuştur. Bu köklü arzunun, birtakım beşerî duygulardan, beklentilerden ve tarihî gerçekliklerden kaynaklandığını söylemek de mümkündür. Bu etkenlerin başında, hiç şüphesiz ölüm korkusu gelmektedir. Zira yaratılmış olmanın değişmez sonucu olarak ölüm, geçmişten bugüne insanoğlunu en fazla kaygılandıran gerçekliktir. Kendi hayatının son bulacak olmasına dair hissettiği endişe

bir yana, sahiplendiği, sevdiği veya değer verdiği herhangi bir varlığın yok olacağını bilmek bile insanı fazlasıyla tedirgin etmektedir. Ölüm korkusu, kişisel kimliğini ve değer verdiği şeyleri kaybetme, geride kalanlar için endişelenme, ölüm anında ızdırap çekme ve ölüm sonrası cezalandırılma korkusu gibi tüm korkularının birleşme noktasıdır.

İnsanoğlu daima bir ölümsüzlük arayışı içinde olmuştur. Nitekim tarih boyunca, “ab-ı hayat”, “aynu’l-hayat”, “nehru’l-hayat” veya “hayat çeşmesi” diye isimlendirilen ve içenleri ebedileştireceğine inanılan bir su tahayyül edilegelmiştir. Pek çok farklı inanç, kültür ve medeniyette bu tür bir inanıştan izler taşıyan anlatım, destan ve efsanelerin varlığı, bilinen bir gerçektir.

(Ahmet Yaşar Ocak, “Ab-ı Hayat”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 1988, c. I, s. 1.) Ölümsüzlük arzusunun diğer bir önemli tezahürü ise eski Mısır’da, Uzak Doğu’da ve daha birçok farklı toplumda görülen mumyalama geleneğidir. Bir diğer adı tahnit olan cesedin mumyalanması, insan ruhunun ölümden sonra da hayatını sürdürdüğü inancına dayanmaktadır. Tahnit hemen bütün eski dinlerde, özellikle

Mısır dinlerinde uygulanmıştır. Amerika yerlileriyle Afrika ilkel kabilelerinde de tahnit bilinmektedir. Bu gerçek, ölümden sonra yeniden dirilişe inansın ya da inanmasın bütün insanların, dünyada ölümsüz olmayı arzu ettiğinin açık bir göstergesidir.

İnsanın fitratındaki ölümsüzlük arzusunu belirginleştiren, güçlendiren ve kişiyi bu duy-

gunun gereğini yapmaya sevk eden birtakım dinî, kültürel ve tarihî gerçeklikler vardır. Başta vahiy olmak üzere bazı kaynaklarda, insanoğlunun eskiden çok uzun yaşadığına dair rivayetler bulunmaktadır. Hz. Nuh'un 950 sene yaşadığını bildiren ayet, bu bağlamda açık bir örnektir (Ankebut, 29/14.) Bu ve benzeri haberlerin, insanoğlunun ebedileşmeye veya daha uzun süre yaşamaya dair umudunu diri tuttuğu söylenebilir. Son dönemlerde yaşanan bilimsel gelişmeler, özellikle kök hücre ve genetik alanında elde edilen ilerlemeler ise insanın bu köklü arzusunu yeniden canlandırmıştır. Bugün birçok araştırmacının, insanlardaki yaşlanan ve ölen hücreleri, eskime ve yaşlanma belirtisi göstermeyen hücrelerle değiştirerek bazı hastalıklara çözüm bulma ve hatta onları ölüme sebep olan hücrelerin yerine yerleştirilerek ölümsüzlüğe ulaşma gayesiyle bilimsel çalışmalar yaptığı bilinmektedir.

Diğer taraftan insanın bu âlemde ölümsüz olma arayışının, dünyanın cazibesiyle de sıkı bir ilişkisi vardır. Sayısız imkân ve nimetleriyle dünya hayatının bir yerde ölümle noktalanacağı düşüncesi, insanı duygusal ve bilişsel olarak huzursuz etmekte ve onu bu rahatsızlığını bertaraf edecek yollar aramaya yöneltmektedir. Esasen bu durum sadece insana özgü de değildir. Bütün canlılar, ölüme karşı azami derecede direnme güdüsüyle donatılmıştır ki bunu bir nimet olarak görmek mümkündür. Zira ölüme karşı böyle bir direnç, canlılara nesillerini devam ettirebilme motivasyonu sağlamakta ve böylece onları kendilerini tehlikelerden koruyacak tedbirler almaya yöneltmektedir. Ne var ki bu süreçte dünyevi olana karşı beslediği güçlü istek nedeniyle insan, şeytanın olumsuz telkinlerinden, ayartmalarından ve yanlış yönlendirmelerinden kolaylıkla etkilenebilmekte; bütün

gayretini bu dünyaya teksif ederek fıtratındaki ölümsüzlük düşünce ve arzusunu asli mecrasından uzaklaştırabilmektedir. Bu bağlamda dünyadaki kavgaların, savaşların, işgallerin, zulümlerin ve insandan kaynaklanan bütün kötülüklerin temelinde, varoluş gayesinden saptırılmış ölümsüzlük düşüncesinden bir pay olduğunu söylemek yanlış olmazdır.

Tahayyül edilebilen bir şeyin vuku bulması elbette olasılık dâhilindedir. Ölümsüzlük düşüncesi de öyledir fakat onun vukuunun bu dünyada olmayacağı son derece açıktır. Zira ilk insandan beri bütün arayışlara rağmen dünyada daha uzun yaşama veya ebedileşmeye dair herhangi bir yöntem ve yol bulunabilmiş değildir. Bütün arayışlara, korkulara ve unutulmaya rağmen bu dünyada hayat daima ölümle sonuçlanmıştır ve bundan sonra da öyle olacaktır. Aldatıcı bir nemalanmadan, geçici bir zevkten, bir oyun ve eğlence-den ibaret olan dünyalık nimet ve imkânlar, mal, mülk ve zenginlikler, hiç kimseyi ebedileştiremeyecektir. (Âl-i İmran, 3/185; Hümeze, 104/3.) Nerede olursa olsun, hangi nimet ve zenginlik içinde bulunursa bulunsun herkes, kendisine takdir edilen vakit geldiğinde ölümlü muhakkak karşılaşacaktır. (Nisa, 4/78.) Bu minvalde "Aranızda ölümlü takdir eden biziz ve bizim önümüze geçilmez." (Vakıa, 56/60.) buyuran Cenab-ı Hak, "(Ey Muhammed!) Senden önce de hiçbir insanı ölümsüz kılmadık, sen ölürsün de onlar baki mi kalır?" (Enbiya,

21/34.) uyarısıyla ölümsüzlüğün bu dünyada mümkün olmadığını ve olmayacağını vurgulamaktadır. Bu bakımdan dünya hayatının çekiciliğine kendini kaptırıp hiç ölmeyecekmişçesine bir istek ve arzuyla sadece bu dünya odaklı yaşayanların, sahip oldukları imkân, nimet ve servet sebebiyle bütün emellerini dünya üzerine kurmaların büyük bir yanılgı içinde oldukları aşikârdır.

Bütün yaratılmışlar için ölümün mukadder olduğu bir dünyada insanın ölümsüzlük düşüncesine sahip olması, esasen söz konusu arzunun tatmin olacağı başka bir âlemin varlığına delalet etmektedir. Başka bir ifadeyle ölümsüzlük arzusunun evrensel boyuttaki objektif varlığı, ölümden sonra ebedî bir hayatın hakikatine işaret etmektedir. Kuşkusuz bu da Kur'an'da haber verilen ve ölümsüzlük düşüncesinin asli mecrası olan ahiret hayatıdır. Cenab-ı Hak, "Dünya hayatı ancak bir eğlence ve oyundan ibarettir. Ahiret yurduna gelince, işte gerçek hayat odur." (Ankebut, 29/64.) fermanı ile insanın aradığı nihai karargâhın ahiret yurdu olduğunu bildirmektedir. Bu açıdan insanın arzu ettiği ve bir ömür peşinden koştuğu ölümsüzlük diyarının yegâne kapısı, ölümün bizatihi kendisidir. Kur'an-ı Kerim, o günü "ebedî hayatın başladığı gün" veya "ebedilik dönemi" anlamında "ölümsüzlük günü" (Kaf, 50/34.) olarak isimlendirmektedir. Dolayısıyla gerçek ve sonsuz bir hayatın ancak ahirette olduğuna yakinen iman edenler, arzu ettikleri güzellikle ölümsüz bir

hayata doğru ilk adımı atmışlar demektir.

İnsanın dünya sevgisini dizginleyen ve ona ölümü sevdiren işleviyle ahiret inancı, kişiyi ölüm gerçeğiyle yüzleştirecek ötesi için hazırlık yapmaya yönelten güçlü bir bilinçtir. Ahirete tereddütsüz iman edenler, dünyadan nasiplerini unutmamakla beraber sahip oldukları maddi ve manevi tüm imkânlarıyla ebedilik yurdunu kazanma gayreti içerisinde olurlar. (Kasas, 28/77.) Gel gör ki bugün ahiret inancına sahip olduğu düşünülen toplumlara bile bakıldığında dünya sevgisi ağır basmış, dünyevi istek ve arzusuna yenik düşmüş yığınlar dikkat çekmektedir. İslam dünyasının hâli pürmelali ortadadır. Dünyayı fazlaca sevme ve ölümü kötü görme illeti Müslümanları çepeçevre kuşatmış vaziyettedir. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) asırlar öncesinden ikaz ettiği vehn hastalığı, ne yazık ki bugün iki milyar insanı bir avuç azgın azınlığın oyunağı hâline getirmiştir. Sayısal çokluğa rağmen düşmanların fütursuzca Müslüman kanı akıtmasına seyirci kalınmasının başka bir izahı olabilir mi?

Tarih, dünyevi kaygıların Müslümanları bu denli kuşattığı başka bir döneme tanıklık etmiş midir bilinmez. Bilinen bir gerçek var ki o da dünyanın herkes için geçici bir faydalanma alanı olduğu ve nihayetinde hayatın uhrevi boyutunda her şeyin hesabının sorulacağıdır. Hayata nizam ve intizam verecek olan bu bilinçtir. Bu bilinç, ölümsüzlük düşüncesini olması gereken yöne yö-

neltecek ve asli mecrasına yerleştirecek önemli bir motivasyon kaynağıdır. İnsanın bu dünyadaki huzur ve sekineti de dünyanın herkes için yaşanabilir hale getirilmesi de ancak bu bilincin hayata hâkim kılınmasıyla mümkün olacaktır. Yeryüzünde mutlak adaletin, merhametin, hukukun, insan onur ve haysiyetinin yeniden ikame edilebilmesi ve daha da önemlisi ölümsüzlüğe meftun ruhların tam anlamıyla mutmain olabilmesi için sarsılmaz bir "Allah inancı" ve sonsuz bir "ahiret bilinci" kuşanmaktan başka çıkar yol mu var?

Hayatlarını bu mutlak hakikate dair imanlarına şahit kılarak ölümsüzlüğü bir şerbet gibi içenlere selam olsun. ■

İnsanın bu âlemde ölümsüz olma arayışının, dünyanın cazibesıyla sıkı bir ilişkisi vardır. Sayısız imkân ve nimetleriyle dünya hayatının bir yerde ölümle noktalanacağı düşüncesi, insanı duygusal ve bilişsel olarak huzursuz etmekte ve onu bu rahatsızlığını bertaraf edecek yollar aramaya yöneltmektedir.

İNCİL TAHRİFE UĞRADI MI?

KAFAMA TAKILANLAR

Prof. Dr. Cağfer KARADAŞ

İncil'in tahrife uğradığı yani değiştirildiği doğru mu? Tahrif edilmişse nasıl? Tahrif edildiğini nereden biliyoruz?

Öncelikle İncil'in ne olduğunu bilmemiz gerekir. İncil, Hz. İsa'ya indirilmiş ilahi kitaptır. Bu isim, "iyi haber, müjde" anlamına gelen Yunanca "euaggelion" kelimesinden gelmektedir. Arapça dâhil diğer dillere de buradan geçmiştir. Bu kelimeyi Kitab-ı Mukaddes'in Yeni Ahit kısmındaki mektuplarda ilk defa Pavlus kullanmıştır. (Romalılar'a Mektup, 16/251, Korintlilere Mektup, 15/1.) Yeni Ahit'te İncil denildiğinde yazılı bir metin değil Mesih ve havarilerin bildirdiği mesaj/müjde ve şifahi bildirimler anlaşılır. Aslında İnciller, Hz. İsa'nın şahsını ve faaliyetlerini anlatan ilk Hristiyan yazılarıdır.

İncil ne zaman yazıldı?

Hristiyanlara göre Hz. İsa, İncil'i yazmamış, onu duyurmuş ve havarilerden de bunu yaymalarını

istemiştir. Bu duyurular da şifahi nakillerle gerçekleşmiştir. Kilise, kanonik kabul edilen İncillerin Matta, Markos, Luka ve Yuhanna adlı şahıslar tarafından yazıldığı kabul eder. Ancak bunların gerçek yazarlar oldukları hususu tartışmalıdır. Bugünkü İnciller farklı kişilerce, muhtelif yer ve zamanlarda, çeşitli topluluklara hitaben yazıldığı anlaşılan metinlerdir. Araştırmacılar eski kilise yazarlarının verdikleri bilgilere ve İncillerin taşıdığı işaretlere dayanarak bu metinlerin birinci yüzyılın ikinci yarısıyla ikinci yüzyılın ilk yarısı arasında değişen tarihlerde yazılmış olabileceğini ileri sürmüşlerdir. Genelde sinoptik İnciller olan Matta, Markos ve Luka'nın daha önce, Yuhanna'nın ise daha sonra yazıldığı kabul edilir.

Hristiyanlara göre İncil vahiy midir?

Hristiyanların vahiy anlayışı İslami anlayıştan son derece farklıdır. Hristiyanlar, İncillerin kutsal ruhun ilhamıyla kaleme alındığı-

na inanırlar. Onlara göre Hz. İsa, peygamber değil, ilahi kelamın bedenleşmiş hâlidir. O, Allah'tan bir kitap almamıştır. Vahyin somutlaşmış şekli olan İsa'nın söz ve fiilleri kendisinden çok sonra İnciller olarak kitaplaştırılmıştır. İncillerin yazarları İsa'nın mesajını kutsal ruhun ilhamıyla almışlar fakat kendi lafızlarıyla ifade etmişlerdir.

Birden fazla İncil olması farklılık ve çelişkiye yol açmaz mı?

Her bir İncil'in yazarı ayrı olduğundan doğal olarak aralarında farklılıklar bulunmaktadır. Nitekim sinoptik İnciller: Matta, Markos ve Luka ile Yuhanna arasında bile farklılıklar vardır. Ayrıca kendi içlerinde de çelişkiler bulunmaktadır. Bu çelişkilerin bazılarının farklı dillerde yazılmasından/tercümesinden kaynaklanmış olması kuvvetle muhtemeldir. Çünkü Hz. İsa'nın konuştuğu dil Aramicedi ve İncil de o dilde olmalıydı. Bütün İnciller de o asıl İncil'e dayanmalıydı. Oysaki asıl nüsha bir yana dört İncil yazaraına ait orijinal metinler bile bulunmamaktadır. Bugün elde bulunan en eski İnciller dördüncü yüzyıla ait Grekçe metinlerdir. Bu da elimizde bulunan İncillerin en eski varyantlarının bile asıl olmayıp tercüme olduklarını göstermektedir. Bu yüzden de İnciller arasında hem anlatılan olaylar ve konuşmalar hem de onların sıralanışında birçok farklılık ve çelişki görülmektedir.

Kur'an'da İncil nasıl geçmektedir?

Kur'an-ı Kerim'de İncil kelimesi on iki yerde geçmekte ve Hz. İsa'nın tebliğ ettiği ilahi vahiy olduğu ifade edilmektedir ancak Hz. İsa'ya ne zaman ve nasıl verildiği açıklanmamıştır. (Âl-i İmran, 3/3, 65; Maide, 5/46; Hadid, 57/27.) Kur'an'da İncil daha çok Tev-

rat'la birlikte zikredilmekte olup Hz. İsa'nın Tevrat'ı tasdik ettiği, kendisine kitabın, hikmetin, Tevrat ve İncil'in öğretildiği bildirilmektedir. Şu hâlde Kur'an kavramı olarak İncil, sadece bir müjde ve mesajı değil indirilmiş olan kutsal kitabı da ifade etmektedir. Öte yandan İncil'de yer alan birçok bilgi Kur'an'da da geçmektedir. Söz gelimi Hz. Zekeriya, Hz. Yahya, Hz. Meryem ve Hz. İsa ve havarilerden Kur'an'da bahsedilmekte; Hz. Meryem'e Hz. İsa'nın doğumunun müjdelenmesi ve Hz. İsa'nın mucizeleri gibi olaylar da geçmektedir.

İncil Hz. Peygamber'i müjdelemiş midir?

Hz. İsa'nın kendisinden sonra Ahmet adında bir peygamberin geleceğini müjdelediği Kur'an'da geçer. (Saf, 61/6.) Öte yandan ümmi bir peygamberin geleceğinin Tevrat ve İncil'de de yazılı olduğu bildirilmiştir. (Araf, 7/157.) Bugünkü İncillerde, özellikle Yuhanna İncil'inde bu tür müjdelere işaret eden cümle ve kavramlar yer almakla birlikte bunlar Hristiyanlarca farklı yorumlara tabi tutulmuştur. (Yuhanna, 14/16-26; 15/26-27; 16/7-15; Bucaille, s. 168-174.) Kur'an ile İncil arasında benzerlikler bulunmakla birlikte ciddi bazı farklılıklar da vardır. İslam âlimlerine göre gerçek İncil'i de Kur'an'ı da indiren Yüce Allah olduğundan aralarında benzerlikler bulunması gayet doğal hatta gereklidir.

Bu benzerlikler alıntı iddialarına yol açmaz mı?

Açmıştır da zaten. Nitekim Hristiyanlar, Hz. Peygamber'in İncil'den yararlandığını iddia etmişlerdir. Ancak bu iddialarına ne somut ne de akli bir delil getirmişlerdir. Zira Hz. Peygamber'in ümmi oluşu herhangi bir kitaptan yararlanması imkânı ve

ihtimalini ortadan kaldırmaktadır. Yine Arapça dışında bir dil bilmemesi de onların bu iddialarını boşa çıkarmaktadır. Çünkü o dönemde İncillerin yazıldığı dil Grekçeydi, Süryanice ve Kıptice tercüme bulunsada da durum değişmez, İncil'in Arapçaya çevrilmiş olduğuna dair kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Varaka b. Nevfel gibi İncil'i bilen kişilerden Hz. Peygamber'in yararlanmadığı da ilk vahiy tecrübesine dair gelen haberlerden net bir şekilde anlaşılmaktadır. Zaten Hz. Peygamber tebliğ başlamadan Varaka b. Nevfel vefat etmiştir. (Buhari, "Bed'ü'l-Va'y, 1.) Eğer böyle bir yararlanma olsaydı Medine'ye gelip Hz. Peygamber'le görüşmede bulunan Necran Hristiyanları bunu gündeme getirirlerdi.

İncil'in tahrif edildiği nasıl anlaşılır?

İncil, ilahi mesaj olduğuna göre son ilahi mesaj olan Kur'an'la aralarında çelişki bulunmaması gerekir. Hâlbuki Kur'an ile mevcut İnciller arasında ciddi farklılıklar bulunmaktadır. Nitekim Hz. İsa'nın Tanrı'nın oğlu kabul edilmesi, teslis inancı ve insanların günahlarına kefarete olmak üzere çarımçıta can verdiği iddiası bu temel farklılıklara en açık örneklerdir. İncillerden kaynaklanan bu yanlış inançların İslam açısından kabulü mümkün değildir. Allah'ın gönderdiği bir kitapta yer alması mümkün olmayan bu tür ifadeler, İncillerin tahrif edildiğinin en açık ve net göstergeleridir. Onların tahrifleri yukarıdaki örneklerde görüldüğü gibi değiştirmek ve bozmak şeklinde olduğu gibi gizleme ve göz ardı etme şeklinde de olmuştur. Kur'an'da buna şöyle işaret edilir: "Ey Ehl-i Kitap! Kitapta olduğu hâlde gizlemekte olduğunuz birçok şeyi peygamberimiz size açıklamak üzere geldi." (Maide, 5/14-15.) Öte yandan İncil'de Hz.

Peygamber'in geleceğinin yazılı olduğuna dair Kur'an'daki bilginin bugünkü İncillerde açık olarak bulunmaması, bulunan bilgilerin de yorumlarla müphem hâle getirilmesi İncil'in tahrifine işarettir.

İslam'a göre bugünkü İncillerin durumu nedir?

İslam'a göre bugün Hristiyanlığın muteber saydığı dört İncil'den hiçbirini Hz. İsa'ya nispet etmek mümkün değildir. Bunlar ne Hz. İsa'ya vahyedilen İncillerdir ne de onun yaşadığı dönemde kaleme alınmıştır. Zaten Hristiyanlar da bunu kabul etmektedirler. Onlara göre Hz. İsa ne yazmış ne de yazdırmıştır. Mevcut İnciller, Hz. İsa'nın semaya çekilmesinden çok sonra muhtelif kimseler tarafından kaleme alınmıştır. Ayrıca İncillerin havariye nispeti de kesin ve doğru değildir. Her ne kadar kilise, kitapların kutsal kabul edilmesi için havariye nispet edilme şartını koymuşsa da dört İncil yazarlarından sadece Matta ve Yuhanna, kesin olmamakla birlikte havari sayılabilir. Markos ve Luka havari değildir. Bir başka husus da bugün mevcut Yeni Ahit yazmalarından hiçbirinin yazarlarına ait hiçbir orijinal nüshanın bulunmamasıdır. Ayrıca Hz. İsa Aramice konuştuğu hâlde bugünkü Yeni Ahit kitaplarının tamamı Grekçe yazılmıştır. Son olarak "Kudüs Kitabı Mukaddes Okulu Çalışmaları, İncillerin defalarca yeni baştan kaleme alınmış, gözden geçirilmiş ve düzeltilmiş metinler olduklarını kesinlikle ispat etmektedir." (Bucaille, s. 176.)

(Maurice Bucaille, *Müsbet İlim Yönünden Tevrat İnciller ve Kur'an*, trc. M.A. Sönmez, Ankara: DİB Yayınları 2001, 99-105, 168-174, 176; Ömer Faruk Harman, "İncil", *DİA*, İstanbul, 2000, XXII, 270-276; Hikmet Tanyu, "Ahd-i Cedid", *DİA* İstanbul, 1988, I, 501-507.) ■

MALİK BİN NEBİ

İSLAM DAVASININ ÇİLEKEŞ BİLGESİ

Enbiya YILDIRIM

A

Allah'ın son dinini insanlara doğru bir şekilde anlatabilmek için hem dinin kendisini hem de zamanı iyi bilmek gerekmektedir. Bu ikisi yan yana geldiği takdirde insan doğru bir strateji ve yöntemle İslam'ı sağlıklı bir şekilde karşısındakilere ulaştırabilir. Aksi takdirde tebliğ yapacağım derken muhatap kitleyi dinden uzaklaştırabilir. Bunun yanında Müslümanların bilinçlendirilmesi ile ümmetin kusurlarının tedavi edilmesinde takip edilecek yol hususunda da bilge rehberlere ihtiyaç vardır. Her hâlükârda mesele gelip tefekküre, fikrî üretime ve zihnî rehberliğe dayanmaktadır. İslam dünyasının son dönemlerde yetiştirdiği düşünürlerden biri olan ve "çağın filozofu" olarak tanımlanan Malik bin Nebi bu ölçekteki büyük insanlardan biridir.

Fransa'nın Cezayir'i sömürgeleştirdiği dönemde, 1905 yılında Kostantine'de doğdu. Dindar bir ailede büyüdü. Üniversite öncesi eğitimini alırken dört yıl süreyle medresede okudu. Böylece İslami ilimlere yönelik iyi bir birikim elde etti. Ardından 1925 yılında yükseköğrenim için Fransa'ya gitti ancak maddi imkânsızlıklar nedeniyle başarılı olamadı. Bunun üzerine geri döndü ve çeşitli işlerde çalıştı. Bu arada çeşitli gruplarla bir araya gelmeye, toplantılar yapmaya ve memleket meseleleri üzerinde kafa yormaya başladı. Sömürge düzeninin insanlar üzerindeki olumsuzlukları ile bağımsızlık hakkında fikir alışverişinde bulundu. 1928 yılında çalıştığı mahkemede görevli olan Fransız kâtipli yaşadığı tartışma nedeniyle işi bıraktı.

Fransa yollarında

1930 yılında babasının desteğiyle yükseköğrenim için tekrar Fransa'ya gitti. Doğu Araştırmaları Enstitüsüne yaptığı müracaat siyasi nedenlerle reddedildi. Çünkü Cezayir kökenliler o dönemler buraya alınmıyordu. Reddedilme, dışlanma duygusu yüreğinde derin bir yara açtı. O da Elektrik Mühendisliği Enstitüsüne kaydoldu. Bu arada ihtida eden Fransız Hatice Hanım ile tanışıp evlendi. 1935'te eğitimini tamamlayarak elektrik mühendisi oldu. Tüm bunlar olurken sosyal ve siyasi aktiviteler yönünden hiç boş durmadı. Paris'te Müslüman olsun veya olmasın pek çok fikir adamı ve araştırmacıyla tanıştı. Okumaya eğildi ve zamanının büyük kısmını felsefe, sosyoloji ve tarih çalışmalarına ayırdı. Başta Araplar olmak üzere İslam ülkelerinden gelen gençlerin Fransa ortamında büyük oranda kimliklerinden uzaklaşmalarının aksine değerlerini koruyarak kültür, medeniyet, yenileşme, kalkınma, sömürgecilik ve bağımsızlık gibi konularda kendini geliştirmeye çalıştı. Çünkü dertli bir yüreği, ümmete yardımcı olma hedefi vardı. Birikimini artırırken bir taraftan da Fransa'daki Kuzey Afrikalı gençlerin sömürgecilığe karşı bilinçlenmesi faaliyetlerinde bulundu. Bu nedenle Paris'te çeşitli zorluklarla karşılaştı, takip edildi. Elektrik mühendisi olmasına rağmen kendisine iş verilmedi. Üstelik babası da Cezayir'deki işinden çıkarıldı. Paris'te ekmeğini kazanamayınca Cezayir kökenliler vasıtasıyla Marsilya'da iş buldu. Memleketlisi işçileri eğitmek üzere kurulan Cezayir İslam Kültür Merkezi'nin müdürlüğünü üstlendi. Burada gençleri bilinçlendirmeye eğildi. Çalışmaların başarısı Fransa otoritelerinin dikkatini çekti ve merkez kapatıldı.

Tekrar döndüğü Paris'te, II. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte sömürge altındaki Cezayir ile Fransa ilişkileri oldukça kötüleşti. Zira Cezayirlilerin özgürlük ateşi alevlenmişti. Bu şartlar altında, hem de göz önünde biri olarak Fransa'da yaşaması zorlaşınca 1939'da mecburen ülkesine döndü. Geçimde zorlanınca aynı yıl Fransa'ya geri dönmek durumunda kaldı. Yine boş durmadı ve Almanların Paris'i işgali sırasında bazı gençlerle birlikte Kuzey Afrika'nın kurtuluşu için bir hareket oluşturmaya çalıştı. Onlara sömürge düzeninden kurtulmanın yolunun İslami ilkelere dönmek olduğunu anlattı. O günlerde bir ara Almanya'da iş bulduysa da tekrar Paris'e dönmek zorunda kaldı. Faaliyetleri birilerinin tahammül edilemez bulununca 1944 yılında tutuklandı ve on ay kadar hapsedildi. Cezayir'de çatışmalara varan özgürlük eylemleri sonrasında yeniden hapsedildi.

1946 yılında ilk kitabı *Kur'an Gerçeği*'ni yazdı. Burada ilmi ve imanı merkeze alarak akıl ile vahyin uyumunu ortaya koydu. Böylece gençlerin müsteşriklerden etkilenmesinin önüne geçmek istedi. Bu kitabın bir amacı da gayrimüslimleri bilgilendirmek ve onların gönüllerini kazanmaktı. Ardından 1947 yılında Cezayirli fakir bir hacının Mekke ve Medine yolculuğunu anlattığı "*Lebbeyk: Fakirin Hacı*" isimli romanını kaleme aldı.

1954 yılında Cezayir Ulusal Kurtuluş Hareketi'nin başlattığı silahlı mücadelenin ardından Fransa'dan ikinci kez ayrılmak zorunda kaldı. Hacca gitti ve dönüşte Kahire'ye yerleşti. Burada devlet başkanı Cemal Abdunnasır ile görüştü ve Kahire'deki İslam Konferansı'nın danışmanlığına atandı. Böylece çalışmalarını yürütebilmesi için kendisine maaş bağlanmış oldu. Evi gençlerin akınına uğradı. Onlara İslam dünyasının geleceğine dair fikirlerini sundu. Arap ülkelerine giderek konferanslar verdi. Kahire'de Arapçasını da ilerletti ve eskiden Fransızca yazarken artık Arapça yazmaya başladı. Bu dönemde daha önce Fransızca yazdığı çalışmalar da Arapçaya çevrildi. 1957'de yazdığı çarpıcı bir kitapçıkla tüm dikkatleri üzerine çekti ve şöhreti katlandı. Arapça, Fransızca ve Almanca olarak yayımlanan *İmdat Cezayir* başlıklı çalışmasında Fransız ordusunun Cezayir halkına yaptığı zulmü ve soykırımı net bir şekilde ortaya koydu. Kahire'de kaldığı süre içinde birinci gayesi Cezayir'in Fransız işgalinden kurtulması oldu.

1963'te Cezayir bağımsızlığını kazanınca ülkesine döndü. Ülkenin ilk devlet başkanı Ahmed

bin Bella tarafından bir kültürel oryantasyon merkezi kurması için görevlendirildi. Lakin bürokratik hantallık nedeniyle projeyi hayata geçiremedi. O da boş durmayarak kültür ve medeniyet konularının ele alındığı fikrî toplantıları düzenli olarak evinde icra etmeye, yerel basında sürekli yazmaya başladı. Bu arada birikiminden yararlanmak amacıyla yükseköğretim kurulu danışmanlığı ile Cezayir Üniversitesi rektörlüğü görevlerine getirildi. 1967'de görevlerinden ayrıldı ve kendisini tamamen ilmî çalışmalara vererek İslam Düşünce Konferansı dizisini başlattı. Bu dönem gençlerle yoğun ilgilendiği bir zaman dilimidir. Lakin özgürleşen ülkede fikrî müzakere ortamını geliştirmeye yönelik çabaları yeni otoritenin pek hoşuna gitmedi. Bu sebeple faaliyetleri kontrol altına alınarak ülke dışına çıkışı yasaklandı. Oysa o "Bizi ürküten tüm şeylere rağmen fikir özgürlüğünü ölümüne kadar savunmamız gerekmez mi?" diyordu. Nihayet 1971 yılında eşi ve üç kızı ile birlikte hacca gitmesine izin verildi. Bu vesile ile Mısır, Suriye, Lübnan, Libya ve Tunus'u ziyaret ederek "XX. yüzyılın son otuz yılında Müslümanın rolü" etrafında konuşmalar yaptı. Sonraki yıl ülkesine geri döndü. 1973'te hastalanarak altmış sekiz yaşında vefat etti.

Amacı neydi?

Sömürge ülkesinde doğup büyümiş olması hasebiyle Malik b. Nebi üniversite yıllarından itibaren İslam dünyasının sömürgeleştirilmesinin nedenleri ve bundan kurtuluşun yollarına odaklanmıştı. Cevabını aradığı temel soru şuydu: Neden sömürülmeye müsait bir hâlde-

yiz? Bu yüzden şöyle derdi: "Sömürülmekten kurtulabilmem için öncelikle sömürülmeye uygun olma hâlden kurtulmamız gerekir." Bu çerçevede o, sömürge olmak da dâhil İslam dünyasının tüm meselelerinin merkezinde medeniyet konusunun yer aldığını düşünürdü. Bir milletin, insanlık gerçeğini keza medeniyeti kuran ve yıkan etkenleri doğru kavramadıkça kendi medeniyet problemini aşmasının mümkün olmadığını düşünürdü. Ayrıca medeniyet, bireylerin hayatlarının her aşamasında, ilerlemek için kendilerine manevi ve maddi katkı sunan değerlerin tamamıdır. Bunların bulunmasıyla birlikte değerler üzerinden geleceği inşa etmek mümkün olur. Dolayısıyla toplumların, medeniyet inşa etmek istiyorlarsa bu uğurda katkı sunmaları başka bir ifadeyle kendi kimlikleriyle var olmaları gerekir. Çünkü medeniyet aynı zamanda ortaya konulan çabaların bir neticesidir.

Malik b. Nebi, batıyla iç içe olduğundan aynı zamanda İslam coğrafyası başta olmak üzere diğer milletlerin durumlarını göz önünde bulundurarak karşılaştırma yapabiliyordu. Bu sayede Batının kat ettiği ilerlemeyi çok iyi gözlemleyebiliyor ve bunun ardındaki nedenleri görebiliyordu. Dolayısıyla bütün eksiklerine ve sömürü düzenine rağmen batının bir başarısı vardı. Bunu görmezden gelmek yerine Müslüman dünya kendi kimliğini korumak şartıyla batı medeniyetinden yararlanabilirdi. Dolayısıyla kazanılmış tecrübeden istifade etmek doğaldır. Yeter ki Müslümanlar kendi öz değerlerinden kopmasınlar, hüviyetlerini muhafaza

etsinler. Dolayısıyla medeniyet inşası için salt çaba yeterli değildir, başka medeniyetlerin iyi taraflarından da yararlanmak gerekir. Ancak bu noktada çok önemli bir husus her zaman göz önünde bulundurulmalıdır: “Tarih, alışılmış yollarda başkalarının ayak izlerini takip ederek değil, yeni yeni yollar açarak yapılır. Yeni yollar açmak ise etkili fikirlerle mümkündür.”

Diğer medeniyetlerle etkileşim gerçekleştirirken emperyalizmin büyümesine kapılan ve kendi coğrafyasını küçük gören ezik kimselerin toplumlari yanlış yönlendirmesine, halkı batının peşine takmaya çalışmalarına engel olmak gerekir. Bu nedenle modernist ve reformcu zihniyetin her zaman karşısında durulması icap eder. Malik b. Nebi buna dikkat çekerken şöyle uyarır: “Emperyalizm, her türlü şart altında kendisine kalenin anahtarlarını teslim edecek kimseleri bulabilmektedir, bulacaktır da. Sözünü ettiğimiz kale, savaşçının bu şiddetli savaş esnasında korunmak üzere sığındığı yerdir. Sözünü ettiğimiz kimseler ise emperyalizmin beyinlerindeki çatlaktan birkaç kuruş atarak, kafasına parayla girdiği kimselerdir. Artık kale kapısını içerden açmamaları için bir neden kalmamıştır.”

Medeniyet konusunu ele alırken kültürle toplum arasında çok sıkı bir bağ olduğunu belirten Malik b. Nebi, kültürünü kaybeden milletlerin kimliklerini de kaybedeceklerini söyler. Onun bu tespiti, gerek kuzeybatı Afrika’da yaşayan ve gerekse Fransa’ya göç eden gençler üzerindeki Fransız kültürünün olumsuz etkisi, toplumlari kendi değerlerinden uzaklaştırması gerçeği nedeniyle son derece

önemlidir. Yozlaşmanın önce kültürden başladığını dolayısıyla ayağa kalkmanın da buradan başlaması gerektiğini dile getirmesi işte bundandı. Nitekim şöyle derdi: “Bir halkın tarihini yapan şey, hükümetin borç aldığı yabancı paraların miktarı değil, halkın sahip olduğu yetenek ve eğilimlerdir.”

İslam ülkelerindeki yönetimlerde görülen yozlaşmanın ve çürümüşlüğün nedenleri üzerine de fikir yürüten Malik b. Nebi, problemin doğrudan idarede değil buna imkân sağlayan ortamdan kaynaklandığını söyler. Dolayısıyla fertlerin kötülükleri yönetimin kötü olması sonucunu doğurur. Ayrıca İslam ülkelerindeki dikta yönetimleri tarihten gelen bozuk mirasın bir sonucudur ve en büyük problem liderlerin kutsallaştırılmasıdır. Bu hususta şu tespiti yapar: “Fikrin kaybolduğu her yerde put yeniden hüküm sürmeye başlar.”

Kur’an’ı ve Hz. Peygamber’i merkeze almak

Malik b. Nebi için din, bütün ıslah ve uyanış hareketlerinin temelidir. Bu nedenle yeniden kurulması gereken İslam medeniyetinin temeli Kur’an’dır ve bu kitap her asra hitap etmektedir. Ancak günümüz Müslümanları hem fitri hem de ilmî zevki kaybettikleri için Kur’an’ı çağa uygun bir şekilde anlayıp yorumlamaktan acizdirler. Bu noktada şöyle demektedir: “Nasıl ki, yerçekimi yasası maddeyi düzenliyor ve şartlarını belirliyorsa aynı şekilde Kur’an’ın ışığında din de, kozmik bir fenomen olarak insanın düşüncesini ve medeniyetini düzenler. Böylelikle dinin, hem bir orijinal ruh yasası hem de

fiziki cisimler yasası olarak cihanşümul düzenin bir parçası olduğu müşahede edilir. Hâl böyle olunca, İslam insan varlığının bilimi; Kur’an ise insanların yaratıcılarına dönmelerine yardımcı olması amaçlanan kuralları ve yasaları ihtiva eden bütün insanlığın rehberi olan bir kitaptır.”

Hz. Peygamber’i en büyük sosyolog olarak gören Malik b. Nebi, hem vahyi insanlığa sunan hem de yaşama geçiren kimse olması hasebiyle onun örnekliliğine ihtiyacımız olduğunu söyler.

Eserleri

Özellikle gençleri eğitmeyi, onlara medeniyet tasavvuru kazandırmayı ve bilinçlendirmeyi hedefleyen Malik b. Nebi, tüm kitaplarını insan yetiştirme esası üzerine yazmıştır. Bu bağlamda şöyle bir hikâye anlatır: Cezayir Tebessa’da mahalli işler idaresinde görev isteyen bir Cezayirli, Fransız bölge yüksek memuru tarafından imtihan edilmek üzere makamına çağırılır. Mülakatın ardından odadan çıkar. Memur arkasından şöyle diyecektir: “Tehlikeli durum. Çünkü ona kadar saymayı biliyor.”

Bir kısmı dilimize de çevrilen ve geniş okumaları sonucunda oluşan metodolojisinde İbn Haldun, Abdulhamid b. Badis, Friedrich Nietzsche ve Arnold Toynbee’nin izleri bulunan Malik b. Nebi’nin otuz kadar kitabından öne çıkanlar şunlardır: *Kur’an Gerçeği, Yeniden Doğu Koşulları, İslam Daveti, Kültür Sorunları, Sömürge Ülkelerde Fikri Çatışma, Yüzyılın Tanığının Hatıraları, İslam ve Demokrasi, Müslüman ve Ekonomi Dünyası.* ■

MODERN ÇAĞIN SALGINI NARSİSİZM

Efsaneye göre, hiç kimseyi sevemeyen ve arkasında birçok kırık kalp bıraktığı söylenen genç Narkissos, bir gün nehirde kendi yansımını görür ve ilk kez aşk duygusunu tadar. Bu öylesine derin bir aşıktır ki kendi güzelliğinden gözlerini ayıramaz. Ancak bu aşk aynı zamanda imkânsızdır da. Çünkü bir “öteki” yoktur karşısında. Konuşmadığı, dokunamadığı bir yansımadır gördüğü. Hikâye hazin bir sonla biter ve Narkissos nehirde gördüğü yansımasının başından ayrılamadığı için gündün güne erir ve hayatını kaybeder.

Narsistik kişilik bozukluğunun ismini aldığı bu mitolojik hikâye, bize bu rahatsızlığın temelini anlatır. Görünürde kendini sevenin, kendini önemli görmenin abartılı bir versiyonudur Narsistik kişilik bozukluğu. Kişinin sevme kapasitesi kendisi ile dolup taşmıştır âdeta. Başkasını sevecek bir yeri kalmamıştır ve sevgisini başkasına veremeyecek kadar bencildir.

Bir başkasına muhtaç olan insan, sevgi konusunda bu kadar bencil davrandığında ise ilişkileri konusunda hoyrat olur. Kendiliğini, ilişki kurduğu insanların üzerine basarak kurgular. Karşısındakini aşağılar, beğenmez, kıymetli görmez. Bu kişilerle ilişki kuran insanlar kendilerini devamlı olarak değersiz ve yetersiz hissederler.

İnsanın aynası karşısındaki kişidir. Karşımızda ne gördüğümüz bizimle alakalıdır. Narsistik kişilik bozukluğuna sahip insan, karşılarındaki kişilerde değersiz-

lik, yetersizlik, kıymetsizlik görür. Çünkü kendi özünde hissettiği budur. İçsel dünyasına baktığımızda yoğun bir değersizlik duygusu karşılar bizleri. Bu duyguyu gösterişli bir değerlilik duygusu ile telafi etmeye çalışır. Aslında olan şey bir savunma mekanizmasının fazlaca çalışmasıdır. İçsel dünyası, kişiyi deneyimlemesi çok zor olan bu değersizlik duygusundan korumak için müdafaa eder ve kişinin kendisini çok üstün ve değerliymiş gibi hissetmesini sağlar. Kişinin içsel dünyasında durum bu iken gerçekte işler biraz farklıdır. Bu kişinin günün sonunda elinde tahrip edilmiş insani bir ilişki kalır. Eşi varsa ilişkisi çok kötüdür, çocuğu varsa keza öyle, iş yerinde ekseriyetle problem yaşar. Problem yaşamadığı insan sayısı oldukça azdır. Kendisi ile kurduğu ilişki de bu durumdan müstağni değildir. İç dünyasındaki sahte değerlilik duygusu ile gerçek olan değersizlik duygusu bir çatışma hâlinindedir. Kendi içinde savaş hâlinde olan bir insanın dışına da ancak savaş yansır. Narsisizmi yüksek olan kişiyle iletişim kurarken çatışma neredeyse kaçınılmazdır.

Buraya kadar genel olarak Narsistik kişilik bozukluğundan bahsettik. Şimdi ise kritik bir ayırım yapalım. Narsisizm ile Narsistik kişilik bozukluğu aynı şeyler değiller. Narsisizm bir kişilik özelliği olarak değerlendirilir. Yüksek veya düşük olabilir. Zamanla değişiklik gösterebilir. Bu pattern bir kişilik bozukluğunu ifade etmez. Narsistik kişilik bozukluğu ise ruhsal bir rahatsızlıktır, tanı ve tedavi gerektirir.

Yazının bundan sonraki kısmında Narsisizmi bir kişilik özelliği olarak ele alacağız.

Yapılan çalışmalar Narsisizmin yükselişte olduğunu gözler önüne seriyor. Kişilik bozukluğuna varmasa bile narsisizm altın çağını yaşıyor. Narsisizmin devamlı olarak beslendiği bir çağda yaşıyoruz. Eric Fromm “Her toplum ihtiyaç duyduğu karakteri üretir.” der. Şu an bir sevgi bencilliği yaşıyoruz, kendimizden başkalarına yer kalmıyor. Psikoloji ile ilgili sayfaları takip edenler bilirler. Öteki ile olan ilişkimiz bir saldırı altında. “İnsanların seni kullanmasına izin verme!”, “Sana şunu yapan insanları hayatından çıkar.”, “Bir insan şöyle görünüyorsa irtibatı kes.”, “Manipüle ediliyor olabilirsin dikkat et” gibi öneri ve tavsiyeler, bağlarımızı onarıcı değil bilakis zedeleyicidirler.

Bir bencillik ve Narsisizm çağında yaşıyoruz. Değerler ve ahlak kaideleri yerine kendi ihtiyaçlarımızı referans noktası olarak alıyoruz. “Bir şeyi çok istiyorsam o doğrudur.” diyoruz. Hâlbuki ilişkiler karşılıklı çaba ve fedakârlıklarla inşa edilir. Şu anki konjonktürde ise fedakârlık yapmak ahmaklıkla eşdeğer. Kendilik putunun önünde hiçbir şey duramıyor.

Önce ben sonra ben hep ben. İlişkileri inşa eden değil ilişkileri tarumar eden bir “ben putu” duruyor karşımızda. Ben’in karşısındaki öteki ise gittikçe kan kaybediyor. Bağlarımızı yitiriyoruz.

Ben putunun bu kadar yüceltirilmesi, Narsisizmin artması demek. Narsisizmin artması, kendimizle dolup taşmamız ve başkasına yer kalmaması anlamına geliyor. İlişkileri ve bağları ile var olan insanın giderek yalnızlaşması, hem fiziksel hem de ruhsal sağlığında gedikler açılması demek. Araştırmalar yalnız insanların daha çabuk hastalandığını, depresyona daha meyilli olduklarını ve yaşam doyumlarının düşük olduğunu gösteriyor.

İnsan en temel kodlarından biri olan bağ kurma yetisini kaybettiğinde güçsüzleşiyor.

Narsisizm vebasası ile karşı karşıyayız. Ve bir yerde bir salgın varsa biliyoruz ki hepimiz az ya da çok etkilenmişizdir. Şimdi biraz kendi içimize dönme vakti.

Yazının şu kısmında durup tefekkür edelim, sevgili okur. Narsisizm vebasası sence sana ve ilişkilerine ne kadar bulaştı? Ötekine baktığında gördüğün ayna sana neler söylüyor? Ömrünün son beş senesini düşün, ilişkilerinin kalitesi arttı mı yoksa azaldı mı? Kıymet verdiği insan sayısı arttı mı azaldı mı? Yalnızlaştın mı yoksa çoğaldın mı? Vesselam. ■

AZİZE HANIM

Hatice KURT

Sakarya Vaizi

2006 yılının sonları... Kur'an kursu öğreticiliğine başladığım zamanlardı. Camili deprem konutları bölgesinde, depremde hayatını kaybeden altı yaşındaki küçük bir kız çocuğunun adını taşıyan bir kursta görevlendirilmiştim. Adı: Tuğba Kur'an Kursu... Depremden üzerinden koskoca yedi yıl geçmişti. Köyden dönüşmüş bir dağın eteğindeki sakin bir kenar mahallesindeki Kur'an kursu, cami yapılmadan önce bir müddet mescit olarak da kullanılmış bir prefabrik yapıydı. Bu civarda çalışan bahçe sahiplerini ve resim gibi bir tablo halinde yamaçta otlayan koyunları ve sürü halinde gezen köpekleri görmek pek mümkündü.

Kimler yerleşmemişti ki buraya? Doğudan bazı sebepler dolayısıyla göçüp gelen aile-

ler, yakın civar ilçelerden gelip buralara yerleşenler, çocukların eğitimi için çok uzaklardan gelenler... Hayatın sakinliği ve dinginliğinin hissedildiği, yaşamının biraz daha kolay olduğu bir yerdi burası...

Rabbim kimlerle buluşturmadi ki burada bizleri? Her birinin adı aklımda kalmasa da gönlümde dualarıma kattığım çok kişi var hala dimağımda. Fiziki şartların çok zor olduğu, hatta öyle böyle değil kenar boşluklardan envaiçeşit yerde yürüyen misafirimizin rahatça gelebildiği, bazen tavan arasından dersin ortasına bir kedinin sallanabildiği cinsten... Durum böyle olsa da birlik ve beraberlik duygusunun güzelce yaşandığı bu güzel mekânda unutulmaz hatıralarımız oldu. Mekânın güzelliğinden daha önemlisi gönüllerin güzelliği değil miydi? Gönlünü hak yola bağlayan yüce gönüller güzelleştirmez mi hiç mekânları? Toplumun her kesiminden herkesin uğradığı bu mekânlarda muhabata göre yol belirlemek son derece önemliydi. Bazen dertleştik, bazen ziyaretleştik, büyük hayır işlerine giriştik, hatıralara nakşolmuş nice güzel programlar icra ettik...

Sevildiğini ve değer gördüğünü derinden hissettiren bir görev Kur'an kursu öğreticiliği... En iyi hoca onların hocasıdır, kimse laf edemez, çocuğuna, eşine kadar düşünülür. Hoca, hayat timsalidir hanımların... Hele ki genç öğrencilerin hocası... Yaşlıların duaları bolca alınır, yaşına hürmet gösterdiklerin ilmüne hürmet gösterir, hizmet etmek ister, pervane olurlar etrafında. Masanda güller, çiçekler, içe-

ceklerin eksik olmaz... Allah'ın kitabını öğretmeye gayret eden Rabbimin ikramıdır aslında bütün bunlar.

Aslında benim hayırla yâd etmek istediğim, sizlerden onun için dua istirham edeceğim biri var; Azize Hanım. Bir sağlık memuru emeklisi, Hatay'dan gelmiş o dönem Sakarya'ya. Geliş sebebi evladı. Tıp fakültesine girmek için üç sene çabalamış, en sonunda bilgisayar mühendisliği kendisine nasip olmuş, son sınıfa gelmiş fakat bu gerçekleşmeyen isteğine takılıp kalmış ve bir türlü okulunu bitiremeyen bu göz aydınlığı evladına manevi destek için maddi-manevi çarpınan bir anne. Onun anneliği takdire şayandı. Diğer oğlu başka bir şehirde okuyor, eşi memlekette. Bir an evvel okulunu bitirsin, diyerek oğluna destek oluyor, ailesini toparlamaya çalışıyordu.

Camiye yakın bir yerdeki spor salonuna giderken kurstan çıkan hanımlara denk geliyor ve böyle başlıyor kurs macerası... "Hep keşke geçen yılda burada kurs olduğunu bilseydim biri bana söyleseydi bu kadar yakınen haberim olmadı." diye hayıflanırdı. Bir insanı hayra teşvik etmek ne kadar önemli...

"İslam'da iyi bir çığır açan kimseye bunun sevabı vardır. O çığırda yürüyenlerin sevabından da kendisine verilir. Fakat onların sevabından hiçbir şey noksanlaşmaz. Her kim de İslam'da kötü bir çığır açarsa o kişiyen onun günahı vardır. O kötü çığırda yürüyenlerin günahından da ona pay ayrılır. Fakat onların günahından da hiçbir şey noksanlaşmaz." (Müslim, Zekât, 69.)

Acaba beni bu şekilde ve bu kıyafetlerle kabul ederler mi ki diye düşünerek kapımızı çalıyor bir gün. Allah'ın kitabına sımsıkı sarılıyor, iki sene çok sıkı çalışıyor, çok güzel bir Kur'an öğrencisi oluyor, hatimler üstüne hatim, namazlar üstüne namaz, gecelerini namaz, Kur'an ve dua ile ihya eden, güzelce te-settürüne riayet eden bir hanım kul oluyor Azize Hanım ve bizler de şahitleri...

Ve hiç unutamadığım olaylardan biri de on beş gün için yanına gelen kız kardeşini kursa getirip, Kur'an-ı Kerim öğrenmesine vesile olması ve "Bu benim kardeşime en büyük hediyem." demesiydi. Bundan daha büyük bir hediye olabilir miydi ki sahi? Çoğu kimsenin kardeşim geldi memlekette diyerek kursa gelmeyi aksatması çok olağan bir durumdu oysaki.

Allah'ın ve kitabının sevgisinin bir yüce gönlü hâlden hâle değiştirip dönüştürdüğüne şahit oluyoruz bizler de... Kendisine Kur'an öğreten olmam hasebiyle çokça dualar ediyor bendenize. Öyle ki rüyalarına giriyor Kur'an öğrenme aşkı. Rabbimden gelen rahmani ilhamlar... Aslında önümüze, gönlümüze her zaman gelir de bizler idrak edip vakıf olamayız. Cuma günleri Arapça olarak içtenlikle yaptığı dualar bir başka haz verirdi ruhumuza ve hele ki Yasin suresini içtenlikle okuması... Bitmesin isterdi dinleyen... Oğlunun içine düştüğü çıkmazdan kurtulması için gece gündüz duaya devam ediyordu ve anlattığına göre eşi de ibadetlerine dikkat etmeye başlamıştı

bu süreçte. Ve bana: "Oğlumun okulu bitiyor inşallah yakında döneceğiz memlekete." diyor. Ama ben buraları çok sevdim, çok arayacağım sizleri... Bizler de seni özleyeceğiz diyorduk hep birlikte... Ve beklenen gün geliyor, uğurluyoruz buruk bir şekilde, memlekete davet etmeyi de unutmuyor tabii ki...

Hocam en büyük isteğim Allah'ın evine davet edilmek, diyor ve ekliyordu, en kısa zamanda eşimle gideceğim inşallah ve oradan da sizi mutlaka arayacağım. Öyle içten istiyorduk ki...

Ve aradan biraz vakit geçince bir telefon geldi Azize Hanım'dan. Hocam ben neredeyim biliyor musun? Yoksa dedim? Yok hocam, dedi, o da olacak inşallah. Ben Urfa'dayım, peygamberler şehrinde... Kur'an kursuna başladım memlekette de. Kursla geldik beraberce, sizle ve arkadaşlarımla yaptığımız İstanbul gezisi birden aklıma düşünce hemen sizi aramak istedim. Konuştuk, özlem giderdik. Bir gönle girebilmek, güzel bir anında birilerinin aklına düşmek ne güzel bir duygu!

Ara ara hep görüştük. Oğlunun güzel bir işe girdiği ve bir doktor hanımefendi ile nişanlandığı haberini aldık. Her şey ne kadar da düzelmiş ve mutlu gidiyordu... Derken bir gün telefonda, hocam dualarınızı bekliyorum, başka ildeki büyük bir hastaneye tetkike gidiyoruz, dedi. Hayırdır diye sorunca, iyi haber değil hocam, dedi. Ben her ne kadar "Allah'tan ümit kesilmez." gibi sözler söyleyip teskin

etmeye çabalasam da "Hocam ben biliyorum bu hastalık öğrenildiğinde geç kalınmış oluyor, pek ümitli değilim." dedi. Hiç inanasım gelmedi. İnsan sevdiği insana hiç mi hiç hastalığı konduramıyor. Ama takdiri ilahi işte. Rabbimin huzuruna onun doğru yolunu bularak çıkmak beni çok mutlu ediyor, diyordu. O, Hak'tan gelene razı olmuş, teslimiyetle ve güzelce hazırlığını yapmıştı. Birkaç kez daha görüştük. Pankreas kanseri olduğunu söyledi ve söylediği gibi de birkaç ay sonra Rabbine kavuştu. Açtığımız telefona oğlu cevap verince anladık her şeyi...

Hayatının özellikle son beş senesini iyilik, güzellik hayır, Kur'an, ibadet ve Allah aşkıyla geçiren ve hayatının anlamını bulan Azize Hanım hep gönlümün en güzel yerinde olacak ve her daim dualarımda... Rabbim seni azizelerden eylesin... Ne güzel hazırlanıştı o... Rabbinin beytini bu dünyada göremedin ama Rabbinin cemaline, rızasına ve cennetindeki en güzel yerine mazhar olasın inşallah...

Ve kendisinden bana kalan, duaları ve bir de hediye ettiği bakır bir cezve... Bir memleket dönüşü cezveyi kahvesiyle alıp gelmiş, hocam ben gidince hep beni hatırla diye... Ne zaman o cezveyi görmemek için kaldırısam da bir yerlere şimdilerde gözümün tam önünde... Bolca Fatihalar göndereyim diye... Sizlerden de istirahatım bu güzel Azize kulunun ruhuna... Fatiha...

MECELLE KAİDELERİNİ ANLAMAK

Hilal KOÇ HANCI |

Külli kaideler, fakihlerin ve fıkıh alanına ilgi duyan her ilim talibinin anlayıp özümsemesi gereken genel ilkelere. Bu kaidelerden habersiz fıkıh ile meşgul olmak devasa bir fıkıh malzemesini ayrı ayrı anlamak ve kavramak için ömür tüketmekten farksızdır. Tarih boyunca bütün fakihler kaidelere hassasiyetle yaklaşmış, kaidelerin önemine vurgu yapmışlardır. Kaideler, fıkıh üretimi için düstur ve ölçüt olmak gibi önemli bir fonksiyonu icra ederler. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) bütün insanlığa tebliğ ettiği şeriat, "usul" ve "füru" olmak üzere iki esasa dayanır. Usul kısmı da kendi içinde "fıkıh usulü" ve "külli kaideler" şeklinde iki ana bölümden oluşur. Külli kaidelere göre şekillenmiş âdeta bütün hayatı kuşatan fer'i fıkıh çözümleri vardır.

Külli kaidelerle ilgili ilk çalışmaların Hanefi âlimler tarafından yapıldığı, daha sonra diğer mezhep imamlarının bu kaidelerden bazılarını naklettikleri bilinmektedir. Bu konuda elimize ulaşan en eski ve özel nüsha Ebu'l-Hasen el-Kerhi'nin *Kavaid* adlı eseri, ikinci önemli eser de Debusi'nin kaleme aldığı, *Te'sisu'n-Nazar* adlı eseridir. Malumdur ki *Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye*, Osmanlı Devleti'nde 1868-1876 yılları arasında hazırlanan ve daha çok borçlar, eşya ve yargılama hukuku esaslarını içeren kanundur. Sonraki dönemlerde Mecelle üzerine birçok çalışma yapılmış, şerhler yazılmıştır. Bu konuda son yapılan kapsamlı bir çalışma da Nurettin Muhtar Acar'a ait. Mecelle kaidelerini vuzuha kavuşturma gayesiyle kaleme alınan *Mecelle Kaidelerini Anlamak* adlı eser, Diyanet İşleri Başkanlığı yayınları arasında yerini aldı.

Nurettin Muhtar Acar'ın büyük bir titizlikle çalışıp yayıma hazırladığı *Mecelle Kaidelerini Anlamak*, içerik olarak kapsamlı bir eser. Kitabın giriş bölümünde külli kaidelerin tanımına, tarihî sürecine yer veren Acar, çalışmasında Mecelle'de yer alan her bir kaidenin Türkçe karşılığını, kaidelerin kapsamından hareketle olabildiğince açık ve anlaşılır bir dille anlatıyor. Acar, "Bir işten kasıt ne ise hüküm de ona göredir." kaidelerini; "kişinin sözlü ya da fiili her türlü tasarrufunun hukuki neticeleri, o şahsın amaç ve gayesine göre değişiklik arz eder." şeklinde ifade ettikten sonra örnek vererek somutlaştırıyor. Böylece Mecelle kaidelerinin tamamını ilk kaidede olduğu gibi meseleyle alakadar olan her okurun anlayabileceği bir şekilde ele alıyor. Bu alanda yapılacak yeni ilmî çalışmalara öncülük ve refakat edeceğini düşündüğümüz eserde Acar, kaidelerin istisnaları varsa onları da zikretmeyi ihmal etmiyor.

Bilhassa İslam hukukunun anlaşılması ve Mecelle kaidelerinin iyi kavranması hususunda başvurulacak bir kaynak eser niteliğinde olan *Mecelle Kaidelerini Anlamak* kitabını siz kıymetli okurların istifadelerine sunar, iyi okumalar dileriz. ■

DIYANET TV

aramızdaki bağ

Çarşamba

21.30

yeni

RAMAZAN'DA

FREKANSLAR

4A(HDI)

FREKANS: 12.380 MHZ
POLARİZASYON: DİKEY (V)
SEMBOL ORANI: 27.500
FEC: 3/4

FREKANS: 12.422 MHZ
POLARİZASYON: YATAY (H)
SEMBOL ORANI: 30.000
FEC: 3/4

4A(SDI)

Digiturk - 68. kanal

D-SMART - 104. kanal

Kablo - 555. kanal

TV+ - 133. kanal

tvibu - 49. kanal

“İçinizden hayra çağıran, iyiliği emredip kötölüğü meneden
bir topluluk bulunsun. İşte onlar kurtuluşa erenlerdir.”

(Âl-i İmran, 3/104.)

